

Ewaluacja instrumentu RLKS w województwie zachodniopomorskim w latach 2014-2020

STOWARZYSZENIE ŚRODKOWOPOMORSKA GRUPA DZIAŁANIA RAPORT KOŃCOWY

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.
Instytucja Zarządzająca PROW 2014 – 2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Lokalna Grupa Działania: Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania
współfinansowana jest ze środków Unii Europejskiej

Pracownia Badań Soma. Monika Kwiecińska-Zdrenka
TORUŃ, CZERWIEC 2022|

Spis treści

Spis treści	2
1. Wprowadzenie	3
2. Przedmiot badania. Cele i zakres badania	4
3. Metodologia badania i opis realizacji badania	5
4. Wyniki badania	6
4.1. Ocena wpływu na główny cel LSR.....	6
4.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny	31
4.3. Przedsiębiorczość	34
4.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	40
4.5. Grupy defaworyzowane.....	44
4.6. Innowacyjność	55
4.7. Projekty współpracy	56
4.8. Ocena funkcjonowania LGD	58
4.9. Ocena procesu wdrażania	69
4.10. Wartość dodana podejścia LEADER	71
5. Streszczenie najważniejszych wyników	74
6. Odpowiedzi na pytania badawcze	78
7. Wnioski i rekomendacje	85
Spis tabel i wykresów	87
Załączniki. Narzędzia badawcze	89
Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI)	89
LGD (IDI)	96

Wykaz skrótów

APS – aktywna polityka społeczna

DR – analiza danych zastanych (desk research)

CATI – wywiady telefoniczne (computer assisted telephone interviews)

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

IDI – indywidualny wywiad pogłębiony (in-depth interview)

JST – jednostka samorządu terytorialnego

LGD – Lokalna Grupa Działania

LSR – Lokalna Strategia Rozwoju

OP – Oś Priorytetowa

PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

1. Wprowadzenie

Niniejszy raport zawiera wyniki ewaluacji realizacji Lokalnej Strategii Działania przez Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania.

Podstawy źródłowe badania to:

- dane zastane: sprawozdanie finansowe i rzeczowe LGD, Lokalna Strategia Rozwoju, dokumenty LGD (statut, regulaminy, ogłoszenia o naborach, itp.)
- dane zastane: statystyki publiczne
- wywiady kwestionariuszowe z mieszkańcami, z uwzględnieniem beneficjentów działań realizowanych na obszarze LSR
- wywiady indywidualne pogłębione z przedstawicielami LGD (Rady, Zarządu, Biura).

Badanie empiryczne realizowano w 2021 roku.

Raport uporządkowano tematycznie zgodnie z wytycznymi ministerialnymi, tj. w dziesięć działów:

- Ocena wpływu na główny cel LSR
- Ocena wpływu LSR na kapitał społeczny
- Ocena wpływu LSR na przedsiębiorczość
- Ocena wpływu LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe
- Ocena wpływu LSR na grupy defaworyzowane
- Poziom innowacyjności realizowanych działań
- Projekty współpracy
- Ocena funkcjonowania LGD
- Ocena procesu wdrażania LSR
- Wartość dodana podejścia LEADER

Raport zawiera także streszczenie najważniejszych wyników badania, zbiorcze zestawienie odpowiedzi na postawione pytania badawcze, wnioski i rekomendacje, które będą przedmiotem dalszych konsultacji społecznych oraz wykorzystane narzędzia badawcze.

2. Przedmiot badania. Cele i zakres badania

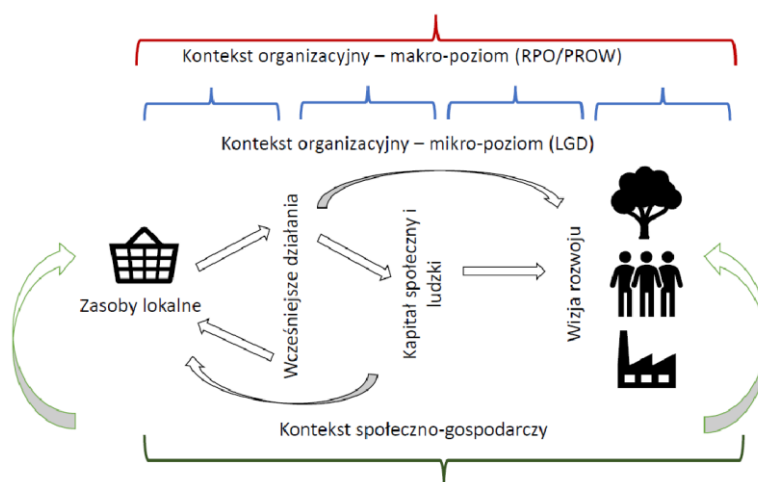
Przedmiotem badania jest instrument terytorialny Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność. Celem RLKS jest zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego, zwiększenie potencjału gospodarczego oraz aktywności społecznej i zawodowej na obszarach problemowych objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju (LSR). Działania podejmowane w ramach RLKS mają służyć zaktywizowaniu lokalnych społeczności w zakresie kreowania i podejmowania przez nie różnego rodzaju inicjatyw oddolnych i umożliwią podniesienie zdolności do budowania kapitału społecznego, który jest znaczącym czynnikiem w kontekście poprawy konkurencyjności obszarów, na których brakuje miejsc pracy, pogarszają się warunki życia i kumulują się inne problemy społeczne.

Rozwój lokalny kierowany jest przez LGD, składające się z osób reprezentujących lokalne społeczno-gospodarcze interesy publiczne i prywatne.

Ocena sposobu wdrożenia i stosowania instrumentu RLKS powinna być dokonana **z uwzględnieniem pełnego kontekstu: organizacyjnego** (na poziomie LGD), **społeczno-gospodarczego** (specyfiki i możliwości rozwojowych na danym obszarze, w tym poziomu wykluczenia społecznego), **poziomu kapitału danej społeczności** (w postaci kapitału ludzkiego, społecznego, w tym wcześniejszych doświadczeń aktywizacyjnych i działania na rzecz społeczności owocujących poczuciem sprawstwa), **poziomu świadomości społecznej**, w szczególności **wizji rozwoju** (gospodarczego, społecznego i ekologicznego) oraz powiązania tych sfer. Podejście to obrazuje poniższy rysunek (rys. 1).

Przyjmujemy przy tym, że kontekst organizacyjny na poziomie programowym jest względnie sztywny, natomiast może być różny na poziomie poszczególnych LGD (założenia RLKS mogą być różnie realizowane). Kontekst społeczno-gospodarczy wpływa z jednej strony na kapitał ludzki (skaleę wykluczenia społecznego), ale z drugiej strony determinuje też wizję rozwojową (można założyć, że na obszarach, na których silnie odczuwane są ubóstwo i wykluczenie, częściej brane są pod uwagę aspekty gospodarcze i społeczne rozwoju, z mniejszą uwagą dla rozwoju ładu ekologicznego). Istotnym dopełnieniem opisu przypadku powinno być rozpoznanie sposobu gromadzenia wcześniejszych doświadczeń – te wpływają na poziom kapitału społecznego i ludzkiego, a ten na fazę wdrażania instrumentu RLKS.

Rysunek 1. Uwarunkowania wdrażania RLKS

Źródło: opracowanie własne

Przyjęcie powyższych założeń prowadzi do przyjęcia schematu badania, które realizowane będzie w porządku i w sposób, który pozwoli odnieść się do wszystkich powyższych kwestii. Odtworzony

zostanie kontekst organizacyjny na poziomie makro (analiza dokumentów źródłowych), jak również na poziomie mikro (sposób funkcjonowania LGD – wywiady LGD), odtworzenie kontekstu społecznego: uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru objętego RLKS (na podstawie analizy statystyk publicznych oraz wywiadów z JST) i zasobów społecznych i ludzkich (na podstawie wywiadów z mieszkańcami).

3. Metodologia badania i opis realizacji badania

W badaniu wykorzystane będą następujące metody badawcze:

1. Analiza dokumentów źródłowych (**desk research**)

Technika desk research polegająca na analizie danych zastanych, które przynoszą informacje ważne z perspektywy problematyki badania, lecz nie zostały wytworzone na jego potrzeby. Analiza obejmie swoim zakresem:

- Dokumenty programowe,
- Dokumenty strategiczne,
- Dokumenty prawne regulujące rozwój lokalny i rewitalizację,
- Wytyczne, poradniki, podręczniki dla LGD,
- Analizy, raporty z ewaluacji dotyczących przedmiotu badania,
- Dokumentacja konkursowa, wypełnione karty oceny formalno-merytorycznej dla projektów z zakończoną oceną formalno-merytoryczną,
- Sprawozdania z realizacji Programu za rok 2020 i 2021,
- Dane monitoringowe według stanu na czerwiec 2022
- Lokalna Strategia Rozwoju.

Analiza dostarczy wiedzy umożliwiającej ocenę kontekstu organizacyjnego na poziomie makro i mikro.

2. **CATI/CAWI - z (potencjalnymi) wnioskodawcami i beneficjentami** - mieszkańcami regionu.

Zrealizowano 100 wywiadów z losowo dobranymi mieszkańcami obszaru SŚGD. Materiały te uzupełniano o kwestionariusze wypełnione on-line. W przypadku mieszkańców – link do ankiety elektronicznej umieszczony był na stronie internetowej LGD, natomiast link do ankiety dla osób, które uczestniczyły w naborach do końca roku 2021 udostępniany był bezpośrednio beneficjentom. W ramach tego pomiaru zebrano 118 kwestionariuszy, w tym 87 z beneficjentami (te wpłynęły za pośrednictwem strony www.stowarzyszeniesgd.pl).

3. **IDI – z wybranymi celowo liderami lokalnymi z obszaru funkcjonowania LGD-ów**

Wywiady indywidualne pogłębione umożliwiają stworzenie warunków do tego, aby poza prezentacją faktów, badani mogli formułować oceny i je uzasadniać. Pozwoliło to na ustalenie w szczególności tych obszarów, które umożliwiły sformułowanie rekomendacji zarówno na poziomie operacyjnym jak i strategicznym do wdrożenia w przyszłej perspektywie.

W LGD badaniem objęte będzie po 5 osób reprezentujących:

- Zarząd LGD
- Radę LGD
- Biuro LGD

4. Wyniki badania

4.1. Ocena wpływu na główny cel LSR

Pytanie badawcze:

1. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

W Lokalnej Strategii Rozwoju przygotowanej z uwzględnieniem konsultacji społecznych wyróżniono trzy główne obszary problemowe, na których skoncentrowały się działania Stowarzyszenia Środkowopomorska Grupa Działania: wsparcie rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru LSR, wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r., aktywizacja mieszkańców obszaru LSR i wzmocnienie kapitału społecznego do 2023 r.

W lokalnej strategii rozwoju założono realizację trzech celów ogólnych, pięciu celów szczegółowych oraz siedmiu przedsięwzięć. Tabela 1 przedstawia budżet LSR w podziale na przedsięwzięcia wg stanu z ostatniego aneksu do umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego (z dn. 04 maja 2022).

Tabela 1. Budżet LSR wg stanu na 06.2022 r.

Cele ogólne	Kwota w EUR/PLN	Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Kwota w EUR/PLN
I. Wsparcie rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru LSR do 2023 r	2 854 476, 47 EUR 11 417 905, 88 PLN	1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku	1.1.1. Zakładanie działalności gospodarczej	952 733,44 EUR 3 810 933,76 PLN
			1.1.2. Rozwój przedsiębiorstw	1 901 743,03 EUR 7 606 972,12 PLN
II. Wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r.	2 741 023,53 EUR 10 964 094, 12 PLN	2.1 Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku	2.1.1 Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	2 703 746,25 EUR 10 814 985,00 PLN
		2.2 Promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 roku	2.2.1 Działania informacyjno-promocyjne	37 277,28 EUR 149 109,12 PLN
III. Aktywizacja mieszkańców obszaru LSR i wzmocnienie kapitału	1 344 210,00 EUR 5 376 840,00 PLN	3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku	3.1.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne	170 000,00 PLN
			3.1.2 Funkcjonowanie LGD	784 660,00 EUR 3 138 640 PLN

Cele ogólne	Kwota w EUR/PLN	Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Kwota w EUR/PLN
społecznego do 2023 r.			3.1.3 Projekty współpracy	559 550,00 EUR 2 238 200,00 PLN
RAZEM:				6 939 710,00 EUR 27 758 840,00 PLN

Logika wyznaczonych celów ogólnych, szczegółowych i przedsięwzięć wykazuje wysoki stopień korelacji z informacjami zawartymi w części diagnostycznej LSR. Poniżej w tabeli 2 przedstawiono powiązania pomiędzy zdiagnozowanymi problemami i wyznaczonymi celami LSR oraz doбором grupy docelowej.

Tabela 2. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR

Zidentyfikowane problemy, wyzwania społeczno-ekonomiczne		Przedsięwzięcie	Cel szczegółowy
Diagnoza	Analiza SWOT		
<ul style="list-style-type: none"> - niski wskaźnik aktywności zawodowej i wskaźniki przedsiębiorczości, - wysoka stopa bezrobocia, - niskie wykształcenie mieszkańców, - bardzo zła ocena rynku pracy i zarobków mieszkańców w badaniu ankietowym, - tworzenie miejsc pracy jako najpilniejsze działanie zgodnie z wynikami badania ankietowego, przedsiębiorcy. 	<ul style="list-style-type: none"> - Niewystarczające kwalifikacje i kompetencje mieszkańców w kontekście dostępu do rynku pracy. - Niewystarczający poziom aktywności zawodowej i przedsiębiorczości wśród mieszkańców. - Niski poziom aktywności instytucji otoczenia biznesu i działań wspierających poziom przedsiębiorczości. - Niewystarczające powiązanie kierunków kształcenia i potrzeb lokalnego rynku pracy - Wysoka stopa bezrobocia na obszarze LGD, w szczególności wśród kobiet. - Niskie zarobki mieszkańców. - Migracja młodych z obszaru LGD do większych ośrodków. - Wykluczenie społeczne obejmujące coraz większą liczbę mieszkańców, w szczególności osoby bezrobotne. 	<ul style="list-style-type: none"> 1.1.1 Zakładanie działalności gospodarczej 1.1.2 Rozwój przedsiębiorstw 	1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku
<ul style="list-style-type: none"> - umiarkowana ocena infrastruktury komunalnej w badaniu ankietowym, - liczne wskazania na inwestycje infrastrukturalne jako najbardziej pożądane i oczekiwane działania w badaniu ankietowym, 	<ul style="list-style-type: none"> - Braki i niezadowalający stan infrastruktury publicznej, w szczególności stan dróg lokalnych. - Braki i niewystarczające wykorzystanie istniejącej infrastruktury (sportowo-rekreacyjnej, turystycznej, kulturowej) - Zmniejszenie środków na inwestycje prorozwojowe, zwiększenie kosztów opieki społecznej. 	2.1.1 Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	2.1 Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku

<ul style="list-style-type: none"> - nierównomiernie rozłożony wskaźnik natężenia ruchu turystycznego, - umiarkowana ocena turystyki w badaniu ankietowym, - liczne wskazania na promocję turystyczną obszaru jako oczekiwane działanie w badaniu ankietowym, 	<ul style="list-style-type: none"> - Brak zsięciowanej oferty turystycznej obejmującej cały obszar LGD. - Niski poziom wiedzy nt. zasobów lokalnych wśród mieszkańców. - Niewystarczające środki finansowe na działalność NGO. 	<p>2.2.1</p> <p>Działania informacyjno-promocyjne</p>	<p>2.2 Promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 roku</p>
<ul style="list-style-type: none"> - umiarkowane nasycenie organizacjami pozarządowymi, - niska ocena aktywności społecznej i oferty spędzania czasu wolnego w badaniu ankietowym, - wysokie zagrożenie migracją osób młodych w wynikach badania ankietowego. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nierównomierny dostęp do oferty kulturalnej. - Niewystarczający poziom integracji społecznej. - Niewystarczające środki finansowe na działalność NGO. - Migracja młodych z obszaru LGD do większych ośrodków. - Wykluczenie społeczne obejmujące coraz większą liczbę mieszkańców, w szczególności osoby bezrobotne. 	<p>3.1.2 Funkcjonowanie LGD</p>	<p>3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku</p>
		<p>3.1.3 Projekty współpracy</p>	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie LSR

Za istotne elementy wyróżniające obszar LSR wskazane w charakterystyce gmin i/lub analizie SWOT, ale niewykorzystane w pełni w obecnej konstrukcji celów i przedsięwzięć należy uznać niewystarczające powiązanie kierunków kształcenia i potrzeb lokalnego rynku pracy, wykluczenie społeczne obejmujące coraz większą liczbę mieszkańców, w szczególności osoby bezrobotne. Należy przy tym podkreślić, że problemy te wykraczały poza spektrum działań możliwych do finansowania w ramach PROW.

Funduszem finansującym przedsięwzięcia LSR jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Obszarów Wiejskich (strategia monofunduszowa). Analiza stopnia wydatkowania środków finansowych w ramach LSR dotyczy poddziałania **19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (budżet zakontraktowany na poziomie 5 595 500,00 euro), 19.3 Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania (559 550 euro) i 19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji (784 660 euro).**

Postęp finansowy wydatkowania środków na obszarze Stowarzyszenia Środkowopomorska Grupa Działania został przedstawiony w walucie EUR i PLN. Na podstawie obecnie stosowanego rozwiązania LGD dysponuje budżetem zakontraktowanym w umowie o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w walucie EUR po indykacyjnym kursie EUR/PLN na poziomie 4zł. Natomiast Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego udziela wsparcia operacjom mieszczącym się w limicie środków wskazanym w ogłoszeniu o naborze w walucie EUR. W trakcie rozpatrywania wniosków limit ten zostaje przeliczany po kursie wymiany EUR do PLN publikowanym przez Europejski Bank Centralny z przedostatniego dnia pracy Komisji Europejskiej w miesiącu

poprzedzającym miesiąc dokonania obliczeń (kurs bieżący). Z powodu wyższych wartości kursu bieżącego od indykatywnego wydatkowane kwoty w złotych są wyższe od tych zakontraktowanych w złotych.

W toku realizacji umowy budżet LSR został pięciokrotnie zwiększony o dodatkowe środki:

- Aneks nr 6 z dn. 27.06.2019 r. (I BONUS) dot. podwyższenia środków finansowych na wsparcie realizacji operacji w ramach LSR o kwotę 412 500 EURO (1 650 000,00 zł. po kursie 1 EUR = 4 zł) w całości przeznaczoną na przedsięwzięcie 1.1.2 Rozwój Przedsiębiorstw odpowiadający zakresowi określonymu w §2 ust. 1 pkt 2) lit. c) rozwijanie działalności gospodarczej rozporządzenia MRiRW.

- Aneks nr 7 z dn. 5 maja 2020 r. (II BONUS) dot. podwyższenia środków finansowych na wsparcie realizacji operacji w ramach LSR o kwotę 1 660 000,00 zł., którą w 50% przeznaczono na budżet przedsięwzięcia Rozwój Przedsiębiorstw odpowiadający zakresowi określonymu w §2 ust. 1 pkt 2) lit. c) rozwijanie działalności gospodarczej rozporządzenia MRiRW i 50% budżet przedsięwzięcia Infrastruktura Turystyczna i Rekreacyjna odpowiadający zakresowi określonymu w §2 ust. 1 pkt 6 rozwój ogólno dostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, lub kulturalnej rozporządzenia MRiRW.

- Aneks nr 9 z dnia 29.09.2020 r. w wyniku, którego na skutek wykorzystania dostępnej sumy środków wynikającej z różnicy kursowej budżet LSR zwiększył się o 1 783 000,00 zł. zasilając alokację naborów na Rozwój Przedsiębiorstw i Infrastruktura Turystyczna i Rekreacyjna

- Aneks nr 10 z dn. 28.10.2021 r. dot. podwyższenia środków finansowych na wsparcie realizacji operacji w ramach LSR o kwotę 1 018 000,00 EUR (4 072 000,00 zł. po kursie 1 EUR = 4 zł), podwyższenia wysokości środków finansowych w ramach przedsięwzięcia 3.1.3 Projekty współpracy o kwotę 50 000,00 EUR (200 000,00 zł po kursie 1 EUR = 4 zł.) oraz o kwotę 122 160 EURO (488 640,00 zł. po kursie 1 EUR = 4 zł) na wsparcie funkcjonowania biura LGD. Zwiększenie środków finansowych w ramach poddziałania 19.2 zasiliło budżet przedsięwzięcia 1.1.1 Zakładanie Działalności Gospodarczej o 1 425 200,00 zł. (35% środków obligatoryjnie przeznaczone na podejmowanie działalności gospodarczej) oraz przedsięwzięcia 2.1.1 Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna o 646 800,00 zł.

- Aneks nr 11 z dn. 4.05.2022 r. dot. podwyższenia wysokości środków finansowych w ramach poddziałania 19.3 Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania o 434 550, 00 EUR (1 738 200,00 zł po kursie 1 EUR = 4 zł).

Kluczową składową budżetu są operacje w ramach poddziałania 19.2, które świadczą o stopniu realizacji LSR poprzez umowy zawarte z beneficjentami pomocy. W okresie od 16 maja 2016 r. (zawarcie umowy o sposobie i warunkach realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność) do czerwca 2022 Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania przeprowadziła 15 naborów wniosków. Wykaz przeprowadzonych naborów przedstawia tabela 3.

Zgodnie z zasadami realizacji instrumentu RLKS **51,01% budżetu poddziałania 19.2 zostało przeznaczone na tworzenie nowych miejsc pracy**. Realizacja naborów w przedsięwzięciach 1.1.1 Zakładanie działalności gospodarczej i 1.1.2 Rozwój Przedsiębiorstw dotyczących rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR wykazała, że największe zainteresowanie ze strony wnioskodawców obserwowano w przypadku operacji odpowiadającym warunkom przyznania pomocy w zakresie rozwijania działalności gospodarczej. We wszystkich zrealizowanych naborach suma kwot wnioskowanych była dwu lub nawet trzykrotnie wyższa od dostępnych alokacji.

Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania **terminowo oraz bez zastrzeżeń ze strony organów kontrolujących prowadziło postępowania w sprawie wyboru operacji realizujących cele LSR**. Wybór operacji i ustalenie kwoty wsparcia należy do wyłącznej kompetencji Rady Oceniającej

składającej się z 15 członków. Procedura oceny wniosków o przyznanie pomocy na poziomie LGD obejmuje ocenę pod względem zgodności z LSR i zgodności z lokalnymi kryteriami wyboru operacji.

Odsetek wniosków co do których Rada Oceniająca stwierdziła niezgodność z LSR w stosunku do wszystkich złożonych wniosków był najwyższy w roku 2017 i wynosił w przedsięwzięciu 1.1.1 – 47,33%, 1.1.2 – 28,33%. W analogicznych konkursach realizowanych w kolejnych latach odsetek ten wyniósł odpowiednio: w przedsięwzięciu 1.1.1 w roku 2018 4,76%, 2020 nie odnotowano operacji niezgodnych, 2022 7,69% (1 operacja na 13 złożonych wniosków), w przedsięwzięciu 1.1.2 w roku 2019 - 9,30%, 2020 – 20,45%.

Wg stanu środowiska prawnego obowiązującego w trakcie procedowania pierwszych naborów wniosków w roku 2017 nie miała podstawy prawnej do wezwania wnioskodawców do złożenia wyjaśnień lub dokumentów niezbędnych do oceny zgodności operacji z LSR, wyboru operacji i ustalenia kwoty wsparcia. Stąd na skutek błędów i braków w wypełnieniu formularzy dokumentów aplikacyjnych lub braku niezbędnych do oceny poszczególnych warunków przyznania pomocy załączników LGD nie mogła uznać operacji za zgodne z LSR. Wprowadzenie przez ustawodawcę korzystnych dla potencjalnych beneficjentów zmian legislacyjnych pod koniec roku 2017 w ramach nowelizacji rozporządzenia wykonawczego przełożyło się w efekcie na istotny spadek odsetka wniosków ocenionych przez LGD jako niezgodne z LSR.

Główne przyczyny stwierdzonej niezgodności z LSR dotyczyły warunków przyznania pomocy określonych w przepisach wykonawczych i dotyczyły oceny projektów pod kątem zgodności z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020. W naborze w 2/2017/RP r. na 60 złożonych wniosków w 17 stwierdzono niezgodność z LSR w zakresie:

1. 5 wniosków - nieutworzenie co najmniej jednego miejsca pracy w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne, uzasadnione zakresem operacji, na podstawie umowy o pracę lub spółdzielczej umowy o pracę - § 7 ust. 1 pkt 2 a) rozporządzenia;
2. 8 wniosków - nieutrzymanie miejsc pracy, w tym miejsc pracy, które zostaną utworzone w ramach realizacji operacji, do dnia, w którym upłyną 3 lata od dnia wypłaty płatności końcowej - § 7 ust. 1 pkt 2 b) rozporządzenia;
3. 1 wniosek - działalność gospodarcza będąca przedmiotem operacji sklasyfikowana w przepisach rozporządzenia jako działalność wykluczona - § 8 rozporządzenia;
4. 4 wnioski - brak tytułu prawny do nieruchomości, na której planowana była operacja - § 4 ust. 1 pkt. 4) rozporządzenia;
5. 1 wniosek - realizacja operacji możliwa bez środków publicznych - § 4 ust. 1 pkt. 8) rozporządzenia.

W naborze 1/2019/RP - 4 wnioski niezgodne z LSR (na 43 złożonych), z powodu:

1. 1 wniosek - nieutworzenie co najmniej jednego miejsca pracy w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne, uzasadnione zakresem operacji, na podstawie umowy o pracę lub spółdzielczej umowy o pracę oraz nieutrzymanie miejsc pracy, w tym miejsc pracy, które zostaną utworzone w ramach realizacji operacji, do dnia, w którym upłyną 3 lata od dnia wypłaty płatności końcowej - § 7 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia;
2. 1 wniosek - niezgodność z obowiązującymi w ramach naboru warunkami udzielenia wsparcia określonymi w ogłoszeniu o naborze wniosków w zakresie terminu złożenia wniosku o płatność końcową;
3. 1 wniosek- nieutrzymanie miejsc pracy, w tym miejsc pracy, które zostaną utworzone w ramach realizacji operacji, do dnia, w którym upłyną 3 lata od dnia wypłaty płatności końcowej - § 7 ust. 1 pkt 2 b) rozporządzenia;
4. 1 wniosek - brak tytułu prawnego do nieruchomości, na której planowana była operacja - § 4 ust. 1 pkt 4) rozporządzenia.

W naborze 4/2020/RP - 9 wniosków niezgodnych z LSR (na 44 złożonych), z powodu:

1. 6 wniosków - brak tytułu prawnego do nieruchomości, na której planowana była operacja - § 4 ust. 1 pkt 4) rozporządzenia;
2. 3 wnioski - operacja nieuzasadniona ekonomicznie, brak biznesplanu - § 4 ust. 1 pkt 5) rozporządzenia.

Na 296 wniosków złożonych do LGD od 2017 roku – 45 było niezgodnych z LSR.

Odsetek wniosków, które nie osiągnęły określonego w LSR na poziomie 60 na 100 możliwych do uzyskania punktów w stosunku do wszystkich złożonych wniosków wyniósł 3,72%. **Na 296 wszystkich wniosków złożonych (i 251 wniosków zgodnych z LSR) do LGD od 2017 roku - 11 operacji nie osiągnęło minimum punktowego.** Świadczy to o wysokiej jakości składanych wniosków.

Tabela 3. Lista naborów w okresie od 28.12.2016 do 29.04.2022

Nr naboru	Data przeprowadzenia naboru	Typ operacji	Alokacja dla naboru	Ilość złożonych wniosków	Ilość wniosków zgodnych	Ilość wniosków niezgodnych	Wartość operacji wybranych w limicie środków	Wartość zawartych umów	Wartość środków wypłaconych
1/2017	od 28 grudnia 2016 r. do 26 stycznia 2017 r.	Zakładanie działalności gospodarczej	720 000,00 zł.	19	10	9	420 000,00 zł. (7 operacji)	420 000,00 zł. (7 podpisanych)	420 000,00 zł. (7 wypłaconych)
2/2017	od 28 grudnia 2016 r. do 26 stycznia 2017 r.	Rozwój przedsiębiorstw	3 500 000,00 zł.	60	43	17	2 976 356,75 zł. (12 operacji)	2 558 924,00 zł. (14 podpisanych)	2 620 523,60 zł. (10 wypłaconych)
3/2017	od 18 kwietnia 2017 r. do 17 maja 2017 r.	Infrastruktura Turystyczna i Rekreacyjna	7 100 000,00 zł.	19	18	1	6 870 347,31 zł. (18 operacji)	6 449 979,56 zł. (18 podpisanych)	6 057 853,76 zł. (17 wypłaconych)
1/2018	od 30 kwietnia 2018 r. do 29 maja 2018 r.	Zakładanie działalności gospodarczej	900 000,00 zł.	21	20	1	840 000,00 zł. (14 operacji)	780 000,00 zł. (13 podpisanych)	780 000,00 zł. (13 wypłaconych)
2/2018/G	od 30 kwietnia 2018 r. do 29 maja 2018 r.	Działania informacyjno-promocyjne	170 000,00 zł.	14	12	2	115 838,00 zł.	115 838,00 zł.	115 838,00 zł.
3/2018/G	od 12 października 2018 r. do 26 października 2018 r.	Działania informacyjno-promocyjne	44 262,00 zł.	5	4	1	44 262,00 zł.	-	-
1/2019	od 2 maja 2019 r. do 31 maja 2019 r.	Rozwój przedsiębiorstw	3 023 643,00 zł.	43	39	4	2 828 958,00 zł. (14 operacji)	2 558 924,00 zł. (13 podpisanych)	2 548 706,83 zł. (13 wypłaconych)
2/2019/G	od 12 listopada 2019 r. do 29 listopada 2019 r.	Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne	170 000,00 zł.	5	5	-	30 168,00 zł.	-	-

3/2019/G	od 12 listopada 2019 r. do 29 listopada 2019 r.	Działania informacyjno- promocyjne	54 162,00 zł.	7	7	-	45 977,00 zł (3/2019/G+3/2020/G – nabór uzupełniający)	45 977, 00 zł. (3/2019/G+3/2020/G – nabór uzupełniający)	45 977, 00 zł. (3/2019/G+3/2020/G – nabór uzupełniający)
2/2020	od 15 października 2020 r. do 30 października 2020 r.	Zakładanie działalności gospodarczej	300 955,00 zł.	9	9	-	300 000,00 zł (5 operacji)	300 000,00 zł (5 podpisanych)	240 000,00 zł (5 wypłaconych płatności I transzy)
3/2020/G (nabór uzup.)	od 7 października 2020 r. do 22 października 2020 r.	Działania informacyjno- promocyjne	8 372,00 zł.	2	2	-	8 372,00 zł		
4/2020	od 6 listopada 2020 r. do 24 listopada 2020 r.	Rozwój przedsiębiorstw	3 755 152,48 zł.	44	35	9	3 685 930,00 zł (15 operacji)	3 540 211,00 zł. (15 podpisanych)	456 124,00 zł (2 wypłaconych)
1/2021	od 17 lutego 2021 r. do 3 marca 2021 r.	Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	2 529 698,56 zł.	17	17	-	2 515 048,00 zł (17 operacji)	2 101 947,83 zł (13 podpisanych)	197 655,06 zł (2 wypłaconych)
1/2022	od 1 lutego 2022 r. do 15 lutego 2022 r.	Zakładanie działalności gospodarczej	1 544 063,68 zł.	13	12	1	720 000,00 zł (12 operacji)	wnioski w weryfikacji w UM	
2/2022	od 13 kwietnia 2022 do 29 kwietnia 2022 r.	Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	3 148 224, 64 zł.	18	18	-	3 143 247,76 zł (18 operacji)	wnioski w weryfikacji w UM	

W konkursach dla operacji odpowiadających warunkom przyznania pomocy w zakresie podejmowania działalności gospodarczej Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania odnotowało zainteresowanie wnioskodawców na poziomie wyczerpującym zaplanowane alokacje pod względem sumy kwot wnioskowanych w naborze prowadzonym w roku 2017 i 2018.

W naborze nr 1/2017/ZGD zostały złożone 19 wnioski o przyznanie pomocy, odnotowano 3 wnioski, które nie osiągnęły minimum punktowego, 9 wniosków niezgodnych z LSR, z powodu:

1. 8 wniosków - brak potwierdzenia niepodlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy i w pełnym zakresie - § 5 ust. 1 pkt. 1 a) rozporządzenia;
2. 2 wnioski - niezgłoszenie podmiotu ubiegającego się o przyznanie pomocy do ubezpieczenia emerytalnego, ubezpieczeń rentowych i ubezpieczenia wypadkowego na podstawie przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych lub nieutworzenie co najmniej jednego miejsca pracy w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne - § 5 ust.1 pkt. 2 a) lub b) rozporządzenia;
3. 1 wniosek - realizacja operacji możliwa bez środków publicznych - § 4 ust. 1 pkt 8) rozporządzenia.

W naborze 1/2018 ZDG 1 wniosek został uznany za niezgodny z LSR (na 21 złożonych) - brak tytułu prawnego do nieruchomości, na której planowana była operacja - § 4 ust. 1 pkt. 4) rozporządzenia. W naborze 1/2022 ZDG - 1 wniosek niezgodny z LSR (na 13 złożonych), operacja planowana poza obszarem wiejskim objętym LSR - § 4 ust. 1 pkt 3) rozporządzenia.

Odmienne sytuacja wyglądała w naborze przeprowadzonym w roku 2022. Liczba złożonych wniosków i w konsekwencji liczba operacji wybranych w naborze 1/2022/ZGD, po raz pierwszy od początku wdrażania LSR zabezpieczyła wydatkowanie jedynie 50% alokacji dostępnej w tym konkursie.

Najważniejszych czynników mających negatywny wpływ na brak wystarczającego zainteresowania wnioskodawców tym zakresem wsparcia można upatrywać przede wszystkim w przedłużającym się stanie zagrożenia epidemiologicznego, istotnych zmianach podatkowych wprowadzonych ustawą o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawą o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw (tzw. ustawa Polski Ład), niepewnej sytuacji na rynku, niepewnym środowisku prawnym.

W kontekście ukierunkowania branżowego potencjalnych wnioskodawców obserwowano również niekorzystną sytuację wywołaną kryzysem gospodarczym związanym z epidemią koronawirusa SARS-CoV-2. W obszarze pasa nadmorskiego dominujące branże tj. gastronomia, noclegi i usługi okołoturystyczne w sposób najbardziej dotkliwy odczuły restrykcje wprowadzane przez rząd w reakcji na kolejne fale zakażeń.

Kwota założona przy budowie strategii na poziomie 60 tys. w roku 2022 stała się niewystarczająca na niezbędne do uruchomienia działalności gospodarczej inwestycje w sprzęt lub modernizacje nieruchomości. Na rynkach finansowych i konsumenckich wystąpił galopujący wzrost cen, wysoka stopa inflacji, a w konsekwencji obniżenie wartości nabywczej pieniądza. Inflacja wpłynęła na koszty planowanych inwestycji, chociażby poprzez wzrost cen materiałów budowlanych, robót i usług inwestycyjnych, sprzętów i wyposażenia. Z drugiej strony potencjalni wnioskodawcy prawdopodobnie wzięli również pod uwagę rosnące koszty prowadzenia działalności, m.in. przez wzrost obciążeń publiczno – prawnych, wzrost cen energii, gazu i bieżącego funkcjonowania. Skokowy wzrost inflacji skomplikował rzeczywistość gospodarczą, szczególnie dla przyszłych małych przedsiębiorców.

Zarząd SŚGD monitorując postęp wdrażania LSR na tak ważnym etapie jej realizacji, tj. w ostatnim roku możliwości składania wniosków o przyznanie pomocy przez beneficjentów funduszy objętych PROW 2014 – 2020, stwierdził niewystarczającą efektywność procesu wdrażania w tym przedsięwzięciu. Z uwagi na konieczność zminimalizowania ryzyka niewykonania budżetu LSR w tym przedsięwzięciu Zarząd podjął decyzję o zwiększeniu kwoty premii do poziomu maksymalnie dopuszczonego przepisami rozporządzenia wykonawczego - tj. 100 000 zł. W momencie przygotowania raportu ewaluacyjnego

Stowarzyszenie Śródkowopomorska Grupa Działania przewidywało przeprowadzenie postępowania w sprawie wyboru operacji z zakresu podejmowania działalności gospodarczej w III lub IV kwartale 2022 r. z planowaną alokacją 1.700.000 zł.

Realizację celu ogólnego II. Wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do roku 2023 zaplanowano w dwóch przedsięwzięciach - 2.2.1 Infrastruktura Turystyczna i Rekreacyjna (konkurs klasyczny) i 2.2.2 Działania informacyjno-promocyjne (operacja grantowa).

Dotychczasowe doświadczenie związane z realizacją naborów w zakresie rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej wskazuje na duże zainteresowanie ze strony wnioskodawców. W przedsięwzięciu 2.2.1 Infrastruktura Turystyczna i Rekreacyjna LGD rozdysponowała 98,04% dostępnych środków. W trakcie oceny wniosków na etapie LGD na 54 złożone wnioski odnotowano tylko 1 niezgodny z LSR, nie odnotowano operacji, które nie osiągnęły minimum punktowego.

W przedsięwzięciu 2.2.2 Działania informacyjno-promocyjne wszczęto 4 postępowania konkursowe, w których zostało złożonych łącznie 28 wniosków o przyznanie pomocy. W ramach pierwszego naboru w roku 2018 zakontraktowano 68,14% dostępnych środków. LGD w tym samym roku ponowiła ogłoszenie, ale ostatecznie odstąpiła od przeprowadzonego naboru ze względu na zbyt małą całkowitą wartość wszystkich złożonych operacji (poniżej 50 tys. zł). Alokację w tym przedsięwzięciu zakontraktowano na poziomie 161 815 zł i w tej samej kwocie wypłacono beneficjentom funduszy.

W celu ogólnym III Stowarzyszenie Śródkowopomorska Grupa Działania przewidywało realizację przedsięwzięcia 3.1.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne finansowanego z poddziałania 19.2. Budżet przedsięwzięcia wynosił 170 tys. zł, forma realizacji – grant. Pozostałe 2 przedsięwzięcia w tym celu dotyczą poddziałania 19.2 i 19.3 omawianego w kolejnych rozdziałach raportu.

Operacje w przedsięwzięciu 3.1.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne (nabór 2/2019/G) zostały wybrane na poziomie zaledwie 17,74% dostępnej alokacji środków, zatem realizacja grantu nie była możliwa. W 2020 r. SŚGD dokonała zmian skutkujących korektą planu działania i zrezygnowała z przedsięwzięcia 3.1.1 Wydarzenia Aktywizacyjne i Integracyjne. Przyczyną odstąpienia od realizacji przedsięwzięcia było zbyt małe zainteresowanie wnioskodawców oraz trudności wynikające z restrykcji w związku z epidemią covid (przedsięwzięcie dotyczyło organizacji wydarzeń społecznych).

Dotychczasowe doświadczenia LGD w **realizacji operacji w formie grantu wykazały trudności po stronie LGD** (alokacje kilkakrotnie ponawiane bądź konieczność przeprowadzania naborów uzupełniających) i **niewystarczającą aktywność sektora społecznego w aplikowaniu o środki** (realizacja operacji przez podmioty sektora publicznego była ograniczona do 20% dostępnej alokacji środków).

Istotnym czynnikiem, który mógł mieć wpływ na pełne wykorzystanie środków w przedsięwzięciach planowanych w formie grantów jest zastosowana forma finansowania tego typu operacji. Dla LGD obowiązującą formułą przy rozliczaniu operacji grantowych jest refundacja poniesionych kosztów i ta formuła została zastosowana w procedurach dla beneficjentów grantów.

Wprowadzenie w przyszłości rozwiązań prawnych umożliwiających wdrożenie mechanizmów prefinansowania kosztów kwalifikowalnych operacji grantowych lub klasycznych operacji realizowanych przez NGO przez zewnętrzną instytucję płatniczą w sposób istotny mogłoby wesprzeć procesy ważnych lokalnych inicjatyw przyczyniających się do rozbudowy infrastruktury, wzmocnienia kapitału społecznego i budowania sieci partnerstw, co stanowi przecież fundamentalne kierunki interwencji LEADER. LGD jako organizacja trzeciego sektora, funkcjonująca jako stowarzyszenie nieprowadzące działalności dochodowej, nie dysponuje środkami na rachunkach bankowych umożliwiającymi obsługę finansową grantów i długotrwałe oczekiwanie na ich zwrot.

We wszystkich przeprowadzonych naborach złożono łącznie 47 protestów na rozstrzygnięcia Rady Oceniającej w przedmiocie wyboru operacji do dofinansowania - 40 zostało rozpatrzonych

negatywnie ze względu na brak podstaw do zmiany rozstrzygnięcia, 3 zostały pozostawione bez rozpatrzenia (uchybień formalne), a 4 zostały uwzględnione w części.

Najwięcej protestów rozpatrzonych negatywnie (31 szt.) i uwzględnionych w części (3 szt.) odnotowano w ramach konkursu z 2017 r. dotyczącego przedsięwzięcia Rozwój Przedsiębiorstw. Wnioskodawcy najczęściej nie zgadzali się z punktacją w kryterium dotyczącym: niezalegania z opłacaniem kosztów prowadzenia działalności gospodarczej oraz opłatami lokalnymi w ciągu 3 miesięcy przed dniem złożenia wniosku. Problematyczne okazało się nie tyle brzmienie zapisów dotyczących samego kryterium, co kwestia sposobu weryfikacji jego spełnienia. Wnioskodawcy zgłaszali problem z pozyskaniem stosownych zaświadczeń o niezaleganiu z płatnościami wydanych przez właściwy urząd.

Dwóch spośród 31 wnioskodawców protestujących w ramach tego konkursu skorzystało z kolejnego instrumentu odwoławczego i wniosło skargę na rozstrzygnięcie LGD w przedmiocie wyboru operacji do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego. Wojewódzki Sąd Administracyjny na podstawie art. 151 p.p.s.a oddalił skargi jako niezasadne. LGD mając na względzie ułatwienie przygotowania dokumentacji aplikacyjnej i uproszczenie sposobu pomiaru przedmiotowego kryterium dla kolejnych naborów zmieniła brzmienie zapisów.

W związku z tym, że wniesione w ramach wszystkich przeprowadzonych naborów protesty w przeważającej większości rozpatrzone były negatywnie z powodu braku podstaw do zmiany rozstrzygnięć, nie powodowały konieczności wskazywania źródła finansowania wniosków poza pulą dostępną w ogłoszeniu o naborze ani zmniejszenia budżetu innych przedsięwzięć.

Przedsięwzięcia wdrażane przez LGD w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju ukierunkowane były na potrzeby młodych mieszkańców obszaru. Premiowane w ramach konkursów Zakładanie Działalności Gospodarczej i Rozwój Działalności kryteria wyboru operacji odnosiły się do oddziaływania na osoby do 35 roku życia między innymi poprzez tworzenie miejsc pracy, co miało zwiększać szansę na ich pozostania w regionie.

Analiza postępu finansowego LSR pozwala stwierdzić, że niemal wszystkie operacje wykonano zgodnie z założonym budżetem lub są one na takim poziomie realizacji, że nie ma ryzyka nieosiągnięcia założeń. Wyjątkiem jest tu jedynie jedno przedsięwzięcie: projekty współpracy. Zwróćmy uwagę, że poziom realizacji zmniejszył się w ciągu ostatniego półrocza (z blisko 60% do 13,4%), co jest wynikiem znaczącego zwiększenia środków przeznaczonych na te działania (z 300.000 zł do 2.238.200 zł). Środki te zostaną w pełni wydatkowane – wskazuje na to podpisana już umowa oraz projekt, który w momencie sporządzania raportu był weryfikowany. Podobnie stało się w przypadku przedsięwzięcia 1.1.1 (zakładanie działalności gospodarczej) – w którym po zwiększeniu budżetu obniżył się poziom osiągniętego wskaźnika realizacji finansowej. Wynika to z faktu zwiększania środków (w drodze aneksów do umowy ramowej lub na skutek doliczania do budżetu przedsięwzięć środków z różnic kursowych) oraz towarzyszącej tej zmianie korekty wskaźników produktu w/w przedsięwzięć.

Obserwowane (wielokrotne) zmiany w budżecie zmuszają do ostrożnego wnioskowania o poziomie wykonania budżetu. Należy ocenić – biorąc pod uwagę zarówno liczbę przedsięwzięć zrealizowanych już w 100% (lub powyżej 85%), tempo ogłaszania nowych naborów, wysoki poziom zainteresowania oraz już przedsiębrane działania (przygotowanie umowy w ramach projektu współpracy) – że cele te z dużym prawdopodobieństwem zostaną w pełni osiągnięte.

Tabela 4. Postęp finansowy – cz. 1

Opis	Wysokość środków przewidzianych w budżecie LSR	Przedsięwzięcie	Wysokość środków przewidzianych w budżecie LSR (w nawiasie wysokość środków przewidzianych w budżecie LSR na koniec 2021)	Wartość wybranych operacji	Wartość zawartych umów	Wysokość wypłaconych środków	Postęp finansowy (na koniec 2021 r.)	Postęp finansowy (czerwiec 2022 r.)
I. Wsparcie rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru LSR do 2023 r.	2 854 476,47 €	1.1.1 Zakładanie działalności gospodarczej (1/2017, 1/2018, 2/2020)	(2 925 200,00 zł) 3 810 933,76 zł	2 760 000,00 zł	1 500 000,00 zł	1 440 000,00 zł	49,23%	37,79%
		1.1.2 Rozwój przedsiębiorstw (2/2017,1/2019,2/2020)	(8 480 000,00 zł) 7 606 972,12 zł	25 271 949,00 zł	8 780 884,00 zł	5 625 354,43 zł	46,57%	115,43%
II. Wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r.	2741 023,53 €	21.1.Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna (3/2017, 1/2021)	(10 814 985,00 zł) 10 814 985,00 zł	9 406 428,00 zł	8 551 927,39 zł	6 255 508,82 zł	56,01%	79,07%
		2.2.1 Działania informacyjno - promocyjne	(161 815,00 zł) 149 109,12 zł	231 943,00 zł	161 815,00 zł	161 815,00 zł	100,00%	100,00%
III. Aktywizacja mieszkańców obszaru LSR i wzmocnienie kapitału społecznego do 2023 r.	1 344 210,00 €	3.1.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne	170 000,00 zł	30 168,00 zł	-----	-----	-----	
		3.1.2 Funkcjonowanie LGD	(3 138 640,00 zł) 3 138 640,00 zł	-----	3 138 640,00 zł	3 161 179,84 zł	74,86%	100,72%
		3.1.3 Projekty współpracy	(2 238 200,00 zł) 2 238 200,00 zł	300 000,00 zł	300 000,00 zł	299 804,00 zł	59,96%	13,39%

Tabela 5. Postęp finansowy – cz. 2 (korekta uwzględniająca nabory z 2022 roku)

Opis	Przedsięwzięcie	Wysokość środków przewidzianych w budżecie LSR (w nawiasie wysokość środków przewidzianych w budżecie LSR na koniec 2021)	Wartość zawartych umów w zł (w tym umowy wybrane operacje w procesie weryfikacji)	Postęp finansowy (czerwiec 2022 r.)	Wartość zawartych umów w Euro po uśrednionym kursie 1 Euro-4,3 zł (w tym umowy wybrane operacje w procesie weryfikacji)	Postęp finansowy (czerwiec 2022 r.)	Wartość zawartych umów w Euro po bieżącym kursie 1 Euro-4,7 zł (w tym umowy wybrane operacje w procesie weryfikacji)	Postęp finansowy (czerwiec 2022 r.)
I. Wsparcie rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru LSR do 2023 r.	1.1.3 Zakładanie działalności gospodarczej (1/2017, 1/2018, 2/2020, 1/2022)	3 810 933,76 zł (2 925 200,00 zł) 952 733,44 Euro	2 220 000,00 zł (720 000,00 zł)	57,7%	516 279,07 Euro	54,2%	472 340,43 Euro	49,6%
II. Wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r.	21.1. Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna (3/2017, 1/2021, 2/2022)	10 814 985,00 zł 2 703 746,25 Euro	11 695 175,15 zł (3 143 247,76 zł)	108,14%	2 719 808,17 Euro	100,6%	2 488 335,14 Euro	92,0%

Elementem mającym istotny wpływ na postęp finansowy i rzeczowy LSR jest wydatkowanie środków przez beneficjentów poszczególnych przedsięwzięć. Wymaga to ścisłej kontroli LGD i monitorowania wpływu na wykonanie wskaźników LSR. Warunkiem ubiegania się w Zarządzie Województwa o zmianę umowy jest przedstawienie przez beneficjenta pozytywnej opinii LGD w zakresie możliwości jej zmiany. Opinia LGD jest wymagana w szczególności w przypadku zmiany postanowień umowy w zakresie celu operacji oraz podwyższenia kwoty pomocy, co może mieć przełożenie na zaplanowane w LSR do osiągnięcia cele mierzone wartościami odpowiednich wskaźników oraz zarządzanie budżetem LSR. W toku realizacji LSR **LGD wydała 153 opinie Rady Oceniającej w zakresie możliwości zmiany umowy**. Wnioski beneficjentów dotyczyły głównie przesunięcia terminu złożenia wniosku o płatność lub zmiany zakresu rzeczowo – finansowego operacji. Po roku 2020 (stan epidemii) – beneficjenci wnioskowali również o likwidację dodatkowych miejsc pracy, odstąpienie od zatrudnienia osób z grup defaworyzowanych.

W ramach naborów **wniosków przeprowadzonych przez SŚGD w trybie klasycznych konkursów (nie uwzględniając operacji grantowych) do UM przekazano łącznie 102 wopp mieszczące się w limicie środków wskazanym w ogłoszeniu o naborze** (dane nie uwzględniają jeszcze naborów 1/2022/ZDG i 2/2022/ITiR które są na etapie weryfikacji). Z tego **93 operacje figuruje w danych z monitoringu LSR jako "czynne" podpisane umowy, 7 umów zostało rozwiązanych w trakcie realizacji operacji, a 5 - ciu wnioskodawcom Urząd Marszałkowski odmówił udzielenia wsparcia** (głównie ze względu na brak wymaganych dokumentów lub złożenie uzupełnień po terminie).

Kamieniem milowym obowiązującym na obecny stan prawny (wg aneksu do umowy o warunkach i sposobie realizacji lokalnej strategii rozwoju z 28.10.2021 r.) jest **zobowiązanie LGD do dnia 30.06.2023 r. do udzielenia wsparcia na realizację operacji w ramach LSR w ramach PROW w wysokości odpowiadającej 85% wartości ustalonej na poziomie 5 595 500,00 euro, co przy kursie 4zł/euro stanowi odpowiednio kwotę 22 382 000,00 zł**.

W pierwszej połowie roku 2022 LGD przeprowadziła dwa nabory wniosków, które na czas opracowania raportu są weryfikowane przez Urząd Marszałkowski Woj. Zachodniopomorskiego, a wnioskodawcy otrzymują uzupełnienia do złożonych wniosków. Wartość wybranych operacji stanowi odpowiednio: nabór 1/2022/ZGD - 720 000,00 zł, 2/2022/ITiR – 3 143 247,76 zł. Ponad to LGD przewiduje w drugiej połowie roku uruchomienie naboru 3/2022/ZGD o planowanej alokacji 1 700 000 zł.

Biorąc pod uwagę powyższe dane wykonanie zobowiązań wynikających z kamieni milowych nie wydaje się być zagrożone. Postęp finansowy realizacji strategii należy ocenić jako zadowolający. Dotychczasowe dane pozwalają na stwierdzenie wysokiego tempa kontraktacji środków dla operacji odpowiadającym warunkom przyznania pomocy w zakresie rozwoju przedsiębiorstw oraz rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. W zakresie podejmowania działalności gospodarczej tempo kontraktacji należy uznać za akceptowalne biorąc pod uwagę czynniki zewnętrzne, które odegrały tu rolę, mimo niezwykle atrakcyjnych warunków wsparcia (100% premia bez wkładu własnego). Za największe wyzwanie należy uznać operacje realizowane w formule grantów.

Efektywne wdrażanie LSR w kontekście sumy środków wypłaconych beneficjentom poddziałania 19.2 ma istotny wpływ na wysokość wypłaconych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (instytucję płatniczą) transz pomocy na finansowanie obsługi administracyjnej wdrażania lokalnej strategii kierowanej przez społeczność zakontraktowanego w ramach poddziałania 19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji.

Wg obecnego stanu prawnego wysokość pomocy ustala się jako różnicę między iloczynem stawki procentowej i podstawy ustalenia kwoty pomocy ustalonej według stanu na dzień złożenia wniosku o płatność a sumą dotychczas wypłaconych transz pomocy. Podstawę ustalenia kwoty pomocy stanowi suma pomocy wypłaconej beneficjentom innym niż jednostki sektora finansów publicznych w ramach

poddziałania 19.2, ilorazu pomocy wypłaconej jednostkom sektora finansów publicznych w ramach poddziałania 19.2 na realizację operacji objętych LSR i wybranych przez LGD i liczby 0,6363.

Wsparcie bieżącego funkcjonowania LGD zapewniające sprawną i efektywną pracę LGD, w tym sprawne funkcjonowanie biura LGD oraz doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji tych LSR. W ramach poddziałania 19.4 zapisanego w celu szczegółowym 3.1.2 Funkcjonowanie LGD jest realizowane wsparcie procesu aktywizacji związanej z realizacją LSR, zapewnienie wsparcia dla potencjalnych beneficjentów w opracowaniu projektów, przygotowaniu wniosków i realizacji projektów (prowadzenie przez LGD doradztwa na rzecz potencjalnych beneficjentów LSR).

Maksymalna wysokość środków finansowych przyznanych LGD na pokrycie kosztów bieżących została określona w umowach ramowych. W ramach tego poddziałania LGD pokrywa koszty związane z wdrażaniem strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, koszty operacyjne – wyposażenie i utrzymanie biura, obsługa administracyjna, księgowość, prawna, informatyczna, koszty personelu, koszty szkoleń, delegacji.

Koszty bieżące niemal całkowicie pochłaniają wynagrodzenia pracowników. LGD ma obowiązek zatrudnienia pracowników w łącznym wymiarze określonym w rozporządzeniu w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020. Dla SŚGD są to 4 etaty średniorocznie, zatrudnienie wyłącznie w oparciu o umowę o pracę.

Ogólny budżet SŚGD na obsługę administracyjną wynosi zaledwie 14,02% budżetu na operacje w ramach poddziałania 19.2. Środki na to poddziałania wypłacane są ryczałtowo, co LGD ocenia pozytywnie.

Podobne wnioski płyną z analizy postępu rzeczowego realizacji LSR. Jedyne wskaźnik, który zrealizowano do końca 2021 roku na dość niskim (ale nie zagrażającym) poziomie jest „Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej”. Także tu zauważamy, że nastąpiło obniżenie osiągniętej wartości wskaźnika – pod wpływem znaczącego zwiększenia wartości docelowej wskaźnika. Pozostałe wskaźniki są na poziomie, który nie zagraża osiągnięciu założonych celów – ich wartość przekracza 75%, realizowane są zgodnie z założonym harmonogramem a ich wartość systematycznie rośnie.

Część wskaźników została niedoszacowana na etapie ich projektowania – dotyczy to w szczególności liczby bezpośrednich odbiorców działań LGD. Nie jest to jednak podstawa krytyki, bowiem w momencie tworzenia Strategii nie można było przewidzieć, jaki będzie społeczny odbiór działań LGD. Ponadto LGD projektując wskaźniki opierała się na informacji, że osiągnięcie 100% ich wykonania zablokuje możliwość ogłaszania kolejnych naborów, a z drugiej strony niemożliwe jest zwiększanie wskaźników, bez jednoczesnego zwiększania środków przedsięwzięcia. Musiało to skutkować ostrożnością szacowania wskaźników przy budowie strategii. W trakcie jej realizacji wprowadzono jednak korekty do bieżącego wykonania według danych deklarowanych przez wnioskodawców we wnioskach o przyznanie pomocy.

Sami badani wskazują zarówno na sukcesy, jakie LGD odniosło w realizacji LSR, jak i bariery w ich osiągnięciu. Szczególnie zadowoleni są z:

- trafność i przydatność monitoringu realizacji
- systematycznej korekty wskaźników pod wpływem obserwacji bieżącej realizacji
- poziomu realizacji Strategii – nie ma, w ich ocenie, zagrożenia, aby którykolwiek wskaźnik nie był zrealizowany
- możliwości zwiększania kapitału społecznego na obszarze LSR dzięki animacji społeczności lokalnej (co przez część badanych uważane jest za najważniejszy cel działań)

- poprawy warunków życia – m.in. polepszenia infrastruktury, dostępu do usług, poprawy atrakcyjności gospodarczej i turystycznej obszaru
- sposobu komunikowania informacji mieszkańcom – refleksji poddawana jest ścieżka i kanały komunikacji, rozważana jest możliwość delegowania w teren doradców i animatorów
- spotkań wyjazdowe jako sposób budowania więzi między poszczególnymi podmiotami z obszaru LSR oraz wymiany doświadczeń
- zwiększenia rozpoznawalności LGD jako ośrodka wspierającego mieszkańców i lokalnych liderów, **choć** jednocześnie zwracano uwagę na potrzebę dalszego uświadamiania roli LGD w rozwoju lokalnym, w tym promowania efektów realizowanych przedsięwzięć i dobrych praktyk – miałyby to zachęcić potencjalnych beneficjentów do decyzji o aplikowaniu o środki na realizację ich pomysłów i zainspirować ich do działania

Bariery, z którymi LGD mierzyło się w trakcie realizacji LSR to:

- niepełna trafność kryteriów wyboru projektów z zakresu zakładania działalności gospodarczej i rozwoju przedsiębiorstw w związku ze zmieniającym się kontekstem gospodarczym (pojawienie się zjawiska tzw. „rynku pracownika” oraz restrykcje pandemiczne ograniczające działalność wybranych branż) wpływające m.in. na możliwość tworzenia i utrzymania miejsc pracy
- ograniczona przydatność przyjętych kryteriów oceny wniosków związanych z zakładaniem działalności i rozwojem przedsiębiorstw oraz świadomość niezbędnych korekt w kryteriach oceny: projekty są nieporównywalne, dotyczą różnych dziedzin i mogą mieć rozmaite skutki gospodarcze i/lub społeczne oraz premiowane są wybrane branże, co w praktyce, wobec dużego zainteresowania środkami, zmniejsza szanse na skuteczne pozyskanie środków przed przedsiębiorców reprezentujących inne gałęzie gospodarki oraz beneficjentów z gmin, które nie są położone w pasie nadmorskim
- tempo i możliwości uzyskiwania niezbędnych zaświadczeń oraz długość ich trwałości (bywa, że proces oceny jest na tyle przedłużony, że uzyskane dokumenty tracą ważność).
- nadmierna biurokracja lub wyobrażenie mieszkańców o niezbędnych dokumentach jako nadmiernie skomplikowanych
- brak elektronicznego obiegu dokumentów – poza rozwiązaniami na użytek usprawnienia bieżącej komunikacji wewnątrz LGD, nie ma możliwości wdrożenia systemu elektronicznego, jeśli nie zostanie on wypracowany jako systemowe rozwiązanie dla całego kraju; jest to znaczące utrudnienie, ponieważ wydłuża ścieżkę obsługi dokumentów (konieczność wysyłania dokumentów do Urzędu Marszałkowskiego), jest dodatkowym obciążeniem, i tak już przeciążonych pracowników LGD, stanowi ograniczenie dla bieżącego monitorowania statusu wniosków (np. w zmiany dokonywane we wnioskach na etapie wezwań w UM przed podpisaniem umów, w korespondencję pomiędzy beneficjentem a UM, proces rozliczeń)
- mentalność, zamknięcie na nowości, zamknięcie w małych społecznościach, sposób myślenia o możliwości własnej aktywności mieszkańców, zwłaszcza mieszkańców osiedli popegeerowskich, które skutkują biernością, nieufnością wobec organizacji pozarządowych oraz nowych rozwiązań.

Tabela 6. Postęp rzeczowy

1.0	CEL OGÓLNY 1	Wsparcie rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru LSR do 2023 r.							
1.1	CEL SZCZEGÓŁOWY 1.1	Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 r.							
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013 rok	plan 2022 rok	osiągnięta wartość	osiągnięta wartość (%)		
W1.0	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności		sztuka	101	102	126,9 (31.12.2021)	124,4%		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2014 rok	plan 2023 rok				
w1.1	Liczba utworzonych miejsc pracy		Pełen etat średnioroczny	0	94	79,5	84,57%		
W1.2	Liczba utrzymanych miejsc pracy		Pełen etat średnioroczny	0	96	102,94	107,23%		
Przedsięwzięcia	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	nazwa	Jednostka miary	Wskaźniki produktu		osiągnięta wartość	osiągnięta wartość (%)	
					wartość				
					początkowa 2014 rok	końcowa 2023 rok			
1.1.1	Zakładanie działalności gospodarczej	osoby/podmioty planujące rozpoczęcie działalności gospodarczej	konkurs – premia ryczałtowa	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	sztuka	0	54	25	46,30% (wartość ulegnie zwiększeniu po zweryfikowaniu wniosków z naborów w 2022 r.)
1.1.2	Rozwój przedsiębiorstw	przedsiębiorcy	konkurs	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	sztuka	0	34	35	102,94%
SUMA		-----	-----	-----					

2.0	CEL OGÓLNY 2	Wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r.							
2.1	CEL SZCZEGÓŁOWY 2.1	Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku							
2.2	CEL SZCZEGÓŁOWY 2.2	Promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 roku							
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2013 rok	plan 2022 rok	osiągnięta wartość	osiągnięta wartość (%)		
W2.0	Saldo migracji na 1000 osób (ogółem)		sztuka	0,0	0,2	0,6	300%		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	2013 rok	2023 rok	-	-		
W2.1	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej		osoba	0	120.000	51 228 (109 043 po naborze 2/2022)	42,69% szacowana wartość wskaźnika po naborze 2/2022 - 90,87%		
W2.2	Liczba odbiorców działań informacyjnych i promocyjnych		osoba	0	56.504	56 504	100%		
		Wskaźniki produktu							
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji	nazwa	Jednostka miary	wartość		osiągnięta wartość	osiągnięta wartość (%)
						początkowa 2014 rok	końcowa 2023 rok		
2.1.1	Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	mieszkańcy obszaru	konkurs	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	sztuka	0	62	55	88,71% (przedsięwzięcie zamknięte po naborze 2/2022)
				Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	sztuka	0	18	9 (max. szacowana wartość po naborze 2/2022 – 19)	50,00% (przedsięwzięcie zamknięte po naborze 2/2022)
2.2.1	Działania informacyjno-promocyjne	mieszkańcy obszaru, turyści	projekt grantowy	Liczba wspartych operacji dotyczących działań informacyjno-promocyjnych	sztuka	0	17	16	94,12% (przedsięwzięcie zamknięte po naborze 2/2022)

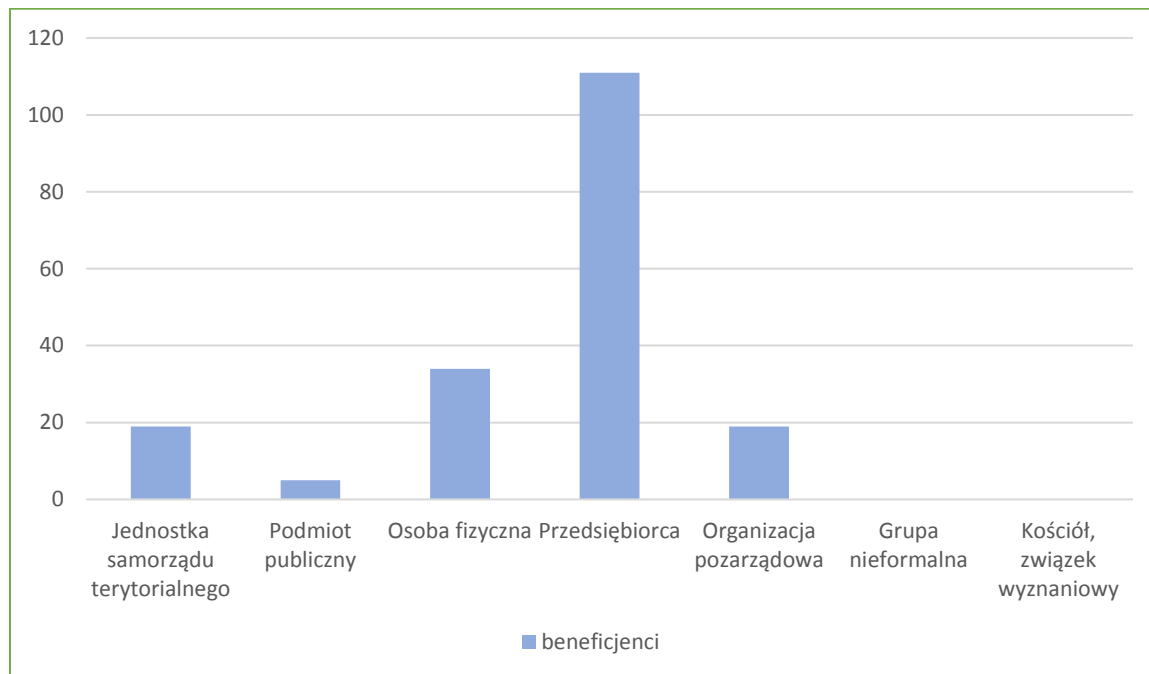
SUMA		----	-----	-----	-----	-----	-----
3.0	CEL OGÓLNY 3	Aktywizacja mieszkańców obszaru LSR i wzmocnienie kapitału społecznego do 2023 r.					
3.1	CEL SZCZEGÓŁO WY 3.1	3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku					
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013 rok	plan 2022 rok	osiągnięta wartość	osiągnięta wartość (%)
W3.0	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców		sztuka	35	37	42,2 (na koniec III kwartału 2019 r)	114,05%
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013 rok	plan 2023 rok	-	
W3.1	Liczba osób przeszkolonych		osoba	0	896	896	100,00 %
	Liczba przeszkolonych osób z grup defaworyzowanych		osoba	0	427	427	100,00 %
	Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań		osoba	0	550	547	99,45%
	Liczba osób/podmiotów, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD		osoba/podmiot	0	105	105	100,00 %
	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem) w biurze LGD w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne		sztuka	0	4	4,03	101,00 %
	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach/wydarzeniach adresowanych do mieszkańców		osoba	0	287	287	100,00 %
	Liczba odbiorców wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych		osoba	0	6250	6250	100,00 %
	Liczba uczestników wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR		osoba	0	18 901	18 901	100,00 %
	Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby		sztuka	0	4	2	50,00 %
Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych		sztuka	0	4	2	50,00 %	
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Wskaźniki produktu				

			Sposób realizacji	nazwa	Jednostka miary	wartość		osiągnięta wartość	osiągnięta wartość (%)
						początkowa 2014 rok	końcowa 2023 rok		
3.1.2	Funkcjonowanie LGD	LGD, mieszkańcy obszaru, organizacje pozarządowe i lokalni liderzy, grupy defaworyzowane	koszty bieżące, aktywizacja	Liczba wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych	sztuka	0	3	3	100,00 %
				Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców	sztuka	0	15	15	100,00 %
				Liczba wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR	sztuka	0	25	25	100,00 %
				Liczba stron internetowych LGD	sztuka	0	1	1	100,00 %
				Liczba szkoleń dla beneficjentów funduszy LGD	sztuka	0	23	19	82,61 %
				Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	osobodzień	0	221	214	96,83 %
				Liczba szkoleń lokalnych liderów	sztuka	0	5	4	80,00 %
				Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	sztuka	0	455	413	90,77 %
				Liczba badań własnych i ewaluacji	sztuka	0	3	3	100,00 %
3.1.3	Projekty współpracy	LGD, mieszkańcy obszaru, turyści	projekty współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	sztuka	0	4	2	50,00 %
				Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzynarodowej	sztuka	0	2	1	50,00 %
				Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy, finansowanych w ramach LSR	sztuka	0	11	7	63,64 %
SUMA		-----	-----	-----					

Beneficjentami działań byli najczęściej przedsiębiorcy i osoby fizyczne. Dużą aktywność wykazywały także samorządy, jak i organizacje pozarządowe. Liczby te zmieniają się w kolejnych miesiącach, bowiem nadal ogłaszane są nabory, cieszące się rosnącym zainteresowaniem, zwłaszcza wśród przedsiębiorców (tu na ogół zainteresowanie wielokrotnie przewyższa dostępne alokacje).

Wykres 1. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów

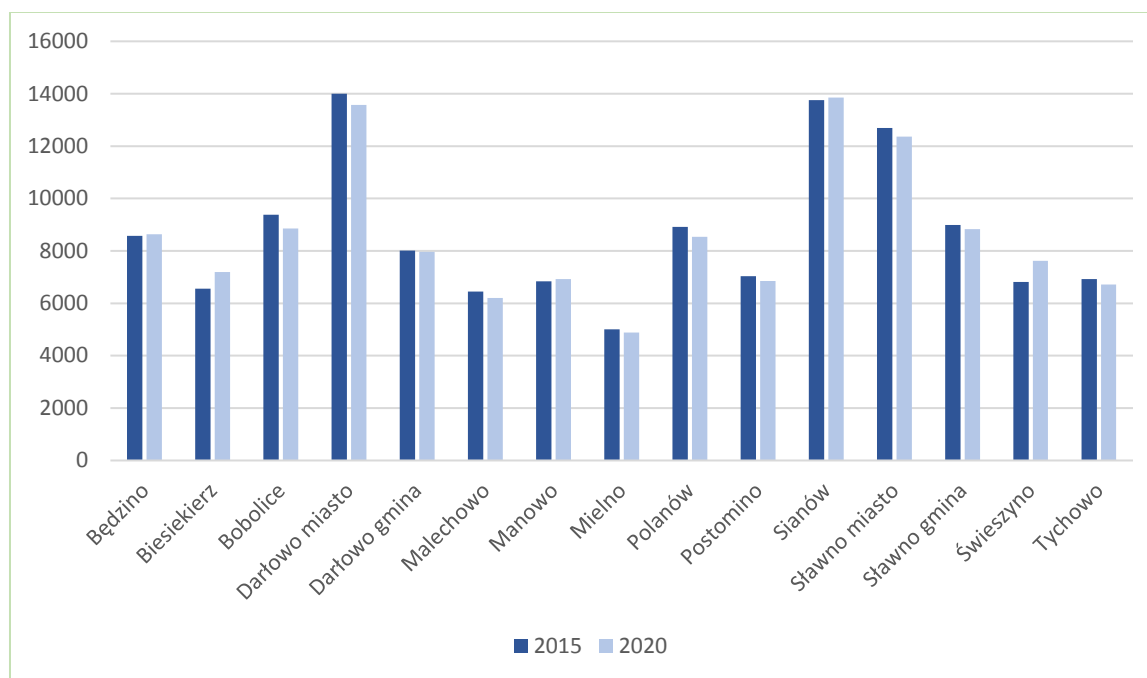
Tabela 7. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów

Przedsięwzięcie	beneficjent							razem
	Jednostka samorządu terytorialnego	Podmiot publiczny	Osoba fizyczna	Przedsiębiorca	Organizacja pozarządowa	Grupa nieformalna	Kościół, związek wyznaniowy	
1.1.1	0	0	34	0	0	0	0	34
1.1.2	0	0	0	111	0	0	0	111
2.1.1	14	3	0	0	1	0	0	18
2.2.1	5	2	0	0	18	0	0	25
razem	19	5	34	111	19	0	0	188

W okresie realizacji LSR zachodziły procesy społeczno-demograficzne, zauważalne w większości gmin zmniejszenie się liczby mieszkańców (wyjątkiem jest tu gminy: Świeszyno, Sianów, Manowo, Będzino i Biesiekierz) przy jednoczesnym postępującym starzeniu się ludności, co przy ujemnym przyroście naturalnym powoduje kurczenie się grupy mieszkańców w wieku produkcyjnym, do których kierowano

istotną część działań. W większości gmin obserwujemy, że spadek liczby ludności skorelowany jest z ujemnym saldem migracji (więcej osób wyjeżdża niż się osiedla), ale także zwiększającym się udziałem osób w wieku powyżej 65 roku życia w ogóle populacji.

Wykres 2. Liczba ludności w 2015 i 2020 roku

Tam, gdzie liczba ludności wzrosła (Będzino, Biesiekierz, Manowo, Sianów, Świeszyno), jest to na ogół efekt pozytywnego salda migracyjnego – więcej osób się osiedliło niż opuściło gminę. Tylko w Świeszynie zmianę można wiązać z jednej strony z dodatnim saldem migracyjnym, jak i dodatnim przyrostem naturalnym. To jedyna gmina należąca do kategorii gmin wzrostu demograficznego (dodatniemu saldu migracji towarzyszy dodatni przyrost naturalny). Pozostałe z gmin, w których nastąpił wzrost liczby mieszkańców to gminy należące do grupy gmin stabilizacji demograficznej (na wzrost liczby ludności w podobnym stopniu wpływają migracje i przyrost naturalny).

W wyraźnie trudniejszej sytuacji demograficznej są miasta Darłowo, Sławno i Mielno - tu nie tylko ubywa mieszkańców, ale ubywa ich głównie kosztem grupy osób w wieku produkcyjnym. Powoduje to także, że w każdej z tych gmin wzrasta udział osób powyżej 65 roku życia w ogóle ludności. Ujemne saldo migracji i jednocześnie ujemny przyrost naturalny to łącznie sygnał, że procesy starzenia się tych społeczności i stopniowej depopulacji są najprawdopodobniej nieodwracalne.

W nieco innej sytuacji jest gmina Bobolice. Wprawdzie i tutaj zmniejszyła się ogólna liczba ludności, a saldo migracji jest ujemne. Dramatycznie niski jest natomiast przyrost naturalny, co powoduje, że grupa osób w wieku nieprodukcyjnym jest zasilana głównie osobami powyżej 65 roku życia, ale dzieje się to wolniej niż w pozostałych gminach. Bardzo wysoki (choć stabilny) jest tu także współczynnik feminizacji, przy czym w większym stopniu dotyczy to kobiet w wieku powyżej 40 lat, niż kobiet w wieku rozrodczym (20-29).

Tabela 8. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD

Wskaźnik kondycji gminy		Liczba ludności ogółem	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	Saldo migracji ogółem	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Współczynnik feminizacji
Będzino	2015	8576	52,8	12,6	0	0	97
	2020	8639	62,3	16,5	7	-3,81	98
Różnica		63	9,5	3,9	7	-3,81	1
Biesiekierz	2015	6556	52	11	0	0	99
	2020	7199	58,7	14,3	84	-3,34	97
Różnica		643	6,7	3,3	84	-3,34	-2
Bobolice	2015	9380	55,2	13,3	0	0	111
	2020	8857	60,5	16	-28	-6,44	111
Różnica		-523	5,3	2,7	-28	-6,44	0
Darłowo-miasto	2015	14005	61,3	16,8	0	0	99
	2020	13574	73,1	21,3	-32	-5,27	99
Różnica		-431	11,8	4,5	-32	-5,27	0
Darłowo-gmina	2015	8011	52,3	12	0	0	94
	2020	7965	58	14,9	13	-2,51	97
Różnica		-46	5,7	2,9	13	-2,51	3
Malechowo	2015	6453	54,6	12,6	0	0	110
	2020	6201	60,9	15,8	-48	-3,37	103
Różnica		-252	6,3	3,2	-48	-3,37	-7
Manowo	2015	6836	53,8	11,6	0	0	103
	2020	6919	62,2	15,4	18	-5,32	112
Różnica		83	8,4	3,8	18	-5,32	9
Mielno	2015	5006	55,6	16,4	0	0	106
	2020	4881	67,6	20,5	68	-8,52	102
Różnica		-125	12	4,1	68	-8,52	-4
Polanów	2015	8922	53,8	12,8	0	0	102
	2020	8532	59,5	15,6	-55	-7,6	99
Różnica		-390	5,7	2,8	-55	-7,6	-3
Postomino	2015	7036	55,7	12	0	0	104
	2020	6847	61,5	14,7	-21	-3,49	105
Różnica		-189	5,8	2,7	-21	-3,49	1
Sianów	2015	13757	50,6	11,9	0	0	95
	2020	13852	57,9	15	31	-2,96	93
Różnica		95	7,3	3,1	31	-2,96	-2
Sławno miasto	2015	12690	64,3	17,2	0	0	94
	2020	12357	76,6	21,3	-43	-6,84	95

Wskaźnik kondycji gminy		Liczba ludności ogółem	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	Saldo migracji ogółem	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Współczynnik feminizacji
Różnica		-333	12,3	4,1	-43	-6,84	1
Sławno gmina	2015	8993	52,8	10,9	0	0	99
	2020	8833	58,6	13,8	-28	-2,94	103
Różnica		-160	5,8	2,9	-28	-2,94	4
Świeszyno	2015	6811	48,8	10,6	0	0	106
	2020	7626	56,7	13,1	126	0,27	109
Różnica		815	7,9	2,5	126	0,27	3
Tychowo	2015	6926	56,4	12,3	0	0	101
	2020	6718	63,7	15,3	-22	-0,15	99
Różnica		-208	7,3	3	-22	-0,15	-2
		suma	średnia	średnia	średnia	średnia	średnia
Razem	2015	129958	54,7	12,9	0		101
	2020	129000	62,5	16,2	4,7	-4,2	101

Procesy te były prognozowane na etapie tworzenia Strategii: „W latach 2007-2013 na analizowanym obszarze utrzymywał się trend związany z przyrostem ogólnej liczby ludności. Zjawisko to było szczególnie dynamiczne w latach 2007-2010. Od 2010 do 2013 roku możemy mówić raczej o stagnacji, zaś w roku 2014 po raz pierwszy wystąpił spadek liczy ludności (choć był on niewielki – około 400 osób – to jednak może stanowić zapowiedź odwrócenia trendu demograficznego)” LSR, s. 13. W skali całego obszaru liczba ludności zmniejszyła się o 958 osób.

Zmniejszająca się liczba ludności jest pochodną ujemnego przyrostu naturalnego. Przed badanym okresem przyrost ten był dodatni i wskazywał na duży potencjał obszaru. Wówczas jednak skumulowany przyrost naturalny wynosił 11,1, a obecnie średni przyrost naturalny dla tego samego obszaru jest ujemny i wynosi -4,2 (dla całego województwa był zbliżony i wynosił na koniec 2020 roku -4,3, a rok później -6,2). Nie wiemy jeszcze jak na strukturę ludności wpłynie migracja spowodowana wojną w Ukrainie.

Na obszarze SŚGD występuje natomiast nadal dodatnie saldo migracji, czyli więcej osób wprowadzało się na obszar niż opuszczało go. Przyrost mieszkańców wynikający z migracji równoważy spadek przyrostu naturalnego.

Na terenie SŚGD występuje zbilansowana struktura płciowa mieszkańców z niewielką przewagą kobiet (101 kobiet na 100 mężczyzn). Współczynnik ten (jego średnia wartość dla całego obszaru) średnio 101-102 w momencie tworzenia Strategii i utrzymał się do chwili obecnej. Na obszarze LSR przeważają gminy o zbilansowanej strukturze płciowej. Tylko w Sianowie występuje deficyt kobiet (współczynnik poniżej 95).

Nasuwa to pytanie o aktualność celów LSR, podobnie jak zmiana sytuacji geopolitycznej i gospodarczej. Zmiany te powodują, że ogólnie podzielany pogląd, że należy kontynuować wcześniejsze działania, wspierany jest także opiniami, że należy obrać dodatkowo nowe kierunki działań, które tym zmianom będą odpowiadać.

O tym, że cele LSR są aktualne miałyby świadczyć:

- jakość wcześniejszej diagnozy i sposobu ich wypracowania – co ma być zasługą konsultacji społecznych oraz włączenia w proces jej opracowania przedstawicieli wszystkich sektorów
- ich sukcesywna aktualizacja pod wpływem bieżącej obserwacji zmieniających się potrzeb oraz kontekstu, w jakim cele te mają być realizowane

Chociaż badani na ogół podkreślają konieczność kontynuacji głównych postawionych celów, to jednak są świadomi, że pojawiły się nowe problemy i wyzwania, w tym m.in. zmiana struktury demograficznej ze względu na napływ uchodźców, co może skutkować zmianami na rynku pracy, ale także zmianą zapotrzebowania na usługi społeczne (dostęp do opieki dla dzieci poniżej wieku szkolnego, dostęp do szkolnictwa, mieszkalnictwa, opieki zdrowotnej, itp.), pojawieniem się nowych obszarów wykluczenia społecznego (ze względu na możliwości komunikacji językowej). Wreszcie zwiększenie różnorodności społeczności będzie skutkowało koniecznością zastosowania nowych narzędzi aktywizacji lokalnej społeczności, np. zmianę zasad planowania społecznego (włączenie liderów lokalnych i mieszkańców), budowanie sieci powiązań, tworzenie grup obywatelskich i wolontarystycznych (http://www.cal.org.pl/wp-content/uploads/2012/02/Ramowy_model_OSL.pdf), kształcenie społeczności, w tym kształcenie do obywatelskości (dla wszystkich grup wiekowych, także dzieci za pomocą audiobooków i książeczek), włączanie mieszkańców w akcje społeczne, itp.

Według respondentów szczególnej refleksji będzie wymagał sposób wspierania przedsiębiorców ze względu na zmianę kontekstu gospodarczego (wysoka inflacja, zahamowanie wzrostu gospodarczego, ograniczone możliwości tworzenia miejsc pracy).

4.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Pytania badawcze:

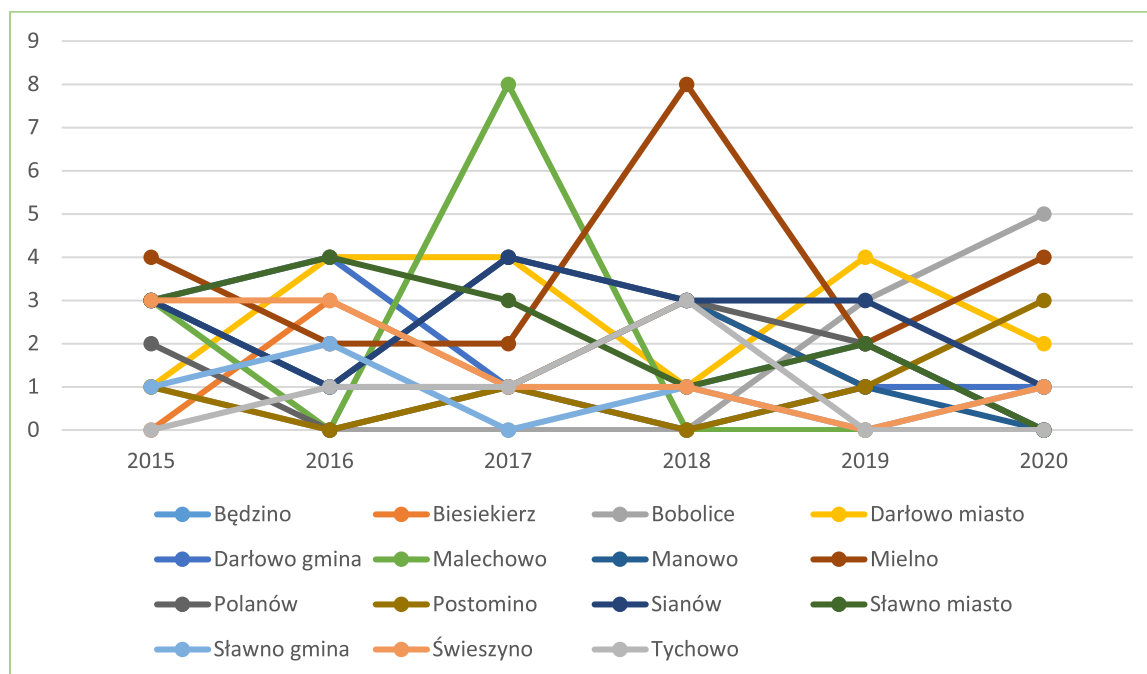
2. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
3. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

W programie łącznie udzielono wsparcia 19 przedsięwzięciom realizowanym przez organizacje pozarządowe. Należy uznać, że to dużo zważywszy na ogólny poziom aktywności i potencjał organizacji pozarządowych. Wypowiedzi badanych wskazują, że LGD wkłada duży wysiłek w to, aby dotrzeć do organizacji, zachęcić je i wspomóc w wystąpieniu o środki i w stopniowym powiększaniu potencjału tych organizacji. Poza wzmacnianiem relacji pomiędzy poszczególnymi podmiotami, badani przypisują LGD także dużą rolę w aktywizowaniu i integrowaniu mieszkańców (nie tylko ich zrzeszeń), co ma mieć dalekosiężne konsekwencje dla dalszego rozwoju dzięki zwiększającemu się poczuciu tożsamości lokalnej i więzi wewnątrz lokalnej społeczności.

Statystyki publiczne wyraźnie potwierdzają, że 2015 r. korzystnie zmieniła się dynamika powstawania NGO-sów. Łącznie w ciągu 6 lat powstało 158 organizacji. Najwięcej organizacji powołano w tym okresie w Darłowie, Mielnie, Sianowie (w dwóch pierwszych z nich organizacje powstają co roku, średnio 3-4. Okres pandemii wpłynął tylko nieznacznie na wyhamowanie tej tendencji.

Trzeba jednak zauważyć, że na terenie badanego obszaru nie ma żadnej gminy, w której nie powstała choćby jedna organizacja pozarządowa. Tylko w dwóch gminach (Postomino i Tychowo) gotowość do zrzeszania się mieszkańców jest nieco niższa.

Wykres 3. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

Gminy wymagają dalszego wzmacniania kapitału społecznego mieszkańców i intensyfikowania włączania mieszkańców w działania społeczne (zgodnie z założeniami programu LEADER oddolność działań i zaangażowanie podmiotów lokalnych jest kluczowa dla powodzenia programu rozwojowego).

Tabela 9. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

Rok		2015	2016	2017	2018	2019	2020	razem	średnio
gmina	Będzino	3	1	1	1	2	0	8	1,33
	Biesiekierz	0	3	1	3	1	1	9	1,50
	Bobolice	1	0	0	0	3	5	9	1,50
	Darłowo miasto	1	4	4	1	4	2	16	2,67
	Darłowo gmina	3	4	1	0	1	1	10	1,67
	Malechowo	3	0	8	0	0	0	11	1,83
	Manowo	3	1	4	3	1	0	12	2,00
	Mielno	4	2	2	8	2	4	22	3,67
	Polanów	2	0	1	3	2	0	8	1,33
	Postomino	1	0	1	0	1	3	6	1,00
	Sianów	3	1	4	3	3	1	15	2,50
	Sławno miasto	3	4	3	1	2	0	13	2,17
	Sławno gmina	1	2	0	1	0	1	5	0,83
	Świeszyno	3	3	1	1	0	1	9	1,50
	Tychowo	0	1	1	3	0	0	5	0,83
razem		31	26	32	28	22	19	158	1,76

Aktywność organizacji polegająca na wdrażaniu przedsięwzięć LSR jest nadal niewystarczająca. Relatywnie mała jest grupa organizacji podejmujących systematycznie działania, które sprzyjają zwiększaniu ich potencjału – te sięgają po środki z PROW, ale także poszukują innych źródeł finansowania własnych pomysłów (np. z projektu *Spolecznik*). Według badanych większość organizacji dysponuje zbyt małym potencjałem (kadrowym, kompetencyjnym, organizacyjnym), aby skutecznie aplikować o środki na realizację przedsięwzięć LSR.

Dalsze aktywizowanie NGO (dotąd, w większości umiarkowanie aktywnych w aplikowaniu o środki LSR) jest niezbędne, aby wyrównać szanse na wzmocnienie potencjału rozwojowego całego obszaru LSR (zwiększenie tego potencjału zwłaszcza gmin umiejscowionych z dala od linii brzegowej Bałtyku).

Wzrost liczby organizacji pozarządowych można tłumaczyć rosnącą potrzebą angażowania się mieszkańców w sprawy wspólne. Prawie 75% badanych odpowiedziało, że uczestniczyli oni w działaniach na rzecz spraw wspólnych lub innych mieszkańców. **Ponad 40% deklaroowało, że zrobiło to pod wpływem zachęty ze strony LGD.**

Tabela 10. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną

Aktywność na rzecz lokalnej społeczności	tak	nie
Doświadczenie w podejmowaniu P. działań na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw	74,3	25,7
Doświadczenia w działaniach na rzecz wspólnych, do których zachęciła Lokalna Grupa Działania	42,7	57,3

Warto przy tym przyglądać się źródłom tych postaw, w tym tego, czy mają oni poczucie sprawczości, to jest towarzyszy im przekonanie, że od ich działań zależą zmiany zachodzące w ich lokalnej społeczności. W przypadku badanych z obszaru LSR zauważamy, że połowa mieszkańców ma poczucie, że nie może mieć wpływu na to, co dzieje się w ich własnej miejscowości a 44,5% czuje, że ma wpływ na życie gminy. Takie przekonania mogą znacząco wpływać na preferowane rodzaje aktywności – mieszkańcy będą bardziej skłonni do działań, których efekty będą dla nich bezpośrednio obserwowalne i odczuwalne.

Tabela 11. Poczucie wpływu na lokalną społeczność

Twierdzenie, które określa postawę badanego	tak	nie wiem	nie
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości	50,0	22,0	28,0
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy	44,5	28,0	27,5

Jednocześnie, należy zauważyć, że nawet przy obecnie umiarkowanej aktywności mieszkańców, przeważająca większość podziela przekonanie, że współdziałanie z innymi ma sens – pozwala pomóc potrzebującym (zdaniem 90,3%) i wpływać na kierunek zmian w gminie (81,2%).

Tabela 12. Ocena współdziałania jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	90,3
2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogę pomóc potrzebującym	9,7
Razem	100,0

Mieszkańcy zapytani o to, co mogłoby zachęcić ich, by włączyli się w działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw wskazują na kilka spraw, które mogłyby ich zachęcić:

- ciekawe cele – takie, które dawałyby korzyść wszystkim mieszkańcom, cele, które pozwoliłyby ożywić te części gminy, które teraz są wyłączone (wydarzenia odbywają się tylko w wybranych miejscowościach)
- przekonanie/potrzeba pewności, że projekty, w które się angażują są ważne dla lokalnej społeczności, będą sprawnie i do końca realizowane oraz przyniosą oczekiwane rezultaty
- pełna i rzetelna informacja o powodach, celach i spodziewanych rezultatach działań
- możliwość integracji z innymi mieszkańcami.

Tabela 13. Ocena współdziałania jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	81,2
2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogę wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	18,8
Razem	100,0

Badani widzą istotną rolę LGD w zwiększaniu kapitału społecznego obszaru LSR. Środki, jakimi dysponuje w ramach PROW Stowarzyszenie, postrzegane są jako narzędzie do rozwoju. Ponadto rola LGD przejawia się także w stałym motywowaniu potencjalnych beneficjentów do działania.

4.3. Przedsiębiorczość

Pytania badawcze:

4. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
5. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

Ponad 60% mieszkańców dostrzeża istotne zmiany infrastrukturalne i wskazuje, że dostrzeża zmiany, które nie tylko wpływają na jakość życia na obszarze LGD, ale także na możliwości rozwoju przedsiębiorczości. Ilość inwestycji gospodarczych poprawiła się w opinii 46,3% badanych. W opinii 35,3% badanych wzrosła liczba nowopowstałych przedsiębiorstw (w ramach realizacji LSR **powstało już 25 nowych firm, a 35 udało się rozwinąć**), czego konsekwencją jest zauważalny przez 44% mieszkańców wzrost ilości miejsc pracy. Korzystny wpływ na rynek pracy miał również odnotowany przez 52,3% badanych rozwój infrastruktury turystycznej. Jednak ilość ofert pracy nie przekłada się na ich atrakcyjność. (w ramach realizacji LSR powstały aż **93,25 nowe miejsca pracy – EPC a dodatkowo udało się utrzymać aż 143,05 – dane na podstawie podpisanych umów**). Jednocześnie 23,4% mieszkańców uważa, poprawiły się warunki prowadzenia firm. Należy pamiętać, że warunki te nie są zależne jedynie od rozwiązań lokalnych, ale także od rozwiązań prawnych i uwarunkowań makroekonomicznych. Prawie 40% badanych dostrzeża pozytywne zmiany dotyczące możliwości zatrudnienia poza rolnictwem.

Wykres 4. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców w ostatnich 5 latach

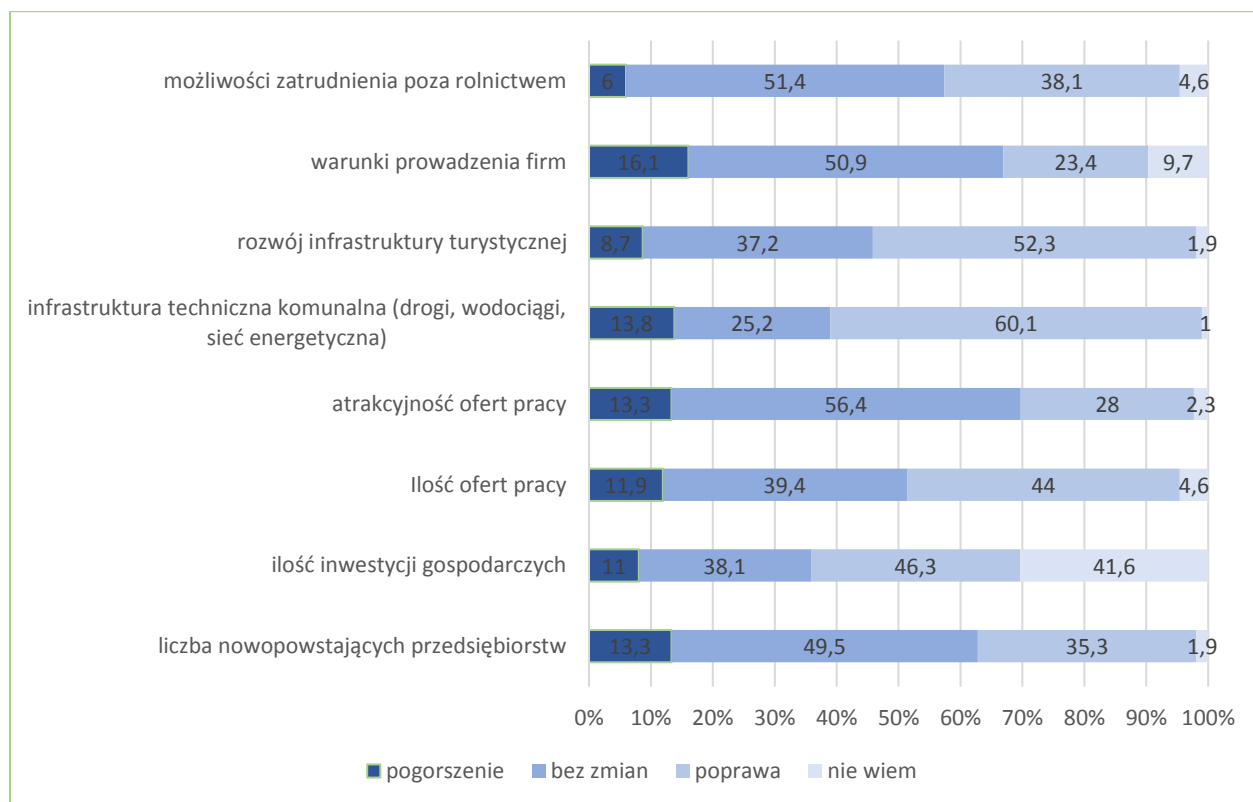

Tabela 14. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców

zmiany sytuacji gospodarczej w gminie w ostatnich 5 latach (100 % w wierszach)	pogorszenie	bez zmian	poprawa	nie wiem
liczba nowopowstających przedsiębiorstw	13,3	49,5	35,3	1,9
ilość inwestycji gospodarczych	11,0	38,1	46,3	41,6
ilość ofert pracy	11,9	39,4	44,0	4,6
atrakcyjność ofert pracy	13,3	56,4	28,0	2,3
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	13,8	25,2	60,1	1,0
rozwój infrastruktury turystycznej	8,7	37,2	52,3	1,9
warunki prowadzenia firm	16,1	50,9	23,4	9,7
możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	6,0	51,4	38,1	4,6

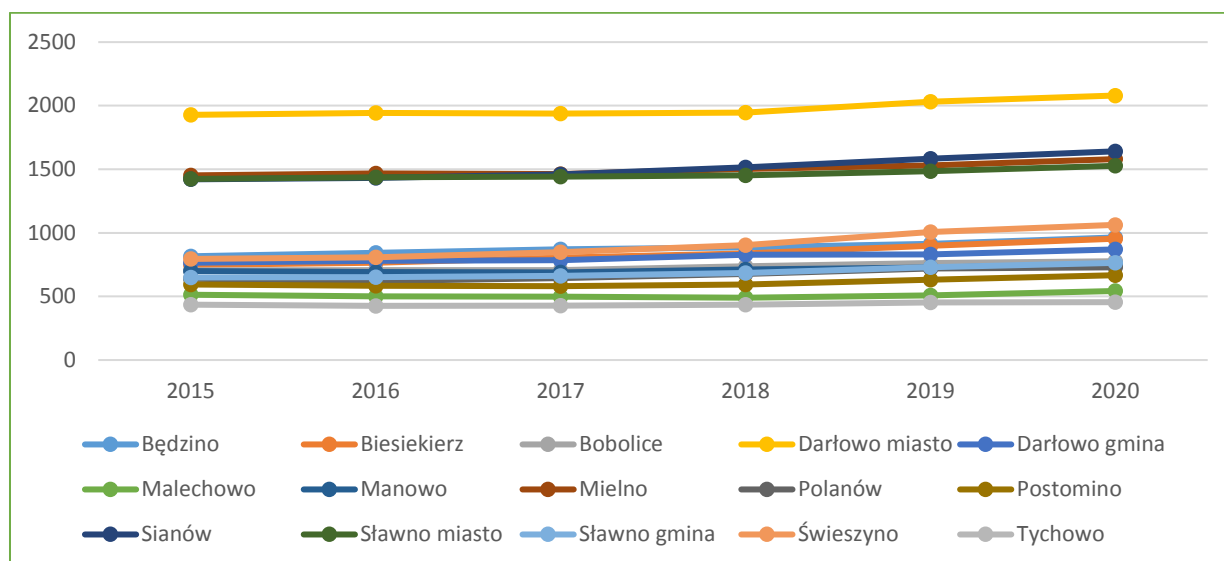
Mieszkańcy pytani o to, czy warto w kolejnej LSR uwzględnić wsparcie dla przedsiębiorców nie mają co do tego wątpliwości. Badani chcieliby, żeby wspierać

- branżę turystyczną – hotelarstwo, gastronomię, usługi dla turystów – podkreślano przy tym, że ważne, żeby oferta ta była zróżnicowana i pozwalała przyciągać turystów o różnej zamożności
- produkcja oparta na pozyskiwanym drewnie
- agroturystykę.

Na ogół jednak **nie wskazywano konkretnych branż, tylko raczej na oczekiwany efekt ich rozwoju – miałyby dawać szansę na dobrą pracę młodym ludziom, co miałyby powstrzymać ich od migracji.**

Potwierdzenie tezy o rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR przynoszą też statystyki publiczne. We wszystkich gminach wzrosła zarówno bezwzględna liczba firm, jak i liczba podmiotów przypadająca na 1000 mieszkańców. Warto podkreślić, że obserwowany wzrost był znaczący i systematyczny. Trudna społeczno-gospodarcza sytuacja związana z okresem pandemicznym i postpandemicznym nie wpłynęła na te statystyki i nie zahamowała korzystnej tendencji wzrostowej.

Wykres 5. Potencjał gospodarczy – bezwzględna liczba podmiotów gospodarczych

Gminy o największym potencjale gospodarczym mierzonym bezwzględną liczbą firm, jak i liczbą podmiotów przypadająca na 1000 mieszkańców to Darłowo (2080 podmiotów, 265,3 na 1000 mieszkańców), Sianów (1641 podmiotów, 187 na 1000 mieszkańców) i Mielno (1580 podmiotów, 542,6 na 1000 mieszkańców). Darłowo i Mielno to atrakcyjne turystycznie miejscowości wypoczynkowe.

Najszybciej rozwijały się jednak gminy Świeszyno, w której liczba podmiotów gospodarczych wzrosła aż o 268, i gmina Sianów, gdzie od roku 2015 liczba ta wzrosła o 220 podmiotów.

Dane o powstawaniu nowych przedsiębiorstw na obszarze LSR potwierdzone przez statystyki publiczne nie są tak optymistyczne. W większości gmin spadła zarówno bezwzględna liczba nowych firm, jak i liczba nowych podmiotów przypadająca na 1000 mieszkańców. Wyjątkami są gminy: Będzino, Biesiekierz, Manowo, Postomino, Sławno i Świeszyno. Należy przy tym pamiętać, że początek badanego okresu to czas dużego ożywienia gospodarczego i powoływania do istnienia wielu nowych podmiotów w licznych gminach. Okres pandemii znacząco ograniczył możliwości inwestowania i rozwoju przedsiębiorstw.

Prawidłowości, które można zaobserwować w zestawieniach to fakt, że lata 2017-2019 to czas, kiedy w większości badanych gmin zarówno bezwzględna liczba nowych firm, jak i liczba nowych podmiotów przypadająca na 1000 mieszkańców osiąga najwyższy poziom. W roku 2020 nastąpiło wyhamowanie tej korzystnej tendencji, podobnie jak w większości gmin województwa.

Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

		2015	2016	2017	2018	2019	2020	Różnica 2020-2015
Będzino	Liczba podmiotów	816	844	870	887	914	964	148
	na tys. mieszkańców	145,4	152	158,4	162,6	170,5	181,1	35,7
Biesiekierz	Liczba podmiotów	748	765	805	837	899	954	206
	Na tys. mieszkańców	173,4	176,1	183,4	189,1	197,5	210,3	36,9
Bobolice	Liczba podmiotów	705	708	708	737	763	777	72
	Na tys. mieszkańców	116,6	119,2	121,8	129,3	136,7	140,8	24,2

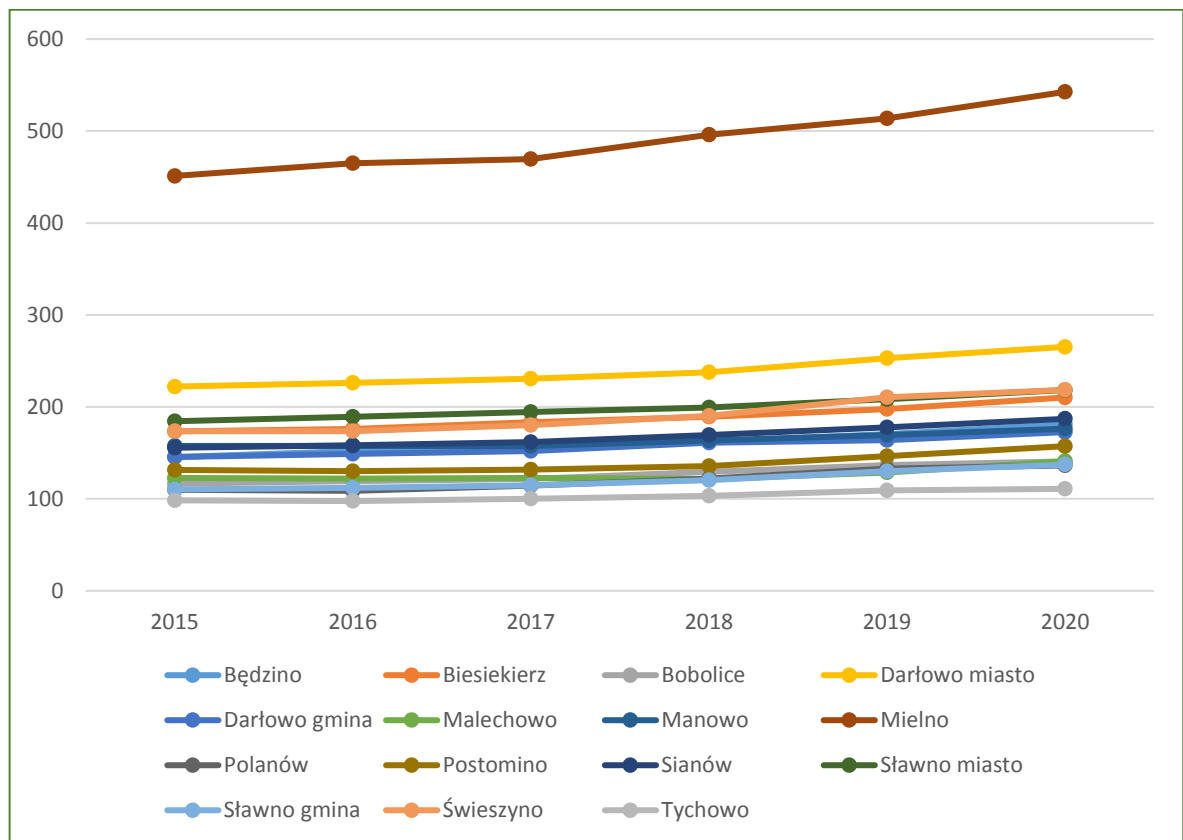
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	Różnica 2020-2015
Darłowo miasto	Liczba podmiotów	1928	1942	1939	1945	2032	2080	152
	Na tys. mieszkańców	222,1	226,3	230,6	237,8	253,1	265,3	43,2
Darłowo gmina	Liczba podmiotów	765	779	785	828	831	870	105
	Na tys. mieszkańców	145,5	148,9	152,1	161,2	163,8	172,6	27,1
Malechowo	Liczba podmiotów	513	502	499	490	508	543	30
	Na tys. mieszkańców	122,9	122,1	122,7	121,5	128,7	140,9	18
Manowo	Liczba podmiotów	700	692	689	711	727	752	52
	Na tys. mieszkańców	157,5	157,6	157,4	163,6	169,3	176,3	18,8
Mielno	Liczba podmiotów	1452	1468	1462	1503	1530	1580	128
	Na tys. mieszkańców	451,2	464,9	469,5	495,9	513,9	542,6	91,4
Polanów	Liczba podmiotów	638	621	645	677	720	729	91
	Na tys. mieszkańców	110	108,7	114,5	122	132,7	136,3	26,3
Postomino	Liczba podmiotów	594	583	581	593	631	667	73
	Na tys. mieszkańców	131,4	130,1	131,7	135,7	146,4	157,3	25,9
Sianów	Liczba podmiotów	1421	1432	1461	1514	1582	1641	220
	Na tys. mieszkańców	155,6	158,3	161,8	169,3	177,9	187	31,4
Sławno miasto	Liczba podmiotów	1424	1436	1443	1452	1485	1527	103
	Na tys. mieszkańców	184,4	189,2	194,3	199,4	208,4	218,3	33,9
Sławno gmina	Liczba podmiotów	649	653	661	684	731	764	115
	Na tys. mieszkańców	110,3	112	114,8	120,3	129,9	137,2	26,9
Świeszyno	Liczba podmiotów	795	807	849	904	1007	1063	268
	Na tys. mieszkańców	173,7	173,6	180,3	190,4	210,4	218,5	44,8
Tychowo	Liczba podmiotów	436	426	429	435	453	455	19
	Na tys. mieszkańców	98,5	97,6	100	103,4	109	110,9	12,4

Tabela 16. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

rok		2015	2016	2017	2018	2019	2020	średnia
Będzino	Liczba nowych podmiotów	65	84	83	82	85	76	79,2
	Na tys. mieszkańców	7,56	9,81	9,66	9,51	9,83	8,78	9,2
Biesiekierz	Liczba nowych podmiotów	70	76	88	87	71	73	77,5
	Na tys. mieszkańców	10,84	11,46	13,03	12,65	10,08	10,17	11,4
Bobolice	Liczba nowych podmiotów	72	70	69	99	83	59	75,3
	Na tys. mieszkańców	7,67	7,53	7,49	10,93	9,26	6,66	8,3
Darłowo miasto	Liczba nowych podmiotów	149	181	178	176	164	149	166,2
	Na tys. mieszkańców	10,63	12,99	12,79	12,71	11,96	10,91	12,0
Darłowo gmina	Liczba nowych podmiotów	101	88	77	120	115	90	98,5
	Na tys. mieszkańców	12,63	11	9,62	15,03	14,46	11,31	12,3
Malechowo	Liczba nowych podmiotów	55	43	58	45	53	48	50,3
	Na tys. mieszkańców	8,48	6,68	9,06	7,09	8,43	7,69	7,9
Manowo	Liczba nowych podmiotów	53	56	50	74	66	60	59,8
	Na tys. mieszkańców	7,72	8,19	7,24	10,67	9,55	8,63	8,7
Mielno	Liczba nowych podmiotów	134	143	131	146	137	128	136,5
	Na tys. mieszkańców	26,46	28,7	26,37	29,59	27,94	25,97	27,5
Polanów	Liczba nowych podmiotów	59	52	70	93	80	43	66,2
	Na tys. mieszkańców	6,6	5,85	7,91	10,59	9,18	5,02	7,5
Postomino	Liczba nowych podmiotów	47	45	64	72	86	68	63,7
	Na tys. mieszkańców	6,67	6,43	9,18	10,39	12,44	9,88	9,2

rok		2015	2016	2017	2018	2019	2020	średnia
Sianów	Liczba nowych podmiotów	160	136	140	149	148	120	142,2
	Na tys. mieszkańców	11,66	9,91	10,15	10,78	10,72	8,66	10,3
Sławno miasto	Liczba nowych podmiotów	109	108	113	122	111	100	110,5
	Na tys. mieszkańców	8,54	8,52	8,94	9,73	8,87	8,04	8,8
Sławno gmina	Liczba nowych podmiotów	61	65	72	96	94	63	75,2
	Na tys. mieszkańców	6,76	7,25	8,06	10,79	10,61	7,13	8,4
Świeszyno	Liczba nowych podmiotów	72	64	71	86	108	75	79,3
	Na tys. mieszkańców	10,65	9,29	10,08	11,93	14,62	10,02	11,1
Tychowo	Liczba nowych podmiotów	52	38	46	50	50	34	45,0
	Na tys. mieszkańców	7,5	5,5	6,74	7,36	7,39	5,06	6,6

Wykres 6. Potencjał gospodarczy – bezwzględna liczba podmiotów na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

4.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Pytania badawcze:

6. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?

7. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Turystyka i jej rozwój należały do najważniejszych celów LSR. Tym ważniejsza jest ocena efektów wsparcia tego sektora oraz wpływu tych działań na wzmacnianie lokalnej tożsamości. Zdaniem ponad połowy badanych poziom atrakcyjności turystycznej obszaru LGD w ostatnich latach wzrósł (51,4%) lub pozostał bez zmian (41,3%). Pojedyncze osoby (6,4% mieszkańców) uznały, że poziom atrakcyjności turystycznej obszaru spadł – to osoby, które jednocześnie wyczuły na jakość środowiska i jego zmiany m.in. pod wpływem rosnącej presji turystycznej. Mieszkańcy odnotowują w szczególności to, że poprawie uległa infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna, infrastruktura i oferta kulturalna oraz polepszyła się promocja regionu i jego zasobów naturalnych, kulturalnych i turystycznych. Dla niemal 49,3% badanych nie miało to znaczenia dla wzmocnienia ich, silnej i tak, tożsamości lokalnej i identyfikacji z lokalną kulturą i tradycjami, 40,6% mieszkańców deklaruje, że wzmocniło to ich identyfikację z miejscem zamieszkania, jego historią, kulturą i tradycją.

Wykres 7. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców

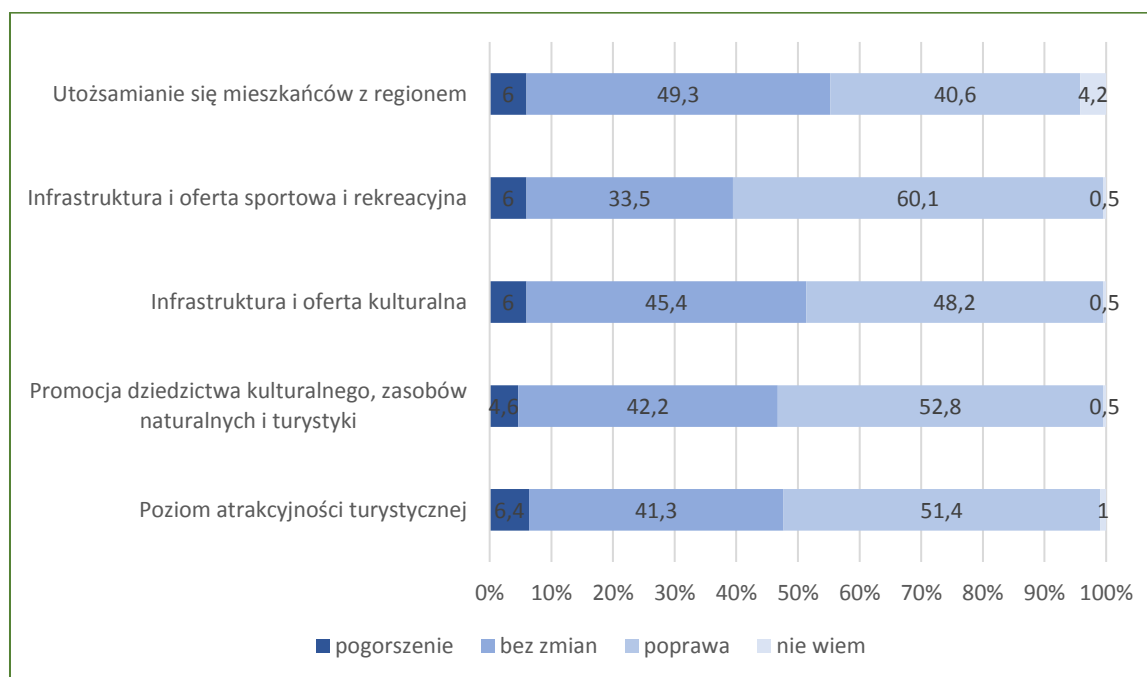

Tabela 17. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców

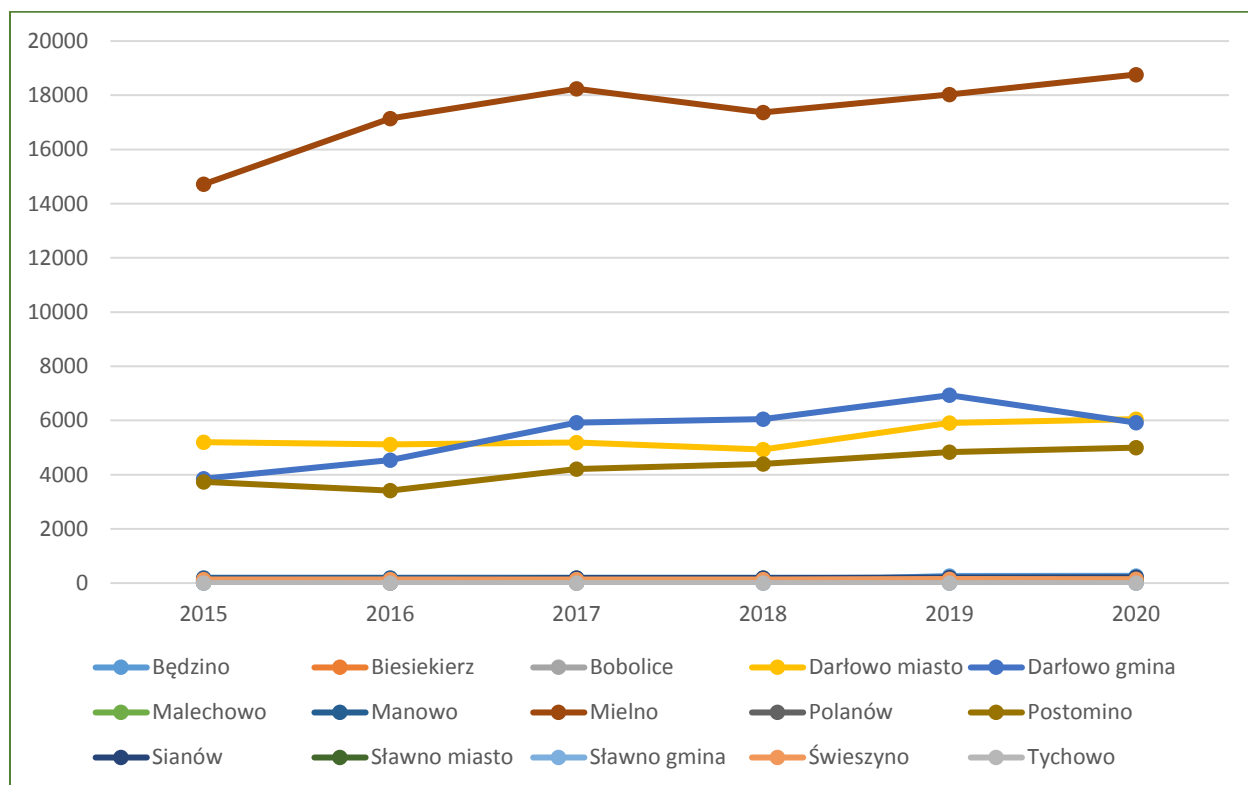
Obserwowane zmiany w ostatnich 5 latach	pogorszenie	bez zmian	poprawa	Nie wiem
Poziom atrakcyjności turystycznej	6,4	41,3	51,4	1,0
Promocja dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	4,6	42,2	52,8	0,5
Infrastruktura i oferta kulturalna	6,0	45,4	48,2	0,5
Infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna	6,0	33,5	60,1	0,5
Utożsamianie się mieszkańców z regionem	6,0	49,3	40,6	4,2

Zmiany te tylko do pewnego stopnia znajdują odbicie w statystykach publicznych GUS. Trzeba przy tym pamiętać, że badanie turystyki GUS ma znaczące ograniczenia (odnotowywane są dane dotyczące jedynie większych obiektów, z co najmniej 10 miejscami noclegowymi). Jednak nawet przy tych ograniczeniach odnotowujemy znaczące i korzystne zmiany w zasobach turystycznych obszaru LGD.

W większości badanych gmin, pomimo trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej, baza noclegowa znacząco się rozwinęła lub przynajmniej utrzymywała się na stałym poziomie. Najwięcej miejsc noclegowych przybyło w gminie Postomino (1261) i gminie Darłowo (2918) - tu liczba miejsc noclegowych wzrosła, choć znacząco zmniejszyła się liczba obiektów noclegowych. Na terenie gminy Będzino w roku 2019 przybyły dwa obiekty noclegowe powiększając o 78% liczbę miejsc noclegowych. Na terenie badanego obszaru znajduje się sześć gmin, które nie posiadają żadnej bazy noclegowej ujętej w statystykach GUS.

Wykres 8. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy – miejsca noclegowe

Tabela 18. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy

		2015	2016	2017	2018	2019	2020	Zmiana 2015-2020
Będzino	Obiekty noclegowe	3	4	3	3	5	5	
	Miejsca noclegowe	56	109	56	57	266	268	478,6%
Biesiekierz	Obiekty noclegowe	1	0	0	1	1	1	0
	Miejsca noclegowe	53	0	0	146	150	154	290,6%
Bobolice	Obiekty noclegowe	1	1	1	1	1	1	0
	Miejsca noclegowe	11	11	11	11	11	11	100,0%

		2015	2016	2017	2018	2019	2020	Zmiana 2015-2020
Darłowo miasto	Obiekty noclegowe	67	67	76	73	87	78	11
	Miejsca noclegowe	5198	5121	5186	4928	5903	6049	116,4%
Darłowo gmina	Obiekty noclegowe	30	31	49	53	67	63	33
	Miejsca noclegowe	3850	4538	5919	6055	6932	5917	153,7%
Malechowo	Obiekty noclegowe	1	2	2	2	3	3	2
	Miejsca noclegowe	20	97	94	98	117	59	295,0%
Manowo	Obiekty noclegowe	2	2	2	2	2	2	0
	Miejsca noclegowe	195	195	195	195	195	195	100,0%
Mielno	Obiekty noclegowe	186	219	233	224	225	214	28
	Miejsca noclegowe	14716	17138	18243	17372	18025	18764	127,5%
Polanów	Obiekty noclegowe	1	2	2	2	2	2	1
	Miejsca noclegowe	100	126	120	122	118	142	142,0%
Postomino	Obiekty noclegowe	19	20	21	25	33	35	16
	Miejsca noclegowe	3736	3411	4212	4394	4837	4997	133,8%
Sianów	Obiekty noclegowe	3	3	3	3	2	2	-1
	Miejsca noclegowe	145	94	180	175	207	213	146,9%
Sławno miasto	Obiekty noclegowe	1	1	1	1	1	2	1
	Miejsca noclegowe	64	64	80	80	80	134	209,4%
Sławno gmina	Obiekty noclegowe	0	0	0	0	0	0	0
	Miejsca noclegowe	0	0	0	0	0	0	0,0%
Świeszyno	Obiekty noclegowe	1	1	1	1	1	1	0
	Miejsca noclegowe	134	137	137	137	150	139	103,7%
Tychowo	Obiekty noclegowe	0	0	0	0	0	0	0
	Miejsca noclegowe	0	0	0	0	0	0	0,0%

Źródło: BDL GUS

Niewątpliwie do rozwoju oferty turystycznej przyczyniają się też działania finansowane dzięki LGD. W ramach realizacji LSR powstały do końca 2021 roku 42 obiekty sportowe i rekreacyjne, a kolejnych 5 zostało przebudowanych.

Tabela 19. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru

Wskaźnik	Wskaźnik szczegółowo	Realizacja (U) 2020	Realizacja (P) 2020	Realizacja (U) 2021	Realizacja (P) 2021
Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	42	42	55	42
	Obiekty noclegowe	0	0	0	0
	Obiekty gastronomiczne	0	0	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	42	42	55	42
Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	5	5	5	5
	Obiekty noclegowe	0	0	0	0
	Obiekty gastronomiczne	0	0	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	5	5	9	5

Zmiany te, jak pisaliśmy wcześniej, zauważane są przez mieszkańców. Pytani, o to, jakie powinny być dalsze kierunki rozwoju turystyki na obszarze LGD, wskazują, że niezbędne jest:

- rozwój infrastruktury podstawowej (jak np. kanalizacja, Internet)
- dalszy rozwój (tworzenie i łączenie) ścieżek rowerowych i pieszych
- inwestycje w małą infrastrukturę pozwalającą na korzystanie z przyrody w razie niepogody (zadaszenia)
- budowanie spójnej oferty ponadgminnej łączącej potencjały różnych miejsc (np. szlaki kajakowe)
- rozszerzanie oferty rekreacyjnej (wioski/parki tematyczne)
- skuteczne promowanie zasobów kulturowych i przyrodniczych miejscowości nie leżących w bezpośredniej bliskości do morza

Część mieszkańców nie ma żadnych wyobrażeń o tym co powinno się zmieniać lub uznają, że obecne kierunki (niezależnie od tego czy je znają) powinny być kontynuowane.

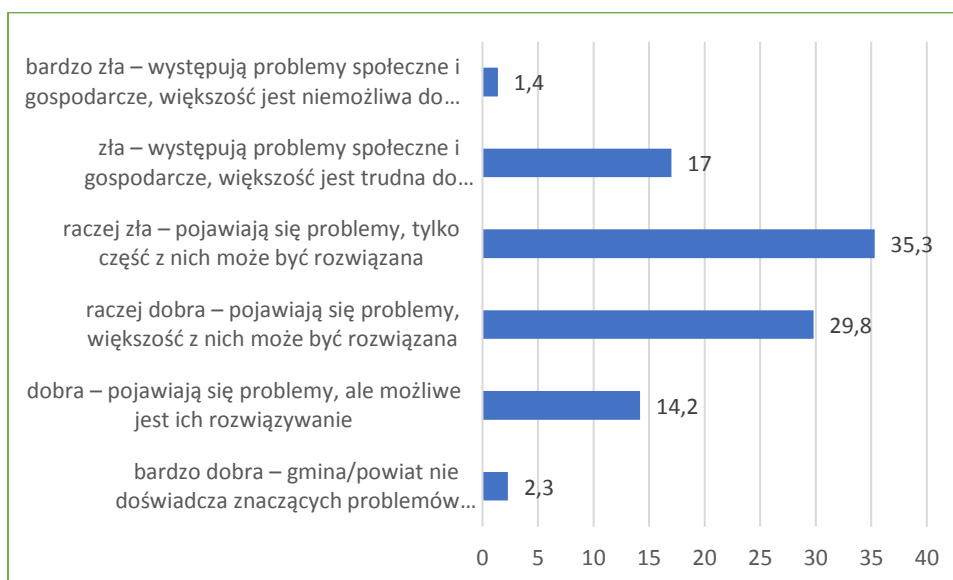
4.5. Grupy defaworyzowane

Pytanie badawcze:

8. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
9. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
10. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Mieszkańcy oceniają obecną sytuację społeczno-gospodarczą swoich gmin jako co najmniej dobrą. Ponad połowa badanych uważa, że sytuacja gospodarcza ich gmin poprawiła się. Nie znaczy to, że nie dostrzegają żadnych problemów (taką opinię wyraziło tylko 2,3% mieszkańców), ale że uznają, że są one w dużej mierze możliwe do rozwiązania. Wśród tych, którzy uważają, że sytuacja społeczno-gospodarcza nie jest dobra, najliczniejsi są ci, według których tylko część problemów, których doświadczają mieszkańcy, można rozwiązać na poziomie lokalnym lub ich rozwiązanie byłoby bardzo trudne. Tylko 1,4% mieszkańców jest skrajnie pesymistyczna w swoich ocenach (trzeba pamiętać, że dane gromadzono w 2021 roku w miesiącach poprzedzających wzrost inflacji).

Wykres 9. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców

Ogólna kondycja ekonomiczna gmin (mierzona wskaźnikiem przychodów gmin) poprawiła się we wszystkich gminach. Największy skok przychodów miał miejsce w gminie Darłowo (obszar wiejski). Wyraźna poprawa zaszła też w gminach Bobolice, Manowo, Postomino i Sławno. W najmniejszym stopniu zmieniła się sytuacja w gminie Świeszyno.

Wykres 10. Wskaźnik przychodów gmin (G)

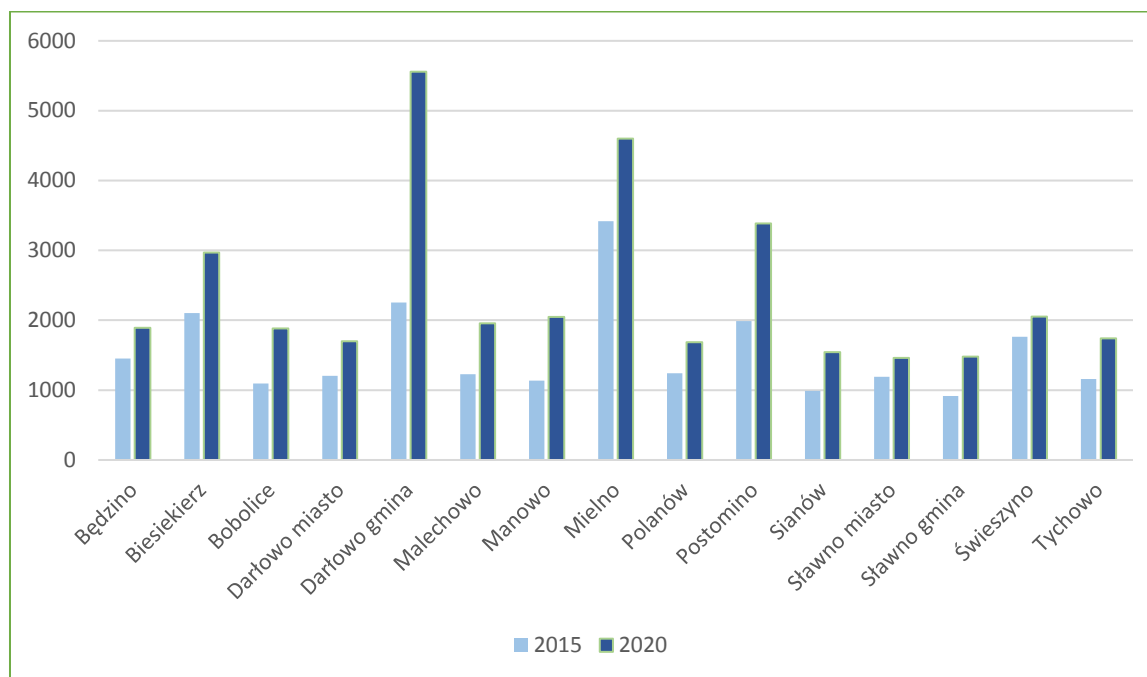

Tabela 20. Wskaźnik przychodów gmin (G)

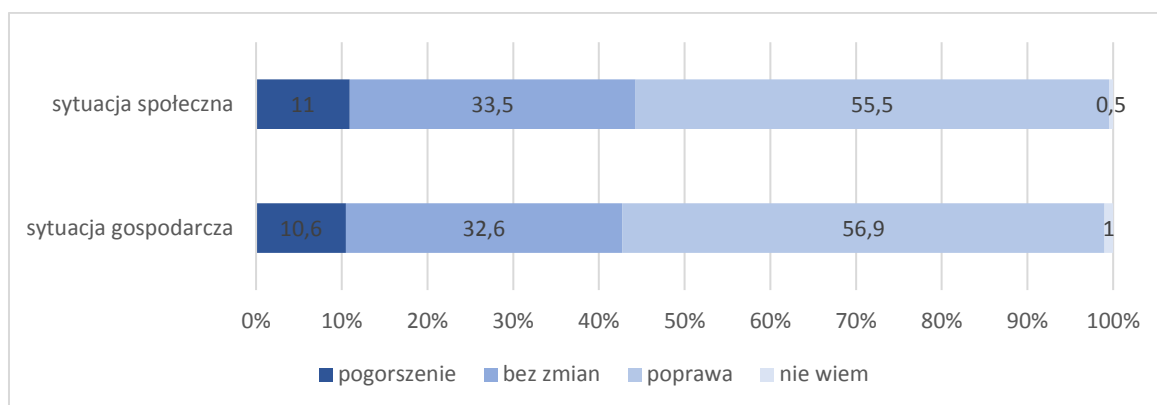
Wskaźnik przychodów gmin (G)			zmiana w zł	zmiana w % (2015 = 100)
Będzino	2015	1450,61	442,62	130,5
	2020	1893,23		
Biesiekierz	2015	2102,29	864,81	141,1
	2020	2967,1		
Bobolice	2015	1097,13	786,46	171,7
	2020	1883,59		
Darłowo miasto	2015	1205,7	492,64	140,9
	2020	1698,34		
Darłowo gmina	2015	2252,4	3305,6	246,8
	2020	5558		
Malechowo	2015	1229,71	727,26	159,1
	2020	1956,97		
Manowo	2015	1137,06	913,12	180,3
	2020	2050,18		
Mielno	2015	3418,63	1182,59	134,6
	2020	4601,22		
Polanów	2015	1242,54	443,26	135,7
	2020	1685,8		
Postomino	2015	1988,81	1395,54	170,2
	2020	3384,35		
Sianów	2015	988,82	555,51	156,2
	2020	1544,33		
Sławno miasto	2015	1189,74	271,66	122,8
	2020	1461,4		
Sławno gmina	2015	917,81	562,64	161,3

Wskaźnik przychodów gmin (G)			zmiana w zł	zmiana w % (2015 = 100)
	2020	1480,45		
Świeszyno	2015	1762,39	288,53	116,4
	2020	2050,92		
Tychowo	2015	1158	583,79	150,4
	2020	1741,79		

Jednocześnie warto zauważyć, że te ogólnie pozytywne oceny sytuacji społeczno-gospodarczej to efekt zmian, jakie zaszły w ostatnich 7 latach, zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej. Ponad połowa mieszkańców odczuwa także poprawę w tych sferach. Wśród pozostałych przeważają opinie, że sytuacja w każdym z tych obszarów nie zmieniła się.

Oczywiście jesteśmy świadomi, że zmiany te są między innymi powodowane sytuacją makroekonomiczną (wzrost koniunktury), a nie wyłącznie są efektem działań na poziomie lokalnym. Te ostatnie nie są jednak bez znaczenia (gdyby możliwe było ich pominięcie wszystkie gminy województwa rozwijałyby się w takim samym tempie, a tak się nie dzieje).

Wykres 11. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2015 roku w opinii mieszkańców

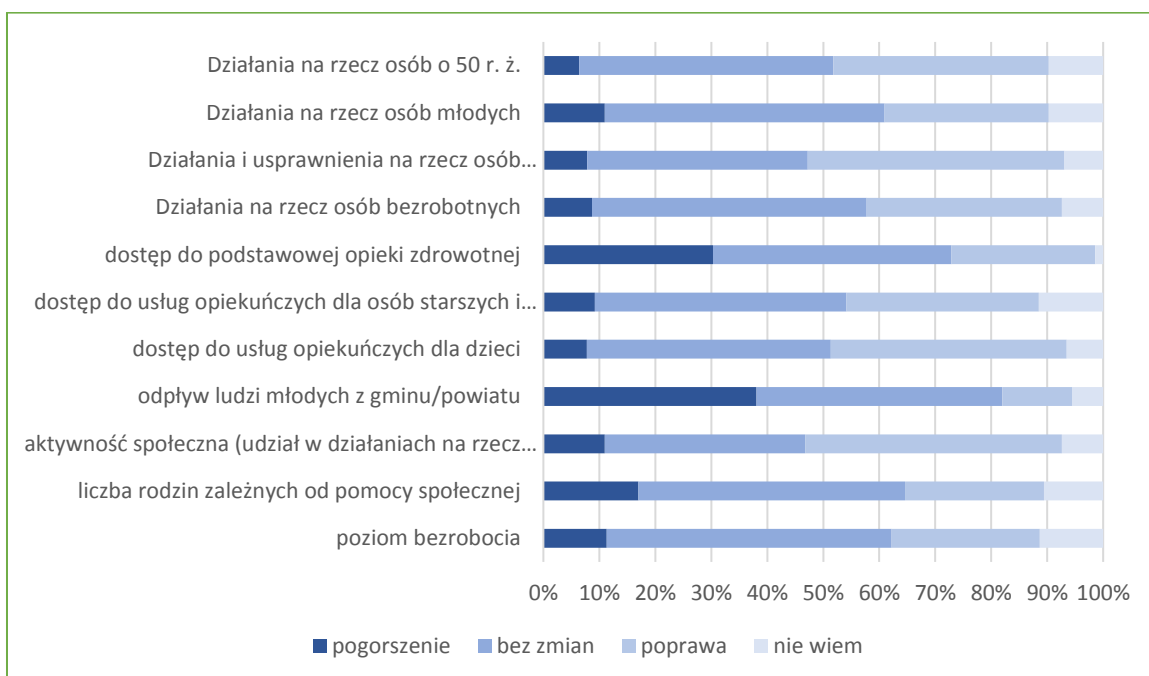
Wśród pozytywnych zmian wymieniane są przede wszystkim: wzrost aktywności społecznej mieszkańców (45,9%), dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci (42,2%), działania i usprawnienia na rzecz osób niepełnosprawnych (45,9%) oraz działania na rzecz osób po 50 roku życia (38,5%). Co czwarty mieszkaniec dostrzega poprawę w dostępie do podstawowej opieki zdrowotnej, zaś 24,8% uważa, że zmniejszył się poziom bezrobocia i liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej.

Tabela 21. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwowane w ciągu ostatnich 5 lat w opinii mieszkańców

zmiany sytuacji społecznej	pogorszenie	bez zmian	poprawa	nie wiem
poziom bezrobocia	10,6	47,7	24,8	10,6
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	17,0	47,7	24,8	10,6
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	11,0	35,8	45,9	7,4
odpływ ludzi młodych z gminu/powiatu	38,1	44,0	12,5	5,5
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	7,8	43,6	42,2	6,5

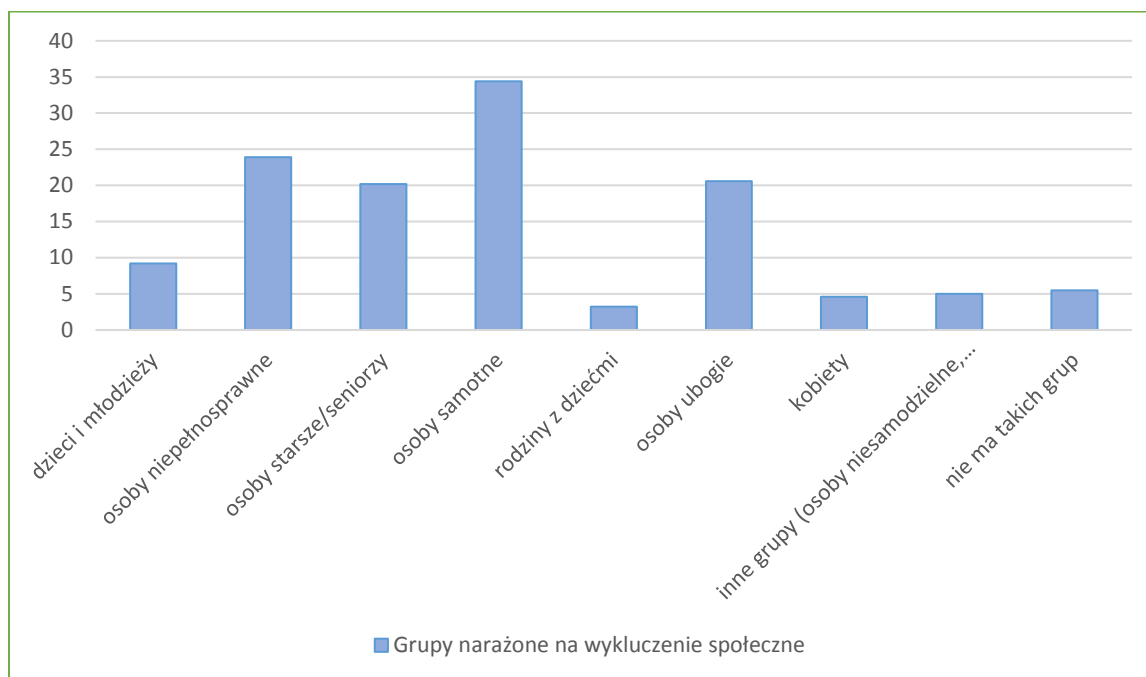
zmiany sytuacji społecznej	pogorszenie	bez zmian	poprawa	nie wiem
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	9,2	45,0	34,4	11,5
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	30,3	42,7	25,7	1,4
działania na rzecz osób bezrobotnych	8,7	49,1	34,9	7,4
działania i usprawnienia na rzecz osób niepełnosprawnych	7,8	39,4	45,9	6,9
działania na rzecz osób młodych	11,0	50,0	29,4	9,7
działania na rzecz osób o 50 r. ż.	6,4	45,4	38,5	9,7

Wykres 12. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwowane w ciągu ostatnich 5 lat w opinii mieszkańców

Jako problem należy natomiast uznać dalszy odpływ młodych mieszkańców z gmin – według 38,1% mieszkańców problem ten pogłębił się. Jednocześnie, zwróćmy uwagę, że według mieszkańców dzieci i młodzież nie są narażone na wykluczenie społeczne – zatem to nie ubóstwo i marginalizacja społeczna są przyczynami odpływu młodych.

Wykres 13. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców

Według większości mieszkańców w ich gminach żyją osoby narażone na wykluczenie społeczne (tylko 5,5% było innego zdania). Najczęściej wskazywano tu osoby samotne, niepełnosprawne, starsze i ubogie. To o tyle ważne, że cechy te mogą współwystępować, powodując pogłębienie ryzyka marginalizacji. Badani nie umieli w większości ocenić, czy LGD i realizowana przez Grupę strategia w wystarczającym stopniu uwzględnia problemy tych osób. Pozostali oceniali, że działania LGD względem grup defaworyzowanych są skuteczne i zauważalne, szczególnie wobec osób niepełnosprawnych i ubogich.

W odpowiedziach respondentów pojawia się nowa kategoria osób narażonych na wykluczenie. W płynnej rzeczywistości, na którą wpływ ma tak wiele zmiennych, na które nie możemy mieć wpływu, każdy może stać się niesamodzielny i choćby chwilowo zależny od innych.

Tabela 22. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców

Grupy mieszkańców w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):	Grupy narażone na wykluczenie społeczne	Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie		
		tak	nie wiem	nie
dzieci i młodzieży	9,2	22,0	77,1	0,9
osoby niepełnosprawne	23,9	42,7	53,6	3,7
osoby starsze/seniorzy	20,2	33,0	64,7	2,3
osoby samotne	34,4	34,9	62,8	2,3
rodziny z dziećmi	3,2	19,7	79,8	0,5
osoby ubogie	20,6	42,2	55,5	2,3
kobiety	4,6	11,9	85,8	2,3
przedsiębiorcy	-	10,1	85,8	4,1

Grupy mieszkańców w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):	Grupy narażone na wykluczenie społeczne	Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie		
		tak	nie wiem	nie
rolnicy	-	10,1	85,8	4,1
inne grupy (osoby niesamodzielne, „każdy zależnie od sytuacji życiowej”)	5,0	-	-	-
nie ma takich grup	5,5	-	-	-

Z zawartej w Lokalnej Strategii Rozwoju diagnozy problemów społecznych obszaru wyłania się inny obraz defaworyzowanych grup. Są to: kobiety, osoby młode (do 35 r.ż.), osoby starsze (p 50 r.ż.) i osoby z niepełnosprawnością.

Tabela 23. Grupy defaworyzowane

Grupa defaworyzowana	Problemy i powody wykluczenia	Proponowane sposoby przeciwdziałania
Kobiety	Trudności w wejściu na rynek pracy lub powrocie ze względu na obowiązki związane z opieką nad dziećmi. Kobiety stanowią szczególnie liczną grupę osób bezrobotnych, zaś oferta opieki nad dziećmi do lat 5 jest niewystarczająca.	Opis stosowanego podejścia do grup defaworyzowanych: SŚGD na poziomie wyboru projektów do realizacji w ramach LSR wprowadziło kryteria horyzontalne, w których premiuje wnioskodawców należących do grup defaworyzowanych, a także projekty bezpośrednio skierowane do tych grup. Na poziomie LSR do grup defaworyzowanych skierowane zostanie 20% środków finansowych, które będą wykazywane przez LGD w oparciu o szczegółowe wytyczne oraz wyniki oceny projektów. Ponadto LGD określiło specjalne metody komunikacji z tymi grupami (szczegóły w Planie komunikacji).
Osoby młode (do 35 roku życia)	Osoby posiadające wykształcenie formalne, jednak często bez doświadczenia i kompetencji wymaganych przez pracodawców. Grupa ta jest szczególnie narażona na konieczność poszukiwania pracy poza miejscem zamieszkania, w większych miastach. Pomimo stosunkowo dobrej sytuacji na obszarze na czas tworzenia LSR, w najbliższych latach pojawią się zmiany w strukturze demograficznej, w wyniku których młodzież stanie się jednym z ważnych zasobów obszaru.	Na poziomie LSR do grup defaworyzowanych skierowano 20 % środków finansowych, które będą wykazywane przez LGD w oparciu o szczegółowe wytyczne oraz wyniki oceny projektów. SŚGD na poziomie wyboru projektów do realizacji w ramach LSR wprowadziło kryteria horyzontalne, w których premiuje wnioskodawców należących do grup defaworyzowanych, a
Osoby starsze (po 50 roku życia)	Osoby posiadające doświadczenie i kompetencje, jednak często nieaktualne kwalifikacje oraz trudności w podążaniu za najnowszymi trendami na rynku pracy, przez co szczególnie zagrożone wykluczeniem w przypadku utraty pracy. Są to również osoby wymagające szczególnej oferty z zakresu opieki zdrowotnej, spędzania czasu wolnego, co stanie się szczególnie odczuwalne na obszarze w wyniku postępowania procesu starzenia się społeczeństwa.	

Osoby niepełnosprawne	utrudniony dostęp do rynku pracy ze względu na dodatkowe wymogi, jakie powinien spełniać pracodawca. Utrudnieniem są często braki w infrastrukturze, przez co osoby należące do tej grupy są szczególnie narażone na wykluczenie społeczne.	także projekty bezpośrednio skierowane do tych grup. Ponadto LGD określiło specjalne metody komunikacji z tymi grupami (szczegóły w Planie komunikacji).
------------------------------	---	--

Grupy defaworyzowane były preferowane w następujących przedsięwzięciach:

- Przedsięwzięcie 1.1.1. Zakładanie działalności gospodarczej (10 punktów)
- Przedsięwzięcie 1.2.1. Rozwój przedsiębiorstw (max. 8 punktów)
- Przedsięwzięcie 3.1.1. Wydarzenie aktywizacyjne i integracyjne (max. 5 punktów, kryterium 8 – działanie międzypokoleniowe)

Aż 89 beneficjentów (na 99 realizowanych umów) uwzględniło potrzeby tych grup (pomijamy umowy rozwiązane). Budżet tych działań wyniósł 17 532 295,92 zł, tj. 92,30% całego budżetu.

We wszystkich gminach tworzących LGD obserwujemy wiele pozytywnych zjawisk. Są to w szczególności: zmniejszenie liczby osób zależnych od pomocy społecznej (wszystkie gminy), spadek bezrobocia (wszystkie gminy) oraz zwiększenie liczby osób pracujących (wyjątkami są tu gminy: Będzino, Bobolice, Darłowo, Malechowo, Sławno i Tychowo).

Istotne jest w szczególności współwystępowanie tych trzech zjawisk, oznacza ono bowiem, że zmniejszenie liczby osób bezrobotnych nie miało miejsca (wyłącznie) z powodu wyjścia z rejestrów bezrobocia po to, żeby zacząć korzystać z innych niezarobkowych źródeł utrzymania. Tej ostatniej tendencji można upatrywać jedynie w gwałtownie kurczącej się grupie osób długotrwale bezrobotnych.

Spadek bezrobocia w kilku gminach skorelowany jest ze spadkiem liczby pracujących ogółem co należy tłumaczyć depopulacją i starzeniem się społeczeństwa.

W statystykach pozytywnie wyróżnia się gmina Mielno, w której odnotowano najwyższy wzrost pracujących ogółem ich liczba wzrosła o 24%. Z całą pewnością ma to związek z działaniami LGD promującej i wspomagającej wśród lokalnej ludności różne formy samozatrudnienia i aktywizacji zawodowej. Gmina Mielno odnotowała najwyższy spadek liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej - w 2015 roku osób objętych taką pomocą było 399, a w roku 2020 już tylko 147 osób, co oznacza wzrost skuteczności działań gminy na tym polu o 63% w badanym okresie.

Wśród tych ogólnie pozytywnych trendów zmian należy zwrócić uwagę na dwa fakty. Po pierwsze znacząco zmniejszył się poziom bezrobocia wśród dwóch najbardziej narażonych na wykluczenie grup: kobiet i osób do 30 roku życia, po drugie, osoby po 50-tym roku życia coraz lepiej radzą sobie na rynku pracy. Młode kobiety, które wypadają z rynku pracy na dłużej z powodu macierzyństwa i opieki nad dziećmi w badanym obszarze LGD mają prawdopodobnie dobrą bazę usług opiekuńczych i szereg udogodnień w miejscach pracy, np. uelastycznienie czasu pracy, wprowadzanie zatrudnienia w niepełnym wymiarze umożliwiającym łączenie pracy zawodowej z opieką nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi.

Spadek bezrobocia wśród osób młodych dobrze rokuje dla rozwoju gmin i potwierdza ich atrakcyjność jako miejsca pracy i zamieszkania.

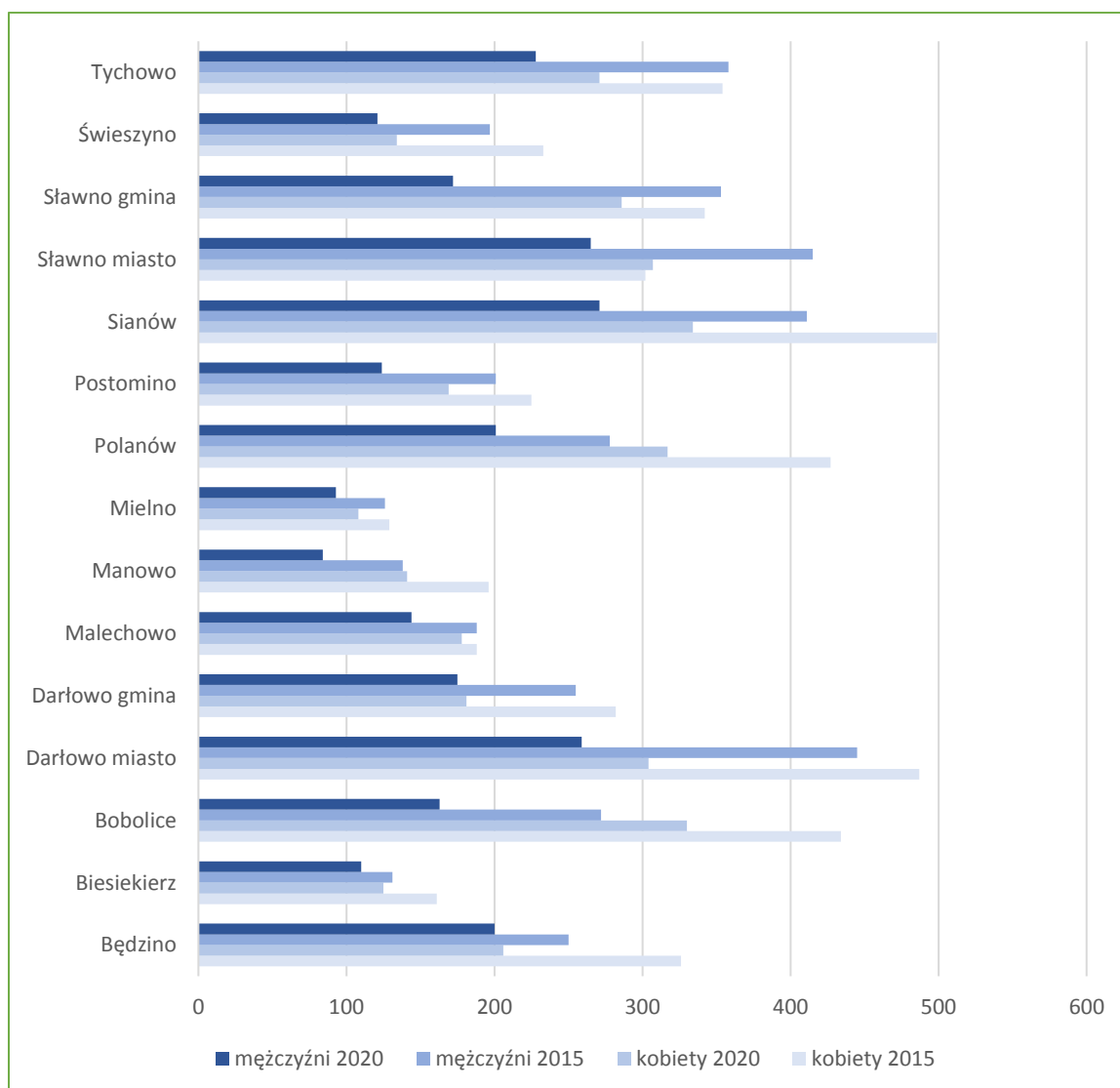
Tabela 24. Sytuacja społeczna na obszarze LGD

			Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej ogółem	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	Pracujący ogółem	Pracujący na 1000 mieszkańców ogółem	Bezrobocie – ogółem	Bezrobocie – kobiety	Bezrobocie – mężczyźni	Bezrobocie - do 25 roku życia	Bezrobocie - do 30 roku życia	Bezrobocie - powyżej 50 roku życia	Bezrobocie - długotrwale bezrobotni
gmina	Będzino	2015	1060	1232	1104	129	576	326	250	62	131	176	308
		2020	463	535	928	107	406	206	200	50	96	118	196
		różnica	-597	-697	-176	-22	-170	-120	-50	-12	-35	-58	-112
		w%	-56,3	-56,6	-15,9	-17,1	-29,5	-36,8	-20,0	-19,4	-26,7	-33,0	-36,4
	Biesiekierz	2015	687	1064	954	146	292	161	131	34	68	91	167
		2020	283	394	1255	174	235	125	110	16	49	70	130
		różnica	-404	-670	301	28	-57	-36	-21	-18	-19	-21	-37
		w%	-58,8	-63,0	31,6	19,2	-19,5	-22,4	-16,0	-52,9	-27,9	-23,1	-22,2
	Bobolice	2015	916	976	1246	133	706	434	272	117	202	221	408
		2020	448	506	1180	133	493	330	163	73	158	126	282
		różnica	-468	-470	-66	0	-213	-104	-109	-44	-44	-95	-126
		w%	-51,1	-48,2	-5,3	0,0	-30,2	-24,0	-40,1	-37,6	-21,8	-43,0	-30,9
	Darlówo miasto	2015	1011	721	1775	127	932	487	445	93	193	347	500
		2020	680	498	1899	140	563	304	259	47	117	177	268
		różnica	-331	-223	124	13	-369	-183	-186	-46	-76	-170	-232
		w%	-32,7	-30,9	7,0	10,2	-39,6	-37,6	-41,8	-49,5	-39,4	-49,0	-46,4
	Darlówo gmina	2015	1113	1392	1128	141	537	282	255	85	153	171	255
		2020	445	559	997	125	356	181	175	59	110	107	184
		różnica	-668	-833	-131	-16	-181	-101	-80	-26	-43	-64	-71
		w%	-60,0	-59,8	-11,6	-11,3	-33,7	-35,8	-31,4	-30,6	-28,1	-37,4	-27,8

			Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej ogółem	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	Pracujący ogółem	Pracujący na 1000 mieszkańców ogółem	Bezrobocie – ogółem	Bezrobocie – kobiety	Bezrobocie – mężczyźni	Bezrobocie - do 25 roku życia	Bezrobocie - do 30 roku życia	Bezrobocie - powyżej 50 roku życia	Bezrobocie - długotrwale bezrobotni
	Malechowo	2015	813	1253	571	88	376	188	188	69	123	113	212
		2020	498	798	517	83	322	178	144	42	98	92	186
		różnica	-315	-455	-54	-5	-54	-10	-44	-27	-25	-21	-26
		w%	-38,7	-36,3	-9,5	-5,7	-14,4	-5,3	-23,4	-39,1	-20,3	-18,6	-12,3
	Manowo	2015	482	702	878	128	334	196	138	47	87	102	189
		2020	149	214	923	133	225	141	84	35	58	52	109
		różnica	-333	-488	45	5	-109	-55	-54	-12	-29	-50	-80
		w%	-69,1	-69,5	5,1	3,9	-32,6	-28,1	-39,1	-25,5	-33,3	-49,0	-42,3
	Mielno	2015	399	788	887	177	255	129	126	30	57	94	115
		2020	147	298	1166	239	201	108	93	25	42	65	100
		różnica	-252	-490	279	62	-54	-21	-33	-5	-15	-29	-15
		w%	-63,2	-62,2	31,5	35,0	-21,2	-16,3	-26,2	-16,7	-26,3	-30,9	-13,0
	Polanów	2015	1300	1454	1105	124	705	427	278	95	182	205	420
		2020	728	851	1200	141	518	317	201	68	137	143	296
		różnica	-572	-603	95	17	-187	-110	-77	-27	-45	-62	-124
		w%	-44,0	-41,5	8,6	13,7	-26,5	-25,8	-27,7	-28,4	-24,7	-30,2	-29,5
	Postomino	2015	657	932	599	85	426	225	201	65	122	134	224
		2020	551	800	614	90	293	169	124	54	79	89	167
		różnica	-106	-132	15	5	-133	-56	-77	-11	-43	-45	-57
		w%	-16,1	-14,2	2,5	5,9	-31,2	-24,9	-38,3	-16,9	-35,2	-33,6	-25,4

			Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej ogółem	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	Pracujący ogółem	Pracujący na 1000 mieszkańców ogółem	Bezrobocie – ogółem	Bezrobocie – kobiety	Bezrobocie – mężczyźni	Bezrobocie - do 25 roku życia	Bezrobocie - do 30 roku życia	Bezrobocie - powyżej 50 roku życia	Bezrobocie - długotrwale bezrobotni
	Sianów	2015	1382	1007	1509	110	910	499	411	109	218	274	530
		2020	689	497	1547	112	605	334	271	82	157	172	319
		różnica	-693	-510	38	2	-305	-165	-140	-27	-61	-102	-211
		w%	-50,1	-50,6	2,5	1,8	-33,5	-33,1	-34,1	-24,8	-28,0	-37,2	-39,8
	Sławno miasto	2015	759	595	3247	256	717	302	415	79	188	259	416
		2020	673	541	2919	236	572	307	265	72	144	163	348
		różnica	-86	-54	-328	-20	-145	5	-150	-7	-44	-96	-68
		w%	-11,3	-9,1	-10,1	-7,8	-20,2	1,7	-36,1	-8,9	-23,4	-37,1	-16,3
	Sławno gmina	2015	973	1078	664	74	695	342	353	120	233	188	407
		2020	443	501	590	67	458	286	172	53	127	128	277
		różnica	-530	-577	-74	-7	-237	-56	-181	-67	-106	-60	-130
		w%	-54,5	-53,5	-11,1	-9,5	-34,1	-16,4	-51,3	-55,8	-45,5	-31,9	-31,9
	Świeszyno	2015	590	873	536	79	430	233	197	58	105	118	230
		2020	282	377	876	115	255	134	121	19	62	79	129
		różnica	-308	-496	340	36	-175	-99	-76	-39	-43	-39	-101
		w%	-52,2	-56,8	63,4	45,6	-40,7	-42,5	-38,6	-67,2	-41,0	-33,1	-43,9
	Tychowo	2015	1673	2414	984	142	712	354	358	99	194	217	448
		2020	843	1254	915	136	499	271	228	67	132	121	321
		różnica	-830	-1160	-69	-6	-213	-83	-130	-32	-62	-96	-127
		w%	-49,6	-48,1	-7,0	-4,2	-29,9	-23,4	-36,3	-32,3	-32,0	-44,2	-28,3

Wykres 14. Poziom bezrobocia

Część z tych zmian to efekt działań LGD, które prowadziło zarówno działania aktywizacyjne i animacyjne, ale także wspierano mieszkańców w ich pomysłach na aktywizowanie społeczności lokalnych. Jednocześnie podkreślano, że chociaż aktywizacja społeczności i wzmacnianie jej potencjału było bardzo ważne, to wykluczenie społeczne nie było podstawą zdefiniowania grup defaworyzowanych w LSR. Grupy defaworyzowane w LSR zgodnie z zasadami realizacji programu były określone ze względu na dostęp do rynku pracy.

Realizacja celów LSR przyczynia się – zdaniem badanych – do zwiększania szansy, że młodzi ludzie zostaną w swoich społecznościach lokalnych, szczególnie za sprawą umożliwienia im podejmowania działalności gospodarczej.

Podsumowując, można wskazać takie cechy sytuacji społeczno-demograficznej poszczególnych gmin, które świadczą o mocnych i słabych stronach obszaru:

4.6. Innowacyjność

Pytania badawcze:

11. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
12. Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

W LSR innowacyjność została zdefiniowana na poziomie kryteriów lokalnych dla przedsięwzięcia 3.1.1. WYDARZENIA AKTYWIZACYJNE I INTEGRACYJNE (kryterium oceny projektów nr 8). LGD wyróżniała projekty zakładające wykorzystanie w nowy, niespotykany dotąd na obszarze objętym LSR sposób lokalnych zasobów historycznych, przyrodniczych, kulturowych, społecznych, np. realizacja całkowicie nowego typu szkolenia lub warsztatu, kreatywne wykorzystanie lokalnych tradycji, organizacja wydarzenia w nietypowej formie (np. żywa lekcja historii na terenie jednego z zabytków lokalnych). W celu zachowania elastyczności kryterium oraz równych szans w dostępie do środków, LGD nie zamykała listy sposobów innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów i potencjału. Zadaniem Wnioskodawców było szczegółowo opisać, w jaki sposób zamierzają wykorzystać element innowacyjności oraz uzasadnić w jaki sposób wpłynie to na realizację celów opisywanego projektu.

Budżet przedsięwzięcia 3.1.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne wynosił 170 tys. zł, forma realizacji – grant. Operacje w przedsięwzięciu 3.1.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne (nabór 2/2019/G) zostały wybrane na poziomie zaledwie 17,74% dostępnej alokacji środków, zatem realizacja grantu nie była możliwa. W 2020 r. SŚGD dokonała zmian skutkujących korektą planu działania i zrezygnowała z przedsięwzięcia 3.1.1 Wydarzenia Aktywizacyjne i Integracyjne. Przyczyną odstąpienia od realizacji przedsięwzięcia było zbyt małe zainteresowanie wnioskodawców oraz trudności wynikające z restrykcji w związku z epidemią covid (przedsięwzięcie dotyczyło organizacji wydarzeń społecznych). Zatem zakładana realizacja projektów o charakterze innowacyjnym nie doszła do skutku.

W pozostałych przedsięwzięciach LGD celowo nie definiowała innowacyjności, ponieważ nastęca ona problemów interpretacyjnych zarówno dla beneficjentów pomocy jak i dla członków organu decyzyjnego.

Z zapisów LSR wynika natomiast, że innowacyjność będzie premiowana dzięki przyjętym lokalnym kryteriom wyboru:

- W przypadku projektów z zakresu przedsiębiorczości (cel ogólny I) innowacją jest premia punktowa dla firm, których działalność koncentruje się w branżach/dziedzinach, które mają kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru.
- Innowacjom w zakresie celu ogólnego 3 będą sprzyjały zaproponowane kryteria wyboru – preferujące projekty realizowane w partnerstwie, wykorzystujące lokalne zasoby i oparte o transfer dobrych praktyk prowadzony przez LGD.

Ze sprawozdań z postępu rzeczowego za 2020 i 2021 można wnioskować, że nie realizowano operacji ukierunkowanych na innowacje. To być może efekt tego, jakie priorytety sformułowało dla swoich działań LGD: „w miękkich projektach mniej znacząca była innowacyjność, a ważniejsza integracja społeczna” [IDI6_1].

4.7. Projekty współpracy

Pytania badawcze:

13. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
14. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

Projekt współpracy to projekt, który zakłada wspólną realizację działań przez partnerów z różnych regionów (projekt międzyregionalny) lub krajów (projekt międzynarodowy).

Projekty współpracy podejmowane przez lokalne grupy działania przyczyniają się do osiągnięcia celów zawartych w lokalnych strategiach rozwoju, wykorzystując wiedzę i doświadczenia partnerskich lokalnych grup działania. Projekty te mogą zatem korzystać z już gotowych i stosowanych w innych miejscach rozwiązań oraz przewidywać ich adaptowanie, bądź też wypracowywać nowe rozwiązania przy udziale partnerów z innych regionów, w tym wspólne rozwiązania problemów, z którymi borykają się wszystkie uczestniczące w projekcie podmioty.

Tabela 25. Zrealizowane projekty współpracy

L.p.	Projekt współpracy	Cele	Efekty	Budżet LGD	Partnerzy
1	„Strefy Aktywności Społecznej” (K)	stworzenie warunków do integracji i aktywizacji mieszkańców poprzez zorganizowanie imprez animacyjnych przeprowadzonych przez przeszkolonych animatorów na obszarze gmin lokalnych grup działania województwa zachodniopomorskiego	15 mobilnych stref aktywności społecznej Inicjowanie i organizacja lokalnych wydarzeń integracyjnych Szkolenie 51 animatorów czasu wolnego	158.600,00 zł	Stowarzyszenie Lokalnej Grupy Działania „Siła w Grupie”; Centrum Inicjatyw Wiejskich; Lokalna Grupa Działania „Powiatu Świdwińskiego”; Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo w Rozwoju”; Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Pojezierze Razem; Lokalna Grupa Działania „Gryflandia”;
2	„Innowacje w zarządzaniu rozwojem wspólnot” (M)	aktywizacja mieszkańców, wzmocnienie kapitału społecznego oraz promocja i wzmocnienie atrakcyjności obszaru poprzez transfer wiedzy i dobrych praktyk w zakresie innowacyjnych pomysłów i rozwiązań stosowanych w Polsce, Finlandii i Portugalii	dwa wyjazdy studyjne do Finlandii i Portugalii w celu przeprowadzenia spotkań, paneli dyskusyjnych i dokonania wizji terenowych (3 w Finlandii, 3 w Portugalii) kalendarz dobrych praktyk prezentujący flagowe projekty partnerskich LGD z Finlandii, Portugalii i Polski	141 400,00 zł	LGD AISAPARI (Finlandia), LGD ATAHCA (Portugalia)

3	„Miejsca Aktywności Koedukacyjnej” (umowa podpisana 3.08.2022)	Promowanie obszaru objętego LSR partnerów projektu oraz stworzenie warunków do integracji i aktywizacji mieszkańców na obszarze działania LGD SŚGD, "Siła w grupie" i "Gryflandia" poprzez utworzenie Miejsc Aktywności Koedukacyjnej.	18 mobilnych miejsc aktywności koedukacyjnej wizyta studyjna w wioskach tematycznych dla 10 lokalnych liderów nt. „Marketing miejsca: miasta i wioski tematyczne, zagrody edukacyjne, jako innowacyjne formy rozwoju wsi”	2 002 205,71 zł.	Stowarzyszenie Lokalnej Grupy Działania „Siła w Grupie”; Lokalna Grupa Działania „Gryflandia”;
4	"EkoEtnoTur" (złożono wniosek o przyznanie pomocy)	Aktywizacja mieszkańców, wzmocnienie kapitału społecznego oraz promocja i wzmocnienie atrakcyjności obszaru poprzez transfer wiedzy i dobrych praktyk w zakresie innowacyjnych pomysłów i rozwiązań stosowanych w Polsce i Portugalii podczas wyjazdu studyjnego do Portugalii w roku 2023 oraz seminarium o tematyce dotyczącej eko i ento trendów w turystyce wiejskiej w Polsce w styczniu 2024 r. służącym podnoszeniu innowacyjności działań ukierunkowanych na rozwój lokalny i budowanie tożsamości lokalnych społeczności partnerskich LGD.	wizyta studyjnej do Portugalii dla 30 osób - przedstawicieli LGD SŚGD, seminarium pod roboczym tytułem "Eko i etno trendy w turystyce wiejskiej" dla maksymalnie 50 osób - profesjonalistów związanych z branżą turystyczną,	200 000,00 zł.	Lokalna Grupa Działania ADREPES (Portugalia)

4.8. Ocena funkcjonowania LGD

Pytania badawcze:

15. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
16. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
17. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?

Biuro, jako jednostka organizacyjna Stowarzyszenia zajmuje się organizacją i koordynacją większości aktywności LGD. Siedziba Biura zlokalizowana jest w Koszalinie przy ul. Partyzantów 17. Lokalizacja biura zapewnia dogodny dojazd z całego obszaru objętego działaniami Stowarzyszenia zarówno prywatnymi jak i publicznymi środkami transportu. Zgodnie z Regulaminem zakres działań dyrektora oraz pracowników biura jest bardzo szeroki. Podstawowym zadaniem Biura jest merytoryczne i organizacyjne wspieranie zadań Stowarzyszenia w tym zadań wynikających z umowy na realizację Lokalnej Strategii Rozwoju. Szczególnie istotnym obowiązkiem Biura są działania w zakresie animacji, tj. szkolenia potencjalnych beneficjentów i wnioskodawców, organizacji kampanii informacyjnych, szkoleń dla wnioskodawców, ale również spotkań czy wyjazdów studyjnych.

Personel Biura składa się z dyrektora oraz trzech pracowników. Ścisły podział obowiązków wynikający z regulaminu Biura nie zawsze zdaje egzamin. Duża liczba różnego rodzaju prac oraz nieregularność nasilenia obowiązków wynikająca z ogłaszanych naborów, prowadzenia naborów grantowych czy kontroli powoduje, że wszyscy pracownicy muszą ściśle ze sobą współpracować i posiadać szczegółową wiedzę na każdy temat funkcjonowania biura.

W czasie pandemii COVID-19 i związanych z nią ograniczeń zachowano ciągłość pracy Biura LGD - pracowano w normalnym trybie zachowując odpowiedni reżim sanitarny. Dzięki podjętym działaniom organizacyjnym pandemia COVID-19 nie wpłynęła negatywnie na pracę Biura LGD. Bardzo dobre opinie o jakości pracy Biura można usłyszeć między innymi od członków Rady LGD. Jako osoby często i intensywnie współpracujące z personelem Biura mają oni największe szanse by ocenić kompetencje pracowników. Ich opinie nie pozostawiają cienia wątpliwości, że pracownicy w pełni profesjonalnie podchodzą do obowiązków i wykonują prace na najwyższym poziomie.

Podobne opinie wyrażają wnioskodawcy oraz beneficjenci funduszy dystrybuowanych przez LGD. Pomoc udzielana w trakcie doradztwa oraz szkoleń powiązanych z naborami dała okazję do wyrobienia sobie zdania o pracy biura. Wnioskodawcy doceniają wiedzę, doświadczenie i skuteczność. Nie zapominają także o dobrej atmosferze, pozytywnym podejściu i wyrozumiałości w stosunku do mniej doświadczonych wnioskodawców.

Pozytywne opinie o kompetencjach pracowników usłyszeć można nie tylko od beneficjentów. Również wnioskodawcy, którzy nie otrzymali dofinansowania deklarują zadowolenie z kontaktów z pracownikami w czasie szkoleń i doradztwa.

Pracownicy biura wspierają wnioskodawców w procesie tworzenia wniosków i dla LGD jest to działanie obowiązkowe. Zgodnie z planem działania zapisanym w Lokalnej Strategii Rozwoju LGD założyło, że przeprowadzi odpowiednią liczbę doradztwa, a samo doradztwo będzie wysokiej jakości. Wyniki anonimowej ankiety nie pozostawiają wątpliwości co do pełnego profesjonalizmu personelu biura LGD. Wysoką jakość prowadzonego doradztwa potwierdza znacząca większość badanych. W ramach wypowiedzi na temat jakości doradztwa otrzymanych od respondentów brak opinii neutralnych i negatywnych. Również przydatność uzyskanych informacji oceniona została bardzo pozytywnie.

Działania doradcze zaplanowano w odniesieniu do każdego z przedsięwzięć realizowanych w ramach czterech celów szczegółowych. Istotnym jest fakt, że z doradztwa można skorzystać na każdym etapie przygotowania wniosku. Zainteresowanie tą formą wsparcia było wysokie i wzrastało przede wszystkim w trakcie naborów. Najczęstszą formą doradztwa były spotkania w biurze LGD oraz rozmowy telefoniczne i wiadomości e-mail (szczególnie w przypadku przesyłania dokumentów do konsultacji). Dla naborów prowadzonych w latach 2020-2021 w czasie epidemii COVID-19 niemal całość doradztwa odbywała się telefonicznie i e-mailowo. Założone w Lokalnej Strategii Rozwoju wskaźniki porad zostały wielokrotnie przekroczone, w związku z czym systematycznie ulegały korekcie (zwiększeniu). Według stanu na dzień 31.06.2022 r. wskaźnik doradztwa został osiągnięty w 102%. Przekroczenie zakładanej wartości realizacji wskaźnika wiąże się z przedłużoną realizacją przedsięwzięć w związku z tzw. okresem przejściowym. Wskaźnik ten zostanie ponownie skorygowany przy najbliższej aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju.

Od początku świadczenia przez pracowników LGD doradztwa, tj. od 2016 r. do dnia 31.06.2022 r. łącznie z tej formy wsparcia skorzystało ponad 468 podmioty, z czego 372 stanowiły osoby fizyczne, a 96 instytucje. Aż 282 na 468 podmiotów korzystających z usług doradczych ostatecznie zdecydowało się na złożenie wniosków o przyznanie pomocy w organizowanych przez LGD konkursach. 82 podmioty zmieniły swój status z Wnioskodawcy na Beneficjenta (liczba 82 nie uwzględnia naborów organizowanych w 2022 r. tj. Zakładanie Działalności Gospodarczej oraz Infrastruktura Turystyczna Rekreacyjna, będących w weryfikacji).

Podobnie jak doradztwo wysokie oceny dotyczyły również szkoleń organizowanych przez LGD. Opinie negatywne stanowiły rzadkość, a większość opinii koncentrowała się na dwóch najwyższych ocenach na pięciostopniowej skali.

Liczba i tematyka szkoleń dla potencjalnych beneficjentów była ściśle powiązana z harmonogramem ogłaszanych przez LGD naborów. Najwięcej szkoleń przeprowadzono w 2017 roku. Spotkania informacyjne dotyczyły wszystkich realizowanych w ramach wdrażanej LSR przedsięwzięć tj.: zakładanie nowej działalności gospodarczej, rozwój przedsiębiorstw, infrastruktura turystyczna i rekreacyjna, działania informacyjno-promocyjne.

Tabela 26. Szkolenia beneficjentów funduszy, stan na 31.06.2022 r.

Lp.	Termin	Temat	Liczba osób przeszkolonych	Liczba osób przeszkolonych z grup defaworyzowanych	Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań
1.	19.12.2016	Wypełnianie wniosków Zakładanie Działalności Gospodarczej	62	31	37
2.	20.12.2016	Wypełnianie wniosków Rozwój Działalności Gospodarczej	58	32	39
3.	09.01.2017	Wypełnianie wniosków Rozwój Działalności Gospodarczej	94	32	44
4.	25.04.2017	Szkolenie w ramach konkursu Infrastruktura Turystyczna i Rekreacyjna - wypełnianie wniosków	30	18	21
5.	04.08.2017	Realizacja postanowień umowy o przyznanie pomocy oraz wnioski o płatność Podejmowanie Działalności Gospodarczej	4	4	4

Lp.	Termin	Temat	Liczba osób przeszkolonych	Liczba osób przeszkolonych z grup defaworyzowanych	Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań
6.	05.10.2017	Realizacja postanowień umowy o przyznanie pomocy oraz wnioski o płatność Rozwój Przedsiębiorstw	8	5	8
7.	29.11.2017	Realizacja postanowień umowy o przyznanie pomocy oraz rozliczanie projektów Infrastruktura Turystyczna i Rekreacyjna	13	12	12
8.	26.04.2018	Zasady przyznawania pomocy w ramach konkursu 1/2018 Zakładanie działalności gospodarczej	47	27	25
9.	27.04.2018	Zasady przyznawania pomocy w ramach konkursu 2/2018/G Działania informacyjno-promocyjne	31	14	14
10.	10.10.2018	Zasady przyznawania pomocy w ramach konkursu 2/2018/G Działania informacyjno-promocyjne	9	7	7
11.	13.11.2018	Szkolenie dotyczące realizacji postanowień umowy o przyznaniu pomocy oraz przygotowaniu wniosku o płatność w zakresie Zakładania działalności gospodarczej	9	9	9
12.	19.02.2019	Realizacja postanowień umowy oraz przygotowania wniosku o rozliczenie grantu w zakresie przedsięwzięcia Działania informacyjno - promocyjne	15	5	5
13.	18.04.2019	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 1/2019 Rozwój przedsiębiorstw	94	37	51
14.	12.11.2019	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursów nr 2/2019/G Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne oraz 3/2019/G Działania informacyjno-promocyjne	16	13	13
15.	24.08.2020	Szkolenie dotycząca realizacji postanowień umowy oraz przygotowania wniosku o rozliczenie grantu w zakresie przedsięwzięcia Działania informacyjno-promocyjne	4	4	2
16.	13.10.2020	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 2/2020 ZAKŁADANIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	36	23	25

Lp.	Termin	Temat	Liczba osób przeszkolonych	Liczba osób przeszkolonych z grup defaworyzowanych	Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań
17.	15.10.2020	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach naboru uzupełniającego nr 3/2020/G dla naboru 3/2019/G DZIAŁANIA INFORMACYJNO - PROMOCYJNE	1	1	1
18.	05.11.2020	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 4/2020 Rozwój przedsiębiorstw (w formie webinarium)	74	17	33
19.	12.02.2021	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 1/2021 Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna (w formie webinarium)	23	14	17
20.	25.01.2022	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 1/2022 ZAKŁADANIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	34	9	9
21.	12.02.2022	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 2/2022 Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	23	11	19

Warto także wspomnieć o udziale LGD w wydarzeniach, na których promowano LGD i informowano o realizacji LSR. Odbływały się one cyklicznie z wyłączeniem okresu pandemicznego (lata 2020-2021) objętego restrykcjami z powodu epidemii COVID-19. Podczas corocznych dożynek Zarząd oraz pracownicy LGD czynnie uczestniczyli w animacji i aktywizacji lokalnych społeczności gmin członkowskich wchodzących w obszar działania stowarzyszenia.

Tabela 27. Wydarzenia, na których promowano działalność LGD i realizację LSR

Lp.	Termin	Wydarzenie	Liczba uczestników wydarzeń na których promowano działalność (wskaźnik rezultatu)
1.	27.10.2016	śniadanie biznesowe organizowane przez FCIP w City Box w Koszalinie	72
2.	17.09.2016	Dożynki Powiatowe w Niedalinie	2000
3.	17.01.2017	Spotkanie O biznesie przy kawie w POKiS w Polanowie	42
4.	16.12.2017	Dożynki Powiatowe w Koszalinie	4000
5.	30.09.2017	Dożynki Powiatowe w Sławnie	3000
6.	15.09.2018	Dożynki Powiatowe w Polanowie	Brak danych
7.	22.09.2018	Dożynki Gminne w Tychowie	500
8.	29.09.2018	Dożynki Powiatowe w Sławnie	3000
9.	14.09.2019	Dożynki Powiatowe w Bobolicach	1000
10.	29.09.2021	Ogólnopolskie Dożynki w Bobolicach	3500

W celu podnoszenia kwalifikacji zespołu oraz jakości pracy biura LGD przekładającej się na skuteczność wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, pracownicy i członkowie Rady Oceniającej LGD brali udział w szeregu szkoleń. Szkolenia dotyczyły głównie obszaru wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, podejścia RLKS w Polsce i rozwoju wsi, standardów realizacji usług doradczych oraz procedur wyboru i kryteriów oceny prowadzonych operacji. Wybór tematów szkoleń dla pracowników biura następował w oparciu o deklarowane potrzeby pracowników, opierał się na samoocenie pracownika oraz analizie dokonanej przez Dyrektora biura. Podejmowane tematy szkoleń wynikały w głównej mierze z częstych zmian przepisów lub podejścia do ich interpretacji.

Członkowie organu decyzyjnego również podnosili swoje kompetencje w zakresie wdrażania LSR. Głównym wskaźnikiem potrzeb szkoleniowych dla członków Rady Oceniającej były zmiany procedur wyboru i oceny operacji wynikające z nowelizacji przepisów wykonawczych. Dodatkowo wszyscy radni zostali przeszkoleni w zakresie obsługi elektronicznego systemu oceny wniosków.

W następstwie reagowania na bieżące potrzeby szkoleniowe Plan szkoleń będący załącznikiem do umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii był aktualizowany 12 razy. Podjęte działania szkoleniowe pozwoliły na poniesienie wiedzy i kompetencji niezbędnych do sprawnej realizacji zadań związanych z wdrażaniem LSR.

Tabela 28. Szkolenia pracowników Biura (stan na 31.06.2022 r.)

L.p.	Data szkolenia	Realizator	Temat
1	11.04.2016	Stowarzyszenie LGD „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałeckim”	Nowe technologie w zarządzaniu organizacją – Jak pracować na odległość?
2	09-10.05.2016	Lokalna Grupa Działania – Powiatu Świdwińskiego	Szkolenie dla pracowników biur Lokalnych Grup Działania w nowej perspektywie PROW 2014-2020
3	13.05.2016	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie	Szkolenie dotyczące działania „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER” z zakresu poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”
4	06-07.06.2016	Środkowopomorskie Centrum Edukacji Samorządowej i specjalistycznej w Koszalinie	Administrator Bezpieczeństwa Informacji – nowe zadania i obowiązki
5	28-29.06.2016	Lokalna Grupa Działania Centrum Inicjatyw Wiejskich	ABC Przedsiębiorczości – działalność gospodarcza w praktyce i teorii
6	26.08.2016	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie	Szkolenie dotyczące poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW na lata 2014-2020.
7	02.09.2016	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie	Szkolenie z zakresu oceny zasadności ekonomicznej operacji na podstawie biznesplanu w poddziałaniu 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach rozwoju lokalnego”.
8	09.12.2016	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie	Szkolenie dotyczące poddziałania 19.3 „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania”.
9	19.12.2016	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie z wypełniania wniosków o przyznanie pomocy, założeń LSR i procedury oceny wniosków w ramach przedsięwzięcia Zakładanie działalności gospodarczej

L.p.	Data szkolenia	Realizator	Temat
10	20.12.2016	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie z wypełniania wniosków o przyznanie pomocy, założeń LSR i procedury oceny wniosków w ramach przedsięwzięcia Rozwój przedsiębiorstw
1	09.01.2017	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie z wypełniania wniosków o przyznanie pomocy, założeń LSR i procedury oceny wniosków w ramach przedsięwzięcia Rozwój przedsiębiorstw
2	02-03.02.2017	Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich	Ocena formalna wniosków w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, ze szczególnym naciskiem na weryfikację biznesplanów i dokumentacji technicznej projektów inwestycyjnych
3	10.02.2017	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie z wdrażania lokalnej strategii rozwoju zgodnie z obowiązującymi przepisami.
4	10.02.2017	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie z procedury wyboru i oceny operacji zgodnie z obowiązującymi przepisami.
5	25.04.2017	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie z wypełniania wniosków o przyznanie pomocy, założeń LSR i procedury oceny wniosków w ramach przedsięwzięcia Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna.
6	6-7.06.2017	Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich	Szkolenie w zakresie nabycia kompetencji z monitorowania i ewaluacji LSR (projektów)
7	07-08.09.2017	Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich	Giełda procedur Lokalnych Grup Działania Pomorza Zachodniego
8	22.11.2017	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie	Szkolenie dla Lokalnych Grup Działania oraz Rybackich Lokalnych Grup Działania
9	19-20.04.2018	Lokalna Grupa Działania Pojezierze Razem Szczecinek	Szkolenie przedstawicieli i pracowników biur Lokalnych Grup Działania z obszaru Województwa Zachodniopomorskiego w zakresie prawa wekslowego, ochrony danych osobowych i „kamieni milowych”.
10	26.04.2018	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 1/2018 Zakładanie Działalności Gospodarczej.
11	27.04.2018	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 2/2018/G Działania Informacyjno-promocyjne
12	25.06.2018	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie z procedury wyboru i oceny operacji zgodnie z obowiązującymi przepisami - aktualizacja
13	15.11.2018	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie dotyczące zmiany w Procedurach wyboru i oceny operacji dla członków Rady Oceniającej i Pracowników Biura
14	30.11.2018	Urząd Marszałkowski w Szczecinie oraz Federacja Lokalnych Grup Działania Pomorza Zachodniego	Szkolenie członków zarządu, pracowników biur LGD Pomorza Zachodniego
15	22.02.2019	Urząd Marszałkowski w Szczecinie oraz Federacja Lokalnych Grup Działania Pomorza Zachodniego	Szkolenie członków zarządu, pracowników biur LGD Pomorza Zachodniego
16	19.02.2019	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie dotyczące realizacji postanowień umowy oraz przygotowania wniosku o rozliczenie grantu w zakresie przedsięwzięcia Działania informacyjno-promocyjne.
17	03-04.10.2019	Stowarzyszenie LGD „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałęckim”	Konferencja pn. „Podniesienie kompetencji LGD w zakresie zadań związanych z realizacją Lokalnych Strategii Rozwoju”
18	12.11.2019 r	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 2/2019/G Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne
19	12.11.2019	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 3/2019/G Działania informacyjno-promocyjne

L.p.	Data szkolenia	Realizator	Temat
20	06-07.02.2020	Urząd Marszałkowski w Szczecinie Wydział PROW	Konferencja pt. „Teraźniejszość i przyszłość. Podsumowanie dotychczasowego wdrażania PROW 2014-2020 oraz plany na perspektywę 2021-2027”
21	24.08.2020	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie z realizacji postanowień umowy oraz przygotowania wniosku o rozliczenie grantu w zakresie przedsięwzięcia „Działania informacyjno-promocyjne”
22	30.09.2020	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie z procedury wyboru i oceny operacji zgodnie z obowiązującymi przepisami - aktualizacja
24	30.09.2020	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie z procedury wyboru i oceny operacji zgodnie z obowiązującymi przepisami
25	30.09.2020	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie z wdrażania lokalnej strategii rozwoju zgodnie z obowiązującymi przepisami.
26	30.09.2020	Firma OMIKRON Mariusz Wachowicz	Szkolenie z zakresu funkcjonowania i organizacji biura, w tym w związku z wdrażaniem LSR
27	13.10.2020	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 2/2020 Zakładanie Działalności Gospodarczej.
28	12.02.2021	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie w formie webinarium dot. zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu 1/2021 Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna
29	8.11.2021	Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej	Rejestr "Beneficjentów rzeczywistych"
30	9.11.2021	Urząd Marszałkowski w Szczecinie Wydział PROW	„Podsumowanie dotychczasowego stanu wdrażania PROW 2014 – 2020, omówienie działań w ramach okresu przejściowego 21-23 oraz plany na nowy okres programowania do 2027 roku”
31	23.11.2021	Firma OMIKRON Mariusz Wachowicz	Szkolenie z zakresu funkcjonowania i organizacji biura, w tym w związku z wdrażaniem LSR
32	25.01.2022	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 1/2022 Zakładanie Działalności Gospodarczej.
33	31.03.2022	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie z procedury wyboru i oceny operacji zgodnie z obowiązującymi przepisami - aktualizacja
34	12.04.2022	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	Szkolenie dotyczące zasad przyznawania pomocy w ramach konkursu nr 2/2022 Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna
35	24.06.2022	Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej	Szkolenie „Metody partycypacyjnego tworzenia LSR- praktyczny poradnik” (online)
36	4.07.2022	Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej	Szkolenie „Badania ankietowe w ewaluacji i tworzeniu strategii – projektowanie, prowadzenie i analiza danych” (online)

Podstawowym założeniem planu komunikacyjnego jest aktywizacja i włączanie społeczności lokalnej w działania LGD podczas całego okresu wdrażania LSR, a nie jedynie na etapie tworzenia strategii. Istotnym aspektem komunikacji jest także pozyskiwanie informacji zwrotnej od społeczności lokalnej, w tym beneficjentów i potencjalnych beneficjentów o ocenie procesu wdrażania LSR. Pozyskiwane informacje są niezbędne we wprowadzaniu korekt w zakresie świadczonej przez LGD pomocy doradczej, modyfikacji procedur itp. Istotnym i oczekiwanym efektem realizacji planu komunikacji poza aktywizacją i integracją mieszkańców obszaru LSR jest także budowa spójnego i pozytywnego wizerunku LGD.

Jako cele działań komunikacyjnych LGD wskazano:

- Cel główny 1: Promocja działań konkursowych prowadzonych przez LGD, ze szczególnym uwzględnieniem zasad przyznawania środków, kryteriów oceny projektów oraz celów strategii

- Cel 2: Promowanie idei rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność realizowanego przez LGD
- Cel 3: Informowanie o statusie i realizacji lokalnej strategii rozwoju
- Cel 4: Promowanie dobrych praktyk poprzez informowanie o projektach zrealizowanych przy dofinansowaniu ze środków LGD

Na potrzeby oceny realizacji poszczególnych celów i osiągnięcia zaplanowanych rezultatów wskazano niezbędne działania oraz wyznaczono wskaźniki ich realizacji za pośrednictwem określonych środków przekazu – zaprezentowane w tabeli

Tabela 29. Realizacja wskaźników produktu LSR w ramach działań planu komunikacji (stan na 31.06.2022 r.)

GRUPY DOCELOWE	WSKAŹNIK PRODUKTU				
	DZIAŁANIE	JEDNOSTKA MIARY	PLANOWANA WARTOŚĆ WSKAŹNIKA	OSIĄGNIĘTA WARTOŚĆ WSKAŹNIKA	PROCENT REALIZACJI
LGD, mieszkańcy obszaru, organizacje pozarządowe i lokalni liderzy, grupy defaworyzowane	Wydane, opracowane publikacje i materiały informacyjno-promocyjne	sztuka	3	3	100%
	Spotkania / wydarzenia adresowane do mieszkańców	sztuka	15	15	100%
	Wydarzenia promocyjne, na których promowano działalność LGD i obszar LSR	sztuka	25	25	100%
	Strony internetowe LGD	sztuka	1	1	100%
	Szkolenia dla beneficjentów funduszy LGD	sztuka	23	22	96%
	Osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	sztuka	221	248	112%
	Szkolenia lokalnych liderów	sztuka	5	4	80%
	Podmioty, którym udzielono indywidualnego doradztwa	sztuka	455	468	102%

Stopień realizacji planu komunikacji należy uznać za bardzo wysoki. Na 8 wskaźników jedynie w przypadku 2 nie osiągnięto założonego poziomu realizacji, jednak ich osiągnięcie nie budzi wątpliwości z uwagi na projekty będące w toku. Wysoko należy ocenić elastyczność i dostosowywanie działań komunikacyjnych do etapów realizacji LSR. Plan komunikacji stanowiący załącznik do Lokalnej Strategii Rozwoju był aktualizowany 17 razy. Warto zauważyć, że w ocenianym okresie wystąpiły niemożliwe do przewidzenia utrudnienia w postaci pandemii COVID-19. Wprowadzone ograniczenia sanitarne spowodowały istotne problemy w organizacji spotkań informacyjnych, doradztwa, obiegu dokumentów itd. Sytuacja ta miała duży wpływ na całą sferę komunikacji i spowodowała konieczność prowadzenia części działań wyłącznie za pośrednictwem Internetu. LGD skutecznie poradziło sobie ze wskazanymi problemami poprzez organizację szkoleń dla beneficjentów i innych spotkań w formie on-line, prowadzenie doradztwa w formie rozmów telefonicznych i drogą email.

Tabela 30 odzwierciedla działania komunikacyjne bardziej szczegółowym, rodzajowym ujęciu, nie odnosząc się jednak do stopienia realizacji wskaźników w ujęciu procentowym. Przedstawione poniżej działania świadczą o różnorodności form komunikacji z lokalną społecznością, jednocześnie wskazując na jej częstotliwość.

Tabela 30. Działania komunikacyjne - realizacja (stan na 31.06.2022 r.)

DZIAŁANIA	ŚRODKI PRZEKAZU	JEDNOSTKA MIARY	OSIĄGNIĘTA WARTOŚĆ WSKAŹNIKA
DRUKOWANE MATERIAŁY PROMOCYJNE	ulotki	komplet	1
	publikacja (folder)	komplet	1
	plakaty	komplet	1
	drobne gadżety promocyjne	komplet	1
	banery/roll-up promocyjne	komplet	1
	tablice informacyjne	komplet	1
	namiot promocyjny	komplet	1
	flagi promocyjne	komplet	1
INTERNET	aktualizowanie www	strona www	142
	mailing	liczba rozesłanych informacji	121
SPOTKANIA I SZKOLENIA	doradztwo w biurze LGD	liczba udzielonych doradztw na rzecz Beneficjentów	468
	ankietowanie uczestników	liczba sporządzanych raportów dotyczących przeprowadzonych ankiet	48
	spotkania członków stowarzyszenia	liczba spotkań	14
	wydarzenia, na których promowano działalność LGD i obszar LSR	liczba wydarzeń, na których promowano działalność LGD i obszar LSR	25
	szkolenia dla beneficjentów funduszy LGD	liczba szkoleń dla beneficjentów funduszy LGD	22
	szkolenia z założeń LSR i procedury oceny wniosków	liczba szkoleń dla pracowników, liczba szkoleń dla członków organów	27
	szkolenia lokalnych liderów	liczba szkoleń dla lokalnych liderów	4
MEDIA LOKALNE	prasa/radio/lokalne portale informacyjne/telewizja	liczba informacji w mediach lokalnych (np. artykułów, audycji, relacji)	84

W rezultacie realizacji Planu Komunikacji nastąpiło zwiększenie wiedzy mieszkańców na temat LSR i rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność oraz o SŚGD. O skuteczności prowadzonych działań realizowanych w ramach planu komunikacji świadczy także stale rosnąca liczba uczestników spotkań, którzy zgłaszali się do biura po spotkaniach informacyjnych w celu ubiegania się o dofinansowanie oraz liczba wniosków poprawnych pod kątem formalnym i merytorycznym.

Potwierdzenie tych wniosków znajdujemy także w badaniu mieszkańców i beneficjentów. Kanaty komunikacji oceniane są przez badanych jako trafne i wystarczające. Jednocześnie podkreślano, że przekonanie o skuteczności komunikacji nie zwalnia z dalszych działań informacyjno-promocyjnych. Według badanych beneficjentów najskuteczniejszym źródłem informacji o możliwościach udziału w Programie była informacja, która dotarła do nich bezpośrednio z LGD (49,4%). Ogólnie dostępne informacje: plakaty, zebrania, ulotki, lokalne media były źródłem wiedzy dla 44,8% beneficjentów. Lokalni liderzy i strona internetowa - w minimalnym stopniu.

Tabela 31. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci)

Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?	Procent
informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media)	44,8
dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	49,4
od liderów lokalnych	3,4
Inne (strona internetowa)	2,3

Uzyskiwane w ten sposób informacje oceniali jako wyczerpujące i dostosowane do ich potrzeb. W ocenach atrakcyjności informacji także przeważały opinie pozytywne nad negatywnymi.

Tabela 32. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci)

Czy uzyskane informacje były:	tak	nie	odmowa
wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	53,9	7,9	38,2
dostosowane do potrzeb odbiorcy	61,8	6,6	31,6
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	59,2	7,9	32,9

O skuteczności działań informacyjnych świadczy także fakt, że mieszkańców cechuje bardzo wysoka świadomość działań podejmowanych dzięki obecności środków UE na obszarze LSR, deklaruje ją aż 88,1% badanych. Prawie 80% mieszkańców mogło skorzystać z infrastruktury, która powstała dzięki tym środkom i przedsięwzięciom realizowanym w ramach LSR, a 55% uczestniczyło w wydarzeniach finansowanych ze środków unijnych. Wśród beneficjentów procent tych wskazań jest jeszcze wyższy, co należy uznać za niewątpliwą sukces potwierdzający skuteczność LGD.

Tabela 33. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD

Postawy badanych	Mieszkańcy		Beneficjenci	
	tak	nie	tak	nie
Czy wiadomo Pani/Panu o tym, żeby w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych?	88,1	11,9	97,7	2,3
Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych	55,0	45,0	69,0	31,0
Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych	78,9	21,1	90,8	9,2

Należy uznać, że obecne działania służące realizacji LSR są skuteczne i efektywne również ze względu na fakt, że cieszą się one uznaniem społecznym. Zdecydowana większość, aż 87,5% mieszkańców uważa, że należy utrzymać obecne założenia LSR w przyszłości, 50% oczekiwałaby wprowadzenia do

LSR zmian. Należy to tłumaczyć skutecznością działań LGD i realizacją większości wyznaczonych celów, lub potrzebą zmiany trudnych do osiągnięcia wskaźników.

Wykres 15. Potrzeba dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD

Niestety badani niechętnie udzielali odpowiedzi na pytanie o to, jakiego rodzaju zmiany byłyby pożądane. Możemy wnioskować o nic na podstawie listy spraw i problemów, które zdaniem badanych wymagają rozwiązania w kolejnej perspektywie. Wśród tych zmian znalazły się działania przeciwdziałające takim problemom jak:

- Bierność społeczna
- Wykluczenie komunikacyjne
- Wykluczenie cyfrowe
- Braki w ofercie zajęć dla dzieci i młodzieży
- Wykluczenie społeczne wybranych grup: osoby samotne, niesamodzielne
- Bezpieczeństwo drogowe (też dla pieszych)
- Gospodarka wodna.

4.9. Ocena procesu wdrażania

Pytania badawcze

18. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
19. Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
20. Czy kryteria pozwoliły na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
21. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

Realizacja finansowa i rzeczowa odbywała się zgodnie z planem. Ze sprawozdania LGD wynika, że działania we wszystkich obszarach podejmowane były regularnie. Badani oceniali, że dzięki wysokim kompetencjom i zaangażowaniu pracowników, jakość działań Biura LGD nie zmieniła się mimo pandemii.

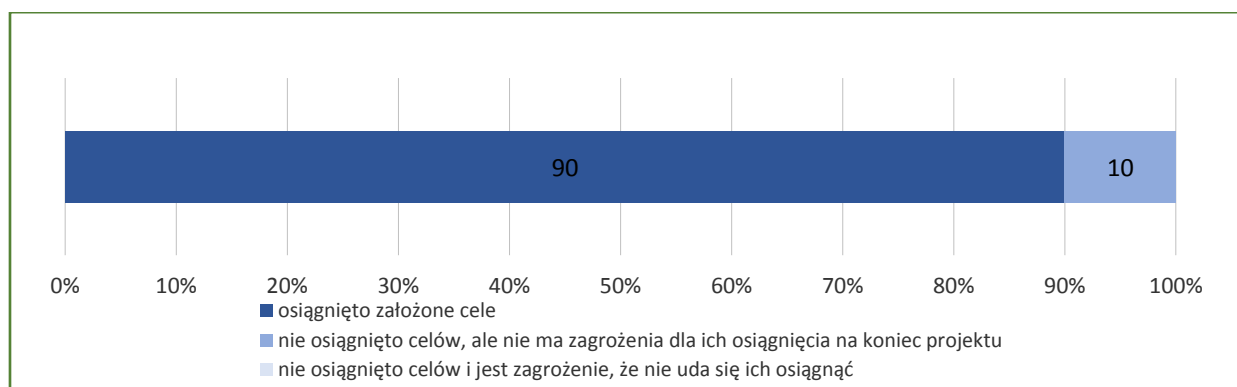
Z badania beneficjentów wynika, że czuli się oni odpowiednio poinformowani o planowanych działaniach LGD, a jakość uzyskanych informacji były bardzo wysoka i umożliwiła przygotowanie wysokiej jakości wniosków o dofinansowanie. Wśród beneficjentów pojedyncze osoby nie zgadzały się z dominującymi ocenami, że procedury naboru były przejrzyste i przyjazne – ci, którzy się nie zgadzali z tymi opiniami to wnioskodawcy, którzy nie uzyskali dofinansowania.

Tabela 34. Przejrzystość i przyjazność procedur LGD (beneficjenci)

Czy w Pani/Pana ocenie:	tak	nie
rodzaj podjętych działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu?	96	4
jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji?	95	5
procedury naboru były przejrzyste?	90	10
procedury naboru były przyjazne dla beneficjentów	90	10

Pewnym potwierdzeniem tego, że procedury były przejrzyste, a rodzaj pozyskiwanych przez potencjalnych beneficjentów był wystarczający jest fakt, że wszystkim badanym udało się osiągnąć założone wskaźniki lub na etapie realizacji badania, nie było przesłanek do oceny, że ich osiągnięcie może być zagrożone. To sygnał, że informacje, jakie otrzymywali wnioskodawcy były właściwe, przejrzyste i zrozumiałe na tyle, że mogli dobrze przygotować swoje przedsięwzięcia.

Wykres 16. Stopień osiągnięcia założonych celów (beneficjenci)

Biorąc pod uwagę powyższe zestawienie i powszechną pozytywną opinię beneficjentów o roli LGD w realizacji projektów, nie dziwi fakt, że aż 65,3% badanych wskazuje na sprawność organizacyjną i wsparcie ze strony LGD jako znaczące ułatwienie dla osiągnięcia wskaźników.

Tylko 1,5% beneficjentów wskazało jako źródło trudności ilość i poziom skomplikowania dokumentów.

Tabela 35. Czynniki wpływające na osiągnięcie wskaźników

Co ułatwia, a co utrudnia osiągnięcie założonych wskaźników?	ułatwia	utrudnia	bez znaczenia
sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD	65,3	2,6	32,1
trafność wskaźników	86,9	2,6	10,5
wymogi programowe (ilość i poziom skomplikowania dokumentów)	1,5	55,3	43,2

4.10. Wartość dodana podejścia LEADER

Pytania badawcze

22. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
23. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
24. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
25. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?

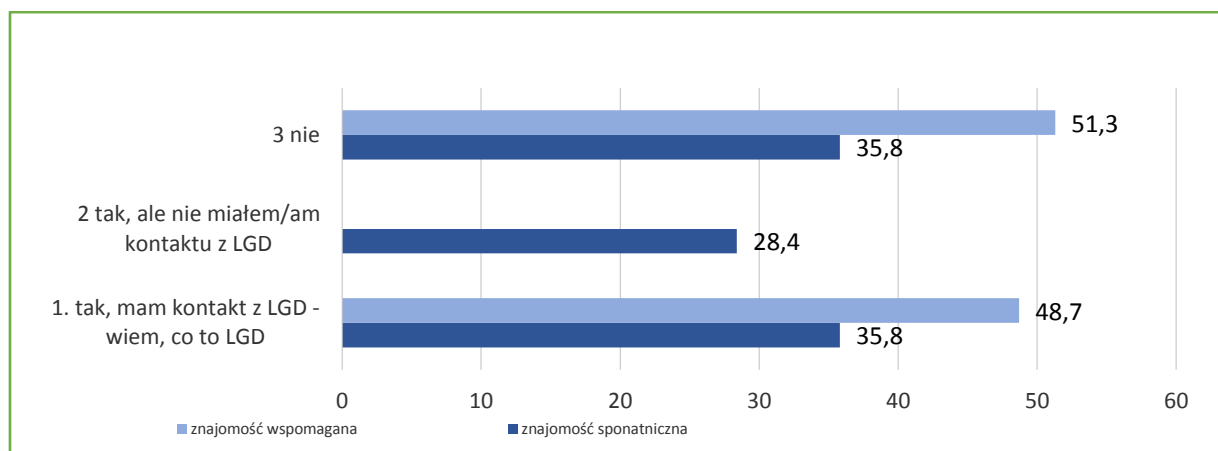
Jednym z założeń programu LEADER jest budowanie więzi pomiędzy różnymi aktorami lokalnej przestrzeni społecznej. Ważną rolę ma tu do spełnienia Lokalna Grupa Działania, która służyć może jako inicjator, ale także platforma do współpracy różnych podmiotów. Rolę tę wypełnia na kilka sposobów, po pierwsze sama konstrukcja Rady LGD sprzyja współpracy międzysektorowej, po drugie inicjuje działania, które mogą realizować wspólnie osoby reprezentujące różne społeczne grupy, wreszcie, po trzecie, może dzięki spotkaniom ze społecznością lokalną tworzyć przestrzeń do wchodzenia ze sobą w interakcje i podejmowania wspólnych działań.

Z tej perspektywy, ważne jest to, jak LGD jest postrzegany zarówno przez mieszkańców (a wśród nich tych, którzy nie korzystali z finansowania), jak i przez członków stowarzyszenia LGD oraz osób podejmujących w imieniu LGD decyzji o kierunkach działań (Rada, Zarząd).

Ponad 30% mieszkańców pytanym o to, czy wiedzą, czym jest LGD, jeśli nie pomagać im w odpowiedzi (przez podanie pełnej nazwy stowarzyszenia), odpowiadają negatywnie. Połowa mieszkańców nie deklaruje znajomości LGD nawet jeśli pytanie wspomagano przez podanie nazwy stowarzyszenia.

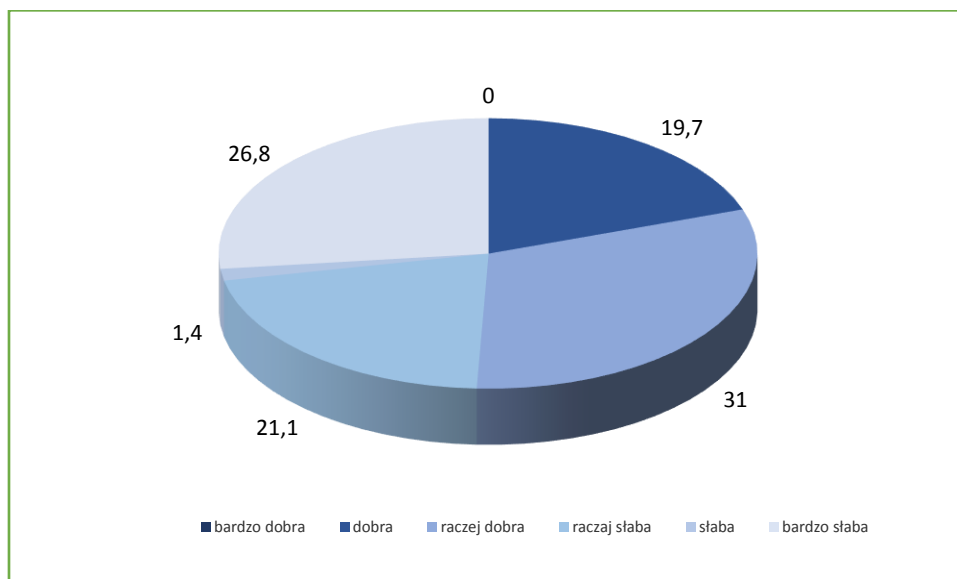
Spśród osób, które miały styczność z LGD 35,8% wie, co to za stowarzyszenie spontanicznie, zaś jeśli pytanie wspomagano przez podanie nazwy stowarzyszenia, proporcje te znacząco się zmieniają - i aż 48,7% badanych mieszkańców deklaruje znajomość stowarzyszenia. Istnieje też grupa mieszkańców, która deklaruwała, że wie, czym jest LGD, choć nie miała z nim bezpośredniego kontaktu (28,4%).

Wykres 17. Znajomość LGD wśród mieszkańców

Jednocześnie zwróćmy uwagę, że połowa mieszkańców ocenia swoją znajomość LGD jako dobrą (19,7%), raczej dobrą (31%) i dobrą (1,4%). Największy poziom własnej wiedzy o tym, czym jest LGD deklarowali ci mieszkańcy, którzy mieli z nią bezpośrednią (i uświadomioną) styczność.

Wykres 18. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania

Mieszkańcy najczęściej dowiadują się o LGD od innych mieszkańców (6%), z ulotek i plakatów (5,5%) lub podczas spotkań i imprez lokalnych (5%). Tylko 4,1% badanych wskazywało na lokalne media i lokalną prasę jako źródło wiedzy o Grupie. W świetle wypowiedzi mieszkańców działania animacyjne LGD i samorząd gminy nie są skuteczne w promocji LGD. Nikt nie wskazał na samorząd powiatu i punktów informacji europejskiej jako miejsc, w których można dowiedzieć się o Grupie.

Tabela 36. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy

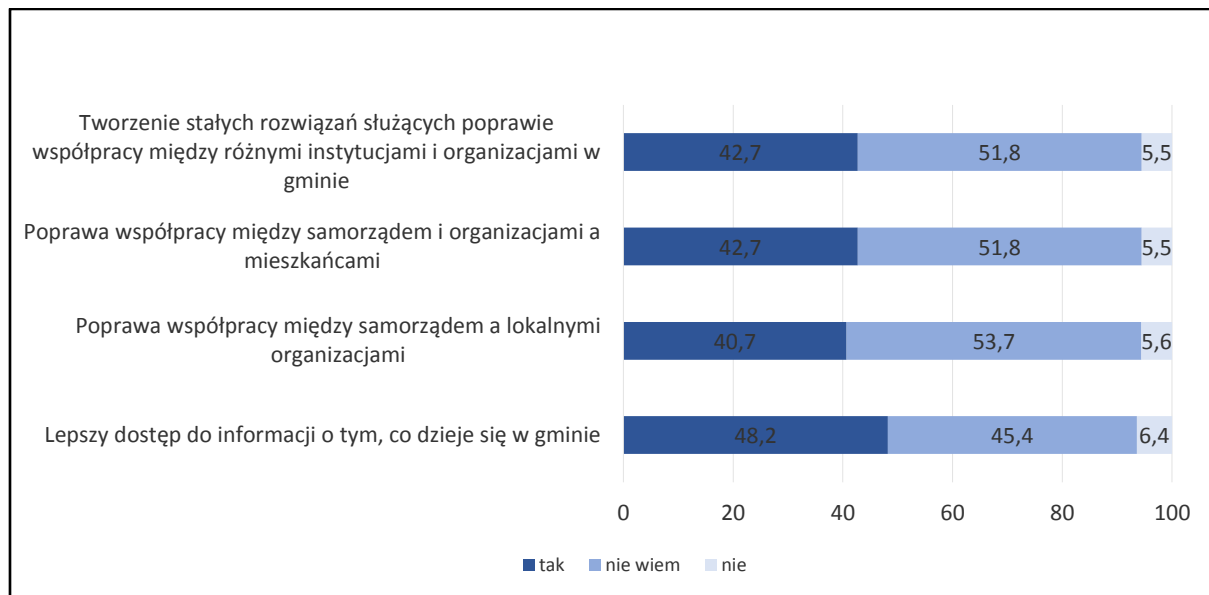
Skąd dowiedział(a) się Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania?	Procent*
ulotki, plakaty	5,5
informacje medialne/lokalna prasa	4,1
imprezy i spotkania lokalne	5,0
działania animacyjne LGD	2,8
od innych mieszkańców	6,0
samorząd gminy	2,4
samorząd powiatu lub regionu	0,0
punkty informacji europejskiej	0,0
interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD	0,9
inne, jakie?	1,4

Mieszkańcy, którzy mają jakieś wyobrażenie o LGD (tzn. zadeklarowali, że w ogóle spotkali się z tą nazwą), widzą w stowarzyszeniu przede wszystkim platformę informacyjną – miejsce, w którym najlepiej wiadomo o tym, co dzieje się w gminie (48,2%), ale także instytucję, która służy poprawie

współpracy samorządu z mieszkańcami (42,7%) i organizacjami lokalnymi (40,7%). Ważną funkcją Lokalnej Grupy Działania – według 42,7% badanych – jest to, że służy ona tworzeniu stałych rozwiązań, których celem jest poprawa współpracy między różnymi podmiotami w gminie. To bardzo ważne, oznacza bowiem, że można liczyć na to, że współpraca, do której dochodzi dzięki LGD lub z udziałem Grupy, jest bardziej trwała niż czas realizacji konkretnych przedsięwzięć.

Wykres 19. Funkcje LGD w opinii mieszkańców

Podobnie funkcje LGD postrzegają badani członkowie stowarzyszenia. Badani podkreślają, że ważną funkcją LGD jest wzmacnianie tożsamości lokalnej i oddziaływanie na poprawę jakości życia.

Wyznaczone w LSR cele rozwojowe są w pełni spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR, a zaplanowane i realizowane przedsięwzięcia przyczyniają się do jego wzmocnienia.

Jednym z elementów wpływających na wzmocnienie potencjału rozwojowego realizowanych działań jest to, że były one względem siebie komplementarne. Ma to być, według badanych, zasługą jakości strategii (zaprojektowano spójne i uzupełniające się cele) oraz, stymulowanej przez LGD, dobrej jakości współpracy pomiędzy gminami.

Wielu mieszkańców, niemal 1/3, nie ma żadnej refleksji na temat potrzeb gminy, które LGD mógłby wspierać (zupełnie jakby nie wierzyli w możliwość zmiany). W wypowiedziach pozostałych badanych wyraźnie widać troskę o codzienność, jakość życia, potrzebę zapewnienia dzieciom lepszego startu. Nieliczni wybiegają myślą w przyszłość, w której chcieliby wyrównania szans życiowych młodych ludzi, troski o chorych, starszych i samotnych, większej integracji społecznej i prowadzenia przemyślanej i skutecznej działalności na rzecz turystycznego rozwoju gminy.

5. Streszczenie najważniejszych wyników

W Lokalnej Strategii Rozwoju przygotowanej z uwzględnieniem konsultacji społecznych wyróżniono trzy główne obszary problemowe, na których skoncentrowały się działania Stowarzyszenia Środkowopomorska Grupa Działania: wsparcie rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru LSR, wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r., aktywizacja mieszkańców obszaru LSR i wzmocnienie kapitału społecznego do 2023 r. Głównym celem przypisano pięć celów szczegółowych oraz siedem przedsięwzięć. Wartość alokacji na poszczególne cele i przedsięwzięcia zmieniła się pięciokrotnie, czemu towarzyszyły także zmiany wysokości założonych wskaźników. Mimo to, poziom realizacji wskaźników jest na bardzo wysokim poziomie – nie ma zagrożenia nie osiągnięcia założonych celów, zwłaszcza wobec decyzji LGD o zwiększeniu wysokości premii dla przedsiębiorców (z 60 do 100 tys. zł), co było niezbędne wobec zmiany warunków makro-ekonomicznych.

Pod wpływem realizacji LSR znacząco zwiększyła się przedsiębiorczość mieszkańców (o czym świadczy wysoka liczba nowotworzonych, jak i rozwijanych przedsiębiorstw) oraz atrakcyjność obszaru jako miejsca do życia i terenu turystycznego. Jednocześnie zwraca uwagę, że w tym ostatnim zakresie (rozwój oferty turystycznej) mogło dojść do pewnego przesylenia – premiowanie branży turystycznej skutkuje tym, że przedsiębiorcy reprezentujący pozostałe obszary gospodarki mają mniejsze szanse na uzyskanie dofinansowania, a to z kolei hamuje wielokierunkowy rozwój gospodarczy obszaru i uzależnianie go od turystyki.

W pozyskiwaniu środków niewystarczająca była aktywność sektora społecznego (realizacja operacji przez podmioty sektora publicznego była ograniczona do 20% dostępnej alokacji środków). Istotnym czynnikiem, który mógł mieć wpływ na pełne wykorzystanie środków w przedsięwzięciach planowanych w formie grantów jest zastosowana forma finansowania tego typu operacji (refundacja poniesionych kosztów), co przy relatywnie niskim potencjale organizacyjnym i finansowym organizacji jest znaczącą przeszkodą.

Wprowadzenie w przyszłości rozwiązań prawnych umożliwiających wdrożenie mechanizmów prefinansowania kosztów kwalifikowalnych operacji grantowych lub klasycznych operacji realizowanych przez NGO przez zewnętrzną instytucję płatniczą w sposób istotny mogłoby wesprzeć procesy ważnych lokalnych inicjatyw przyczyniających się do rozbudowy infrastruktury, wzmocnienia kapitału społecznego i budowania sieci partnerstw, co stanowi przecież fundamentalne kierunki interwencji LEADER. LGD jako organizacja trzeciego sektora, funkcjonująca jako stowarzyszenie nieprowadzące działalności dochodowej, nie dysponuje środkami na rachunkach bankowych umożliwiającymi obsługę finansową grantów i długotrwałe oczekiwanie na ich zwrot.

Sposób wdrażania LSR był na bardzo wysokim poziomie – działania LGD sprzyjały zwiększaniu zainteresowaniu zasady oceny i wyboru operacji (oceniane jako przejrzyste i przyjazne przez beneficjentów). Dodatkowo przeprowadzane cyklicznie procesy ewaluacji wewnętrznej (warsztaty refleksyjne oraz konsultacje społeczne) sprzyjały sukcesywnym korektom prowadzonych działań, co służyło zwiększaniu jakości działania LGD.

Realizacja LSR tylko pośrednio mogła przyczyniać się do poprawy sytuacji społecznej obszaru oraz zahamowania negatywnych zjawisk (jak odpływ młodych mieszkańców), jednak spowodowała zmiany postaw mieszkańców obszaru, którzy obecnie silniej identyfikują się z nim, dobrze oceniają jakość życia, rośnie poczucie ich sprawczości. Wszystkie te czynniki mogą powodować – zwłaszcza w związku z tym, że na obszarze powstają nowe miejsca pracy a zatrudnienie zyskuje na stabilności przy jednoczesnej destabilizacji gospodarczej na poziomie makroekonomicznym – że w dłuższej perspektywie, obszar LSR będzie postrzegany jako przyjazne miejsce do życia, także dla osób młodych. Wymaga to dalszego wzmocnienia działań pozagospodarczych – oferty i poziomu usług, w tym usług opiekuńczych, rozwoju infrastruktury umożliwiającej w pełni korzystanie z oferty społecznej i ekonomicznej bez jednoczesnej konieczności migracji. Być może sprzyjać to będzie nieznacznemu spowolnieniu niekorzystnych procesów demograficznych (starzenie się społeczności).

Obserwowane zmiany na obszarze LSR dzieją się z dużym udziałem LGD, którego działania charakteryzuje duża skuteczność.

W okresie realizacji LSR zmieniała się sytuacja społeczna gmin:

Gmina	Pozytywne zmiany	Negatywne zmiany
Będzino	Znaczący spadek liczby osób zależnych od pomocy społecznej Spadek liczby osób bezrobotnych, w tym w szczególności długotrwale bezrobotnych Dodatnie saldo migracji Wysoki poziom przedsiębiorczości	Spadek liczby osób pracujących Utrzymujący się wysoki poziom bezrobocia wśród osób do 25 r.ż. Powolny proces starzenia się Ujemny przyrost naturalny
Biesiekierz	Bardzo wysoki spadek liczby osób zależnych od pomocy społecznej Wzrost liczby osób pracujących Wzrost liczby ludności pod wpływem migracji Wysoki poziom przedsiębiorczości	Umiarkowany spadek poziomu bezrobocia wśród osób do 25 r.ż. Ujemny przyrost naturalny, współczynnik feminizacji na poziomie zbliżającym się do poziomu zagrażającemu dalszemu przyrostowi naturalnemu
Bobolice	Umiarkowany spadek liczby osób zależnych od pomocy społecznej Bardzo duży spadek poziomu bezrobocia wśród osób powyżej 50 r.ż.	Spadek bezrobocia niepowiązany ze wzrostem liczby osób pracujących Spadek liczby ludności będący skutkiem bardzo niskiego przyrostu naturalnego
Darłowo - miasto	Spadek bezrobocia powiązany ze wzrostem liczby osób pracujących Znaczące spadki poziomu bezrobocia we wszystkich grupach defaworyzowanych Wysoka aktywność społeczna Wysoki poziom przedsiębiorczości	Relatywnie niewielki spadek liczby osób zależnych od pomocy społecznej Negatywne zjawiska demograficzne – wzrost liczby osób starszych, spadek liczby ludności, ujemne saldo migracyjne, ujemny przyrost naturalny
Darłowo gmina	Bardzo wysoki spadek liczby osób zależnych od pomocy społecznej Spadek liczby ludności równoważony przez dodatnie saldo migracyjne Relatywnie wolne starzenie się populacji mimo ujemnego przyrostu naturalnego	Spadek bezrobocia we wszystkich grupach defaworyzowanych niepowiązany ze wzrostem liczby osób pracujących, co może skutkować odwróceniem pozytywnego trendu zw. z zależnością od pomocy społecznej
Malechowo	Spadek bezrobocia w części grup defaworyzowanych	Relatywnie mały spadek liczby osób zależnych od pomocy społecznej. Nadal wysoki poziom bezrobocia wśród osób powyżej 50 r.ż, wysoki poziom bezrobocia długotrwałego Spadek liczby osób pracujących – ryzyko trwałej zależności od pomocy społecznej dla ok. 12% mieszkańców Duże ubytki ludności, w tym kobiet, spadek przyrostu naturalnego przy jednoczesnym wzroście udziały osób 65+ w populacji
Manowo	Bardzo duży spadek zależności od pomocy społecznej Wzrost liczby osób pracujących Bardzo duży spadek bezrobocia wśród osób w wieku 50+ i osób długotrwale bezrobotnych Niewielki wzrost liczby ludności pod wpływem procesów migracyjnych	Relatywnie trudniejsza sytuacja na rynku pracy dla osób poniżej 30 r.ż. Ujemny przyrost naturalny i nieznaczny wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym w populacji

Gmina	Pozytywne zmiany	Negatywne zmiany
	Wysoka aktywność społeczna	
Mielno	Bardzo duży spadek zależności od pomocy społecznej Wzrost liczby osób pracujących Wysoka aktywność społeczna	Niewielkie zmiany dotyczące osób długotrwale bezrobotnych i osób do 25 r.ż Kumulacja negatywnych procesów demograficznych – gwałtowne starzenie się społeczności (częściowo pod wpływem migracji)
Polanów	Bardzo duży spadek zależności od pomocy społecznej Bardzo duży spadek poziomu bezrobocia, w tym wśród osób długotrwale bezrobotnych i wszystkich grupach defaworyzowanych	Niewielki wzrost liczby osób pracujących Kumulacja negatywnych zmian demograficznych
Postomino	Znaczący spadek poziomu bezrobocia	Niewielki spadek liczby osób zależnych od pomocy społecznej Bardzo mały wzrost liczby osób pracujących Niekorzystna sytuacja na rynku pracy osób poniżej 25 r.ż Relatywnie niewielki udział osób w wieku poprodukcyjnym w populacji, ujemne saldo migracji, przyrost naturalny i liczba ludności
Sianów	Duży spadek liczby osób zależnych od pomocy społecznej Wzrost liczby ludności pod wpływem migracji Wysoka aktywność społeczna Wysoki poziom przedsiębiorczości Wysoki poziom przedsiębiorczości	Bardzo mały wzrost liczby osób pracujących mimo dużego spadku bezrobocia także wśród osób długotrwale bezrobotnych Ujemny przyrost naturalny będzie przyjmował niekorzystne wartości ze względu na bardzo niski współczynnik feminizacji
Sławno - miasto	Spadek bezrobocia Wysoki poziom przedsiębiorczości	Spadek liczby osób pracujących Utrzymująca się niekorzystna sytuacja na rynku pracy kobiet (wzrost bezrobocia) i osób poniżej 25 r.ż Wysoka liczba osób zależnych od pomocy społecznej Kumulacja negatywnych procesów demograficznych
Sławno-gmina	Spadek zależności od pomocy społecznej i poziomu bezrobocia, zwłaszcza wśród osób młodych i długotrwale bezrobotnych Relatywnie niewielki udział osób w wieku poprodukcyjnym w populacji	Spadek liczby osób pracujących Niska aktywność społeczna
Świeszyno	Spadek zależności od pomocy społecznej i poziomu bezrobocia, zwłaszcza wśród osób młodych i długotrwale bezrobotnych Bardzo wysoki wzrost aktywności zawodowej Pozytywne procesy demograficzne – dodatnie saldo migracji (w tym kobiet), dodatni przyrost naturalny, relatywnie	Umiarkowany poziom aktywności społecznej

Gmina	Pozytywne zmiany	Negatywne zmiany
	<p>niski udział osób w wieku poprodukcyjnym w populacji</p> <p>Wysoki poziom przedsiębiorczości</p>	
Tychowo	<p>Duży spadek zależności od pomocy społecznej</p> <p>Szczególnie duży spadek bezrobocia wśród osób w wieku 50+</p>	<p>Duży spadek bezrobocia przy jednoczesnym ubytku osób pracujących wskazuje na przejście części osób z rejestrów bezrobocia do systemu emerytalnego</p> <p>Przewaga negatywnych procesów demograficznych</p> <p>Niska aktywność społeczna</p>

6. Odpowiedzi na pytania badawcze

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
1	Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?	4.1	Cel główny oraz przypisane mu wskaźniki osiągnięto w bardzo wysokim stopniu. Niemal wszystkie operacje wykonano zgodnie z założonym budżetem. Pozostałe operacje są na poziomie realizacji, który umożliwia wykorzystanie w pełni (także zwiększonego) budżetu przed rokiem 2024. Świadczy o tym zarówno dynamika realizacji wskaźników, wysoki – ale spadający - poziom zainteresowania naborami (co jest także zasługą wysokiej jakości działań informacyjno-promocyjnych) oraz wysokiej jakości wniosków (o czym świadczy fakt, że na 296 operacji (między 2017 rokiem a końcem 2021) tylko 45 było niezgodnych z LSR). Spadek poziomu zainteresowania naborami w 2022 roku związany był ze zbyt niską wysokością premii (60 tys) oraz kontekstem zewnętrznym, w którym realizowane były projekty (pandemia i jej skutki gospodarcze, istotne zmiany w polityce fiskalnej państwa).
2	Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?	4.2	W okresie podlegającym ewaluacji korzystnie zmieniła się dynamika powstawania organizacji pozarządowych. Jednocześnie poziom aktywności i potencjał organizacji jest bardzo zróżnicowany i przekłada się to także na gotowość i możliwość tych organizacji do udziału w organizowanych konkursach. Zwiększa się też (deklarowany) udział mieszkańców w życiu społecznym gmin i rośnie ich poczucie sprawczości (przynajmniej w odniesieniu do własnej miejscowości). Przy tym prawie połowa badanych podkreśla, że podjęli aktywność pod wpływem działań LGD.
3	W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?	4.2	Niezbędna jest dalsza aktywizacja tych gmin, w których aktywność jest niska (mierzona - w sposób niedoskonały - liczbą nowopowstających organizacji pozarządowych), zwłaszcza w gminach Postomino, Sławno i Tychowo.
4	W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?	4.3	W ramach realizacji LSR powstało 25 nowych firm a 35 skorzystało ze środków na rozwój firmy. Powstało aż 93 miejsc pracy a 143 udało się utrzymać.

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
5	Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?	4.3	Mimo rozwoju przedsiębiorczości (na co wskazują także statystyki publiczne) dalsze wspieranie przedsiębiorczości w kolejnych edycjach jest wskazane. Według mieszkańców szczególnie pożądane jest wspieranie małych i średnich lokalnych firm. Chętnie widzieliby wsparcie dla konkretnych branż (przemysł drzewny, meblarstwo, turystyka i agroturystyka całoroczna, rolnictwo, rybołówstwo, usługi turystyczne) oraz usług odnoszących się do lokalności: rzemiosło, produkty lokalne, kuchnia regionalna, infrastruktura rekreacyjna, turystyczna i kulturalna.
6	W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?	4.4	W odbiorze społecznym znacząco wzrósł poziom atrakcyjności turystycznej obszaru LGD. W szczególności poprawie uległa infrastruktura, ale także oferta sportowa i rekreacyjna, polepszyła się też promocja regionu i jego zasobów naturalnych, kulturalnych i turystycznych. W ramach realizacji LSR powstały 42 obiekty infrastruktury turystycznej, a kolejne 5 zostało przebudowanych.
7	W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?	4.4	Mieszkańcy wskazują, że niezbędne jest: <ul style="list-style-type: none"> • dalszy rozwój infrastruktury turystycznej (stworzenie ścieżek rowerowych łączących sąsiadujące gminy, ścieżek kajakowych, miejsca noclegowe, usługi gastronomiczne) • wyremontowanie zabytkowych obiektów • rewitalizacja przestrzeni miejskiej, odnowienie budynków, stworzenie miejsc wspólnych, placów zabaw, parkingów, budowa dróg • lepsze wykorzystanie linii brzegowej jezior, m.in. jeziora Jamno, ale z przeznaczeniem na takie formy, które nie spowodują nadmiernej presji środowiskowej (agroturystyka) • przemyślana promocja obszaru
8	Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy	4.5	Tak. Aż 89 beneficjentów (na 99 realizowanych umów) uwzględniło potrzeby tych grup (pomijamy umowy rozwiązane). Budżet tych działań wyniósł 17 532 295,92 zł, tj. 92,30%

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
	realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?		całego budżetu. Mogło to przyczyniać się do zachodzących w okresie realizacji zjawisk społecznych i zmian sytuacji osób defaworyzowanych. Po pierwsze znacząco zmniejszył się poziom bezrobocia wśród dwóch najbardziej narażonych na wykluczenie grup: kobiet i osób do 30 roku życia, po drugie, osoby po 50-tym roku życia coraz lepiej radzą sobie na rynku pracy. Młode kobiety, które wypadają z rynku pracy na dłużej z powodu macierzyństwa i opieki nad dziećmi w badanym obszarze LGD mają prawdopodobnie dobrą bazę usług opiekuńczych i szereg udogodnień w miejscach pracy, np. uelastycznienie czasu pracy, wprowadzanie zatrudnienia w niepełnym wymiarze umożliwiającym łączenie pracy zawodowej z opieką nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi.
9	Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?	4.5	<p>Ogólnie pozytywne oceny sytuacji społeczno-gospodarczej wyrażane przez mieszkańców to efekt zmian, jakie zaszły w ostatnich 7 latach. Prawie 56% mieszkańców odczuwa także poprawę sytuacji społecznej. Wśród pozostałych przeważają opinie, że sytuacja w każdym z tych obszarów nie zmieniła się.</p> <p>Niemal we wszystkich gminach tworzących LGD obserwujemy wiele pozytywnych zjawisk: W większości gmin tworzących LGD obserwujemy wiele pozytywnych zjawisk. Są to w szczególności: zmniejszenie liczby osób zależnych od pomocy społecznej (wszystkie gminy), spadek bezrobocia oraz zwiększenie liczby osób pracujących (z wyjątkiem gmin Będzino, Bobolice, Darłowo, Malechowo, Sławno i Tychowo). Współwystępowanie tych trzech zjawisk, oznacza, że zmniejszenie liczby osób bezrobotnych nie miało miejsca (wyłącznie) z powodu wyjścia z rejestrów bezrobocia po to, żeby zacząć korzystać z innych niezarobkowych źródeł utrzymania. Tej ostatniej tendencji można upatrywać jedynie w gwałtownie kurczącej się grupie osób długotrwale bezrobotnych.</p> <p>Znacząco zmniejszył się poziom bezrobocia wśród dwóch najbardziej narażonych na wykluczenie grup: kobiet i osób do 30 roku życia, a osoby powyżej 50 roku życia coraz lepiej odnajdują się na rynku pracy.</p>

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
10	Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?	4.5	Wskazana jest kontynuacja dotychczasowych działań – wzmocnienie sieci usług opiekuńczych (co wpłynie pozytywnie na aktywność zawodową kobiet) oraz dalsze dbanie o rozwój przedsiębiorczości mieszkańców.
11	W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?	4.6	W LSR innowacyjność została zdefiniowana na poziomie kryteriów lokalnych dla przedsięwzięcia 3.1.1. WYDARZENIA AKTYWIZACYJNE I INTEGRACYJNE (kryterium oceny projektów nr 8). W 2020 r. SŚGD dokonała zmian skutkujących korektą planu działania i zrezygnowała z przedsięwzięcia 3.1.1 Wydarzenia Aktywizacyjne i Integracyjne. Przyczyną odstąpienia od realizacji przedsięwzięcia było zbyt małe zainteresowanie wnioskodawców oraz trudności wynikające z restrykcji w związku z epidemią covid (przedsięwzięcie dotyczyło organizacji wydarzeń społecznych). SŚGD nie realizowała więc innowacyjnych projektów sensu stricto. Jednak zakładano premiowanie działań realizowanych w partnerstwie oraz oparte o transfer dobrych praktyk. Oba te typy zachęt można uznać za promowanie innowacji procesowych. Dodatkowo projekty współpracy realizowane przez SŚGD cechowała wysoka innowacyjność nie tylko na poziomie obszaru LSR, ale także w skali kraju.
12	Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?	4.6	Wg sprawozdań podjęto 0 działań ukierunkowanych na innowacje.
13	Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?	4.7	Skuteczność była bardzo wysoka, a efekty w pełni odpowiadały założeniom. Warto podkreślić, że projekty te cechował duży poziom innowacyjności. Wartością dodaną projektów współpracy było rozszerzenie sieci kontaktów, wymiana dobrych praktyk i ich transfer na obszar LSR oraz profesjonalizacja działań Biura.
14	Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?	4.7	Kontynuacja dotychczasowych rozwiązań, realizacja przygotowanych projektów.

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
15	Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?	4.8	Tak, w pełni. Partnerzy byli skutecznie włączani w proces opracowania strategii rozwoju i oceny zmian jej trafności w czasie, angażowali się także w proces oceny aplikacji, procesy informacyjne i promujące działania LGD.
16	Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?	4.8	Skuteczność i efektywność działań biura LGD jest bardzo wysoka, zwłaszcza jeśli chodzi o szkolenia dla potencjalnych beneficjentów oraz doradztwo indywidualne (czego wyrazem jest to, że spośród podmiotów, które skorzystały z doradztwa ok. 48% złożyło aplikację, przy tym 32% zrobiło to skutecznie – podpisało umowę).
17	Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?	4.8	Działania prowadzone dotąd przez LGD były bardzo skuteczne. Kontynuacja działań oraz promocja dotychczasowych osiągnięć
18	Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?	4.9	Tak, wszystkie działania podejmowano zgodnie z planem mimo licznych zmian, zarówno związanych z wysokością budżetu, wskaźników, jak i ograniczeń pandemicznych. LGD elastycznie dopasowywało tryb i tempo realizacji do zmieniających się okoliczności zewnętrznych. Było to na tyle skuteczne, że mimo powyższych okoliczności, realizacja przebiega planowo.
19	Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?	4.9	Tak – beneficjenci, którzy sygnalizowali trudności mieli możliwość skorzystania z indywidualnego doradztwa. Pracownicy Biura wyjaśniali szczegółowo m.in. zasady i kryteria wyboru, sposób wypełnienia aplikacji, rodzaj dokumentów i rozwiązań niezbędnych do pozyskania/podjęcia przez potencjalnego beneficjenta przed złożeniem wniosku.
20	Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?	4.9	Tak. Kryteria mają przemyślany charakter. W znaczący sposób przyczyniały się do osiągnięcia celów LSR – przykładem takiej skuteczności jest opisywane wyżej rozwiązanie dotyczące premiowania działań kierowanych do grup defaworyzowanych.

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
21	Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?	4.9	Tak. Wskaźniki dobrano odpowiednio. Część z nich została niedoszacowana ze względu na niezbędną ostrożność w przyjmowaniu założeń realizacyjnych.
22	Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?	4.10	Zdecydowanie tak. Szczególne znaczenie dla budowania powiązań z innymi podmiotami miały: projekty współpracy, prowadzone działania informacyjno-promocyjne kierowane do rozmaitych podmiotów, systematyczna współpraca z samorządami oraz organizacjami pozarządowymi w związku z ich potrzebą aplikowania o środki. Bardzo ważną rolę dla integrowania środowiska ma sama Rada LGD, w której przedstawiciele trzech sektorów uczą się i praktykują na co dzień współpracę i funkcjonowanie w sieci.
23	Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?	4.10	Tak, w pełni. LGD szczególną wagę przywiązało do promocji obszaru – takie działania prowadzono w ramach przedsięwzięcia 2.2.1. W ramach działań promocyjnych przygotowano m.in.: atlas turystyczny, foldery turystyczne z mapkami (też w formach interaktywnych – Będzino, Bobolice), mapy rowerowe dla całego obszaru ("Velo Baltica na Pomorzu Środkowym"), przewodniki promujące zasoby kulturalne, historyczne, wydarzenia kulturalne ("Mini przewodnik na niepogodę" po obszarze SŚGD), foldery promocyjne, montaż słupów ogłoszeniowych, gadzety promocyjne, wystawy plenerowe (15 lat Darłowa w Unii Europejskiej)
24	Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?	4.10	Tak, w pełni

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
25	Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?	4.10	Tak. Cele były powiązane i skupiły się wokół potencjału turystycznego wynikającego z położenia geograficznego połączone z aktywizacją kapitału społecznego. Widać to w szczególności w powiązaniu inwestycji z działaniami promocyjnymi np. budowa stacji rowerowych i stworzenie spójnej oferty promującej turystykę rowerową). Dbano o to także na poziomie wyboru projektów polegających na utworzeniu nowej działalności gospodarczej (np. utworzenie działalności rękodzielniczej, którą umieszczono na mapie promującej zasoby kulturowe i gospodarcze obszaru).

7. Wnioski i rekomendacje

Wniosek	Rekomendacja
<p>Cel główny oraz przypisane mu wskaźniki osiągnięto w bardzo wysokim stopniu. Niemal wszystkie operacje wykonano zgodnie z założonym budżetem. Pozostałe operacje są na poziomie realizacji, który umożliwia wykorzystanie w pełni (także zwiększonego) budżetu przed rokiem 2024. Zagrożeniem może być odnotowany w 2022 r. spadek poziomu zainteresowania naborami, związane ze zbyt niską wysokością premii.</p>	<p>Zwiększenie wysokości premii w konkursach w 2022 roku</p>
<p>W okresie podlegającym ewaluacji korzystnie zmieniała się dynamika powstawania organizacji pozarządowych.</p> <p>W pozyskiwaniu środków niewystarczająca była aktywność sektora społecznego (realizacja operacji przez podmioty sektora publicznego była ograniczona do 20% dostępnej alokacji środków). Istotnym czynnikiem, który mógł mieć wpływ na pełne wykorzystanie środków w przedsięwzięciach planowanych w formie grantów jest zastosowana forma finansowania tego typu operacji (refundacja poniesionych kosztów), co przy relatywnie niskim potencjale organizacyjnym i finansowym organizacji jest znaczącą przeszkodą.</p>	<p>Dalsze zachęty do aktywności i zwiększania potencjału organizacji pozarządowych. Niezbędna jest dalsza aktywizacja tych gmin, w których aktywność jest niska (mierzona - w sposób niedoskonały - liczbą nowopowstających organizacji pozarządowych), zwłaszcza w gminach Postomino, Sławno i Tychowo.</p> <p>Wprowadzenie w przyszłości rozwiązań prawnych umożliwiających wdrożenie mechanizmów prefinansowania kosztów kwalifikowalnych operacji grantowych lub klasycznych operacji realizowanych przez NGO przez zewnętrzną instytucję płatniczą w sposób istotny mogłoby wesprzeć procesy ważnych lokalnych inicjatyw przyczyniających się do rozbudowy infrastruktury, wzmocnienia kapitału społecznego i budowania sieci partnerstw, co stanowi przecież fundamentalne kierunki interwencji LEADER. Dotyczy to także LGD, które jako organizacja trzeciego sektora, funkcjonująca jako stowarzyszenie nieprowadzące działalności dochodowej, nie dysponuje środkami na rachunkach bankowych umożliwiającymi obsługę finansową grantów i długotrwałe oczekiwanie na ich zwrot.</p>
<p>W ramach realizacji LSR powstało 25 nowych firm a 35 skorzystało ze środków na rozwój firmy. Powstało aż 93 miejsc pracy a 143 udało się utrzymać.</p>	<p>Dalsze wspieranie przedsiębiorczości oraz rozwoju jakości usług sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości.</p> <p>Według mieszkańców szczególnie ważne byłoby wsparcie dla konkretnych branż (przemysł drzewny, meblarstwo, turystyka i agroturystyka całoroczna, rolnictwo, rybołówstwo, usługi turystyczne) oraz usług odnoszących się do lokalności: rzemiosło, produkty lokalne, kuchnia regionalna,</p>

Wniosek	Rekomendacja
	infrastruktura rekreacyjna, turystyczna i kulturalna.
Wzrost poziom atrakcyjności turystycznej obszaru LGD.	Rewitalizacja publicznych miejsc i przestrzeni zaniedbanych, rozwój usług turystycznych z uwagą na to, aby nie sprzyjały one zwiększaniu antropopresji.
Pozytywne zmiany społeczno-gospodarcze następowały równoległe do wzrostu koniunktury w całym kraju.	Śledzenie trendów zmian. Kontynuacja dotychczasowych działań oraz wzmocnienie sieci usług opiekuńczych (co wpłynie pozytywnie na aktywność zawodową kobiet) oraz dalsze dbanie o rozwój przedsiębiorczości mieszkańców.
Kryteria oceny wniosków nie przewidywały bezpośredniego premiowania innowacyjności. Jednak zakładano premiowanie działań realizowanych w partnerstwie oraz oparte o transfer dobrych praktyk. Oba te typy zachęt można uznać za promowanie innowacji procesowych.	Brak przesłanek do zmiany kryteriów oceny wniosków
Skuteczność projektów współpracy była bardzo wysoka, a efekty w pełni odpowiadały założeniom.	Kontynuacja dotychczasowych działań
Skuteczność i efektywność działań biura LGD jest bardzo wysoka, zwłaszcza jeśli chodzi o szkolenia dla potencjalnych beneficjentów oraz doradztwo indywidualne (czego wyrazem jest to, że spośród podmiotów, które skorzystały z doradztwa ok. 48% złożyło aplikację, przy tym 32% zrobiło to skutecznie – podpisało umowę).	Kontynuacja dotychczasowych działań. Dalsze skuteczne promowanie działań.

Spis tabel i wykresów

Tabela 1. Budżet LSR wg stanu na 06.2022 r.....	6
Tabela 2. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR.....	7
Tabela 3. Lista naborów w okresie od 28.12.2016 do 29.04.2022.....	12
Tabela 4. Postęp finansowy – cz. 1.....	17
Tabela 5. Postęp finansowy – cz. 2 (korekta uwzględniająca nabory z 2022 roku)	18
Tabela 6. Postęp rzeczowy	22
Tabela 7. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów.....	26
Tabela 8. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD	28
Tabela 9. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	32
Tabela 10. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną	32
Tabela 11. Poczucie wpływu na lokalną społeczność.....	33
Tabela 12. Ocena współdziałania jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania	33
Tabela 13. Ocena współdziałania jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania.....	33
Tabela 14. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców	35
Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.....	36
Tabela 16. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	38
Tabela 17. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców	40
Tabela 18. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy	41
Tabela 19. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru	43
Tabela 20. Wskaźnik przychodów gmin (G).....	45
Tabela 21. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwowane w ciągu ostatnich 5 lat w opinii mieszkańców	46
Tabela 22. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców	48
Tabela 23. Grupy defaworyzowane.....	49
Tabela 24. Sytuacja społeczna na obszarze LGD	51
Tabela 25. Zrealizowane projekty współpracy	56
Tabela 26. Szkolenia beneficjentów funduszy, stan na 31.06.2022 r.	59
Tabela 27. Wydarzenia, na których promowano działalność LGD i realizację LSR.....	61
Tabela 28. Szkolenia pracowników Biura (stan na 31.06.2022 r.).....	62
Tabela 29. Realizacja wskaźników produktu LSR w ramach działań planu komunikacji (stan na 31.06.2022 r.)	65

Tabela 30. Działania komunikacyjne - realizacja (stan na 31.06.2022 r.).....	66
Tabela 31. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci)	67
Tabela 32. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci).....	67
Tabela 33. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD	67
Tabela 34. Przejrzystość i przyjazność procedur LGD (beneficjenci).....	69
Tabela 35. Czynniki wpływające na osiągnięcie wskaźników.....	70
Tabela 36. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy.....	72
Wykres 1. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów	26
Wykres 2. Liczba ludności w 2015 i 2020 roku	27
Wykres 3. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	31
Wykres 4. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców w ostatnich 5 latach.....	34
Wykres 5. Potencjał gospodarczy – bezwzględna liczba podmiotów gospodarczych.....	36
Wykres 6. Potencjał gospodarczy – bezwzględna liczba podmiotów na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.....	39
Wykres 7. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców.....	40
Wykres 8. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy – miejsca noclegowe.....	41
Wykres 9. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców	44
Wykres 10. Wskaźnik przychodów gmin (G)	45
Wykres 11. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2015 roku w opinii mieszkańców ...	46
Wykres 12. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwowane w ciągu ostatnich 5 lat w opinii mieszkańców	47
Wykres 13. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców.....	48
Wykres 14. Poziom bezrobocia	54
Wykres 15. Potrzeba dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD	68
Wykres 16. Stopień osiągnięcia założonych celów (beneficjenci).....	69
Wykres 17. Znajomość LGD wśród mieszkańców	71
Wykres 18. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania.....	72
Wykres 19. Funkcje LGD w opinii mieszkańców.....	73
Rysunek 1. Uwarunkowania wdrażania RLKS.....	4

Załączniki. Narzędzia badawcze

Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI)

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczerze odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Rozwój gminy i powiatu

2. Proszę o ogólną ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej gminy:

☐ bardzo dobra – gmina/powiat nie doświadcza znaczących problemów gospodarczych i społecznych	☐ dobra – pojawiają się problemy, ale możliwe jest ich rozwiązywanie	☐ raczej dobra – pojawiają się problemy, większość z nich może być rozwiązana
☐ raczej zła – pojawiają się problemy, tylko część z nich może być rozwiązana	☐ zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest trudna do rozwiązania	☐ bardzo zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest niemożliwa do rozwiązania

3. Jak sytuacja gminy zmieniła się w ostatnich latach (od 2014 roku)?

Sytuacja gospodarcza	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się
Sytuacja społeczna	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się

4. Jakie zmiany sytuacji gospodarczej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

liczba nowopowstających przedsiębiorstw	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
ilość inwestycji gospodarczych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
ilość ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
atrakcyjność ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
rozwój infrastruktury turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
warunki prowadzenia firm	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób bezrobotnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

Działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób młodych (do 35 rż)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób po 50 rż	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

5. Jakie zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

poziom bezrobocia	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
odpływ ludzi młodych z gminu/powiatu	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

6. Czy gmina zmieniła się w ostatnich 5 latach ze względu na:

Poziom atrakcyjności turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Promocji dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty kulturalnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty sportowej i rekreacyjnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Tożsamości mieszkańców z regionem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

7. Jak wyobraża sobie Pan(i) dalsze kierunki rozwoju turystyki w gminie – jak powinna się zmieniać w najbliższych latach?

- a. ....
- b. ....
- c. ....

8. Czy są jakieś branże gospodarcze, których rozwój w szczególności powinien być wspierany, żeby gmina mogła się rozwijać? Jeśli tak, jakie?

- a. ....
- b. ....
- c. ....

Wpływ mieszkańców na sytuację gminy

9. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości?

1. tak	2 nie wiem	3 nie
--------	------------	-------

10. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy?

1. tak	2 nie wiem	3 nie
--------	------------	-------

11. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą pomóc potrzebującym
--	---

12. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina
---	--

13. Czy kiedykolwiek podejmował(a) P. działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

1. tak	2 Nie
--------	-------

14. Czy do któryś z tych działań został(a) Pan(i) zachęcona przez Lokalną Grupę Działania?

1. tak	2 Nie
--------	-------

15. Co mogłoby zachęcić Panią/Pana do tego, aby włączyła się Pani/włączył Pan w działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

- a. ....
- b. ....
- c. ....

16. Czy wiadomo Pani/Panu o tym, żeby w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych?

1. tak	2 nie
--------	-------

17. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie
--------	-------

18. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie
--------	-------

Lokalna Grupa Działania i Lokalna Strategia Rozwoju

19. Czy słyszał(a) Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Pana/Pani gminie?

1. tak, mam kontakt z LGD	2 tak, ale nie miałem/am kontaktu z LGD	3 nie (do pyt. 22)
---------------------------	---	--------------------

20. Czy może Pani/Pan podać nazwę tej Lokalnej Grupy Działania?

Nazwa: .....

Jeśli nazwa nie jest poprawna:

Czy słyszał(a) Pani o .....[podać respondentowi nazwę LGD]

☐ tak	☐ nie
------------------------------	------------------------------

21. Skąd dowiedział(a) się Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania?

☐ ulotki	☐ plakaty	☐ informacje medialne/lokalna prasa
---------------------------------	----------------------------------	--

☐ imprezy i spotkania lokalne	☐ działania animacyjne LGD	☐ od innych mieszkańców
☐ samorząd gminy	☐ samorząd powiatu lub regionu	☐ punkty informacji europejskiej
☐ interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD		☐ inne, jakie?

22. Jak ocenia Pan(i) swoją znajomość działań Lokalnej Grupy Działania:

☐ bardzo dobra	☐ dobra	☐ raczej dobra
☐ raczej zła	☐ zła	☐ bardzo zła

23. Które z grup mieszkańców są w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):

1. dzieci i młodzież	2 osoby niepełnosprawne	3 seniorzy	4. osoby samotne
5. rodziny z dziećmi	6 osoby ubogie	7 kobiety	8 inne grupy, jakie?
9 nie ma takich grup (do pyt. 24)			

24. Lokalna Grupa Działania podejmuje działania, które kierowane są do różnych grup mieszkańców. Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie:

dzieci i młodzieży	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób niepełnosprawnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób starszych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób samotnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rodzin z dziećmi	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób ubogich	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
kobiet	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
przedsiębiorców	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rolników	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

25. Czy są jakieś ważne sprawy i problemy lokalne, które powinny w szczególności stać się przedmiotem działania Lokalnej Grupy Działania? Jeśli tak, jakie?

- a. ....
b. ....
c. ....

26. Czy w Pani/Pana opinii powstanie Lokalnej Grupy Działania sprzyja:

Lepszemu dostępowi do informacji o tym, co dzieje się w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Poprawie współpracy między samorządem a lokalnymi organizacjami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

Poprawie współpracy między samorządem i organizacjami a mieszkańcami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Tworzeniu stałych rozwiązań służących poprawie współpracy między różnymi instytucjami i organizacjami w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

Beneficjenci

27. Czy korzystał(a) Pan(i) ze środków z Lokalnej Grupy Działania?

1. tak	2. nie
--------	--------

28. Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?

1. informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media)	2. dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	3 od liderów lokalnych	4 inne, jakie? .....
---	--	------------------------	-------------------------

29. Czy uzyskane informacje były:

wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	1 1 tak	2 2 nie
dostosowane do potrzeb odbiorcy	1. 1 tak	2. 2 nie
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	1 tak	2 nie

30. Czy w Pani/Pana ocenie:

rodzaj podjętych działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu?	1 tak	2 nie
jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przejrzyste?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przyjazne dla beneficjentów	1 tak	2 nie

31. Jaki jest stopień osiągnięcia założonych celów?

☐ osiągnięto założone cele (do pyt. 32)	☐ nie osiągnięto celów, ale nie ma zagrożenia dla ich osiągnięcia na koniec projektu	☐ nie osiągnięto celów i jest zagrożenie, że nie uda się ich osiągnąć
--	---	--

32. Jeśli istnieje zagrożenie, że nie wszystkie cele zostaną osiągnięte, jakie mogą być tego powody (proszę zaznaczyć wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ diagnoza potrzeb społeczności nie była (w pełni) trafna – źle wyznaczono cele	☐ cele przestały być aktualne ze względu na zmiany warunków zewnętrznych	☐ przyjęto niewłaściwe rozwiązania organizacyjne
☐ nie byliśmy przygotowani kadrowo do realizacji	☐ brakowało wsparcia ze strony LGD	☐ brakowało wsparcia ze strony innych instytucji
☐ inne, jakie?		

33. Co ułatwia, a co utrudnia osiągnięcie założonych wskaźników?

Czynnik wpływający na osiągnięcie wskaźników	Czy ten czynnik ułatwia, utrudnia czy może nie ma znaczenia?
sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
trafność wskaźników	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
wymogi programowe (ilość i poziom skomplikowania dokumentów)	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
Inne, jakie?	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia

34. Czy w P. opinii w kolejnym okresie programowania należy utrzymać obecne rozwiązanie – rozwój lokalny kierowany przez społeczność wdrażany przez LGD?

1. tak, bez znaczących zmian	2. tak, ale po wprowadzeniu istotnych zmian (do pyt. 34)	3. nie (do pyt. 35)	4. nie wiem
------------------------------	--	---------------------	-------------

35. Jeśli niezbędne są poważne zmiany, czego powinny dotyczyć?

1. ....
2. ....
3. ....

36. Jeśli nie, dlaczego?

1. ....
2. ....
3. ....

Informacje o respondencie

M1. Nazwa gminy: .....

M2. Nazwa powiatu: .....

M3. Płeć:

1. kobieta
2. mężczyzna

M4. Wiek .....

M5. Wykształcenie:

1. podstawowe/gimnazjalne
2. zasadnicze zawodowe
3. liceum ogólnokształcące/ zawodowe/ technikum
4. pomaturalne/ policealne
5. studia licencjackie bądź inżynierskie
6. studia magisterskie, magisterium plus (np. doktorat, dwa kierunki)

M6. Ile osób (wszystkich domowników) liczy P. gospodarstwo domowe?.....

M7. Czy obecnie jest P. zatrudniony/a?

1. tak (przejdź do pyt. M9)
2. nie

M8. Jeśli obecnie P. nie pracuje, czy pracował/a P. w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

1. tak

2. nie

M9. Jak ocenia P. sytuację materialną swojej rodziny?

1. wystarcza nam na wszystkie potrzeby i na oszczędności
2. wystarcza nam na wszystkie potrzeby
3. wystarcza nam tylko na potrzeby podstawowe
4. nie wystarcza nawet na podstawowe potrzeby

M10. Czy na tle innych rodzin w gminie sytuacja materialna P. rodziny jest:

1. lepsza

2. taka sama

3. gorsza

M11. Gdyby nic Pani/Pana nie ograniczało, gdzie chciał(a)by Pan(i) mieszkać:

1 tu, gdzie teraz

2. gdzieś w województwie

3. gdzieś w kraju

4. za granicą

M12. A Pani/Pana dzieci? Gdzie chciał(a)by Pan(i), żeby mieszkały w przyszłości:

1 tu, gdzie teraz

2. gdzieś w województwie

3. gdzieś w kraju

4. za granicą

Dziękujemy za udział w badaniu!

LGD (IDI)

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczere odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Państwa wypowiedzi są w pełni anonimowe i zostaną przedstawione w zbiorczych zestawieniach lub formie uniemożliwiającej identyfikację rozmówcy.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Informacje podstawowe

M1. Nazwa LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M2. Funkcja sprawowana przez respondenta (do uzupełnienia przez badacza)

M3. Siedziba LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M4. Rok utworzenia LGD: .....

M5: Respondent to reprezentant: mieszkańców przedsiębiorców NGO

M6. Zakres interwencji, jaki miał być realizowany w ramach uzyskanych środków (zaznaczyć wszystkie realizowane cele):

☐ przygotowanie lokalnej strategii rozwoju (wsparcie przygotowawcze)	☐ koszty bieżącej działalności	☐ rewitalizacja społeczno-gospodarcza
☐ wsparcie przedsiębiorstw	☐ wsparcie tworzenia inkubatora przedsiębiorczości	☐ działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (aktywizacja)
☐ animacja społeczności lokalnej (wzmacnianie potencjału społeczności)	☐ rozwój gospodarki społecznej	☐ poprawa i rozwijanie infrastruktury
☐ usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	☐ inne, jakie?	

ii. Organizacja LGD

1. Poza zespołem pracowników LGD (biurem) ważnym ciałem jest Rada LGD:

- a. Jak częste są posiedzenia Rady? Czy częstotliwość ta zmieniła się ze względu na wdrażanie instrumentu RLKS? Jeśli tak, czy miało to jakiś wpływ na zdolność decyzyjną (frekwencja, kworum do podejmowania decyzji, itp.)
- b. O jakich sprawach, również tych wynikających z uregulowań wewnętrznych LGD, Rada obecnie decyduje (także poza oceną i wyborem projektów)? Jakie inne sprawy powinna opiniować lub o nich decydować?
- c. Czy obecni członkowie Rady brali udział w tworzeniu LSR?
- d. W jakim stopniu Rada może wpływać na kierunek i rodzaj podejmowanych działań?
  - i. W jakich sprawach instrument RLKS pozostawia swobodę decyzyjną LGD?

2. Czy pod wpływem współpracy w ramach LGD poprawiła się komunikacja i zacieśniła się między aktorami wpływającymi na lokalny rozwój? Co się zmieniło?

iii. Wdrażanie LSR

3. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?

4. Czy cele LSR są nadal aktualne?

- i. Jakie cele już udało się osiągnąć?
- ii. Czy są takie cele, których nie udało się dotąd osiągnąć – jakie? Dlaczego?
- iii. Jeśli nie wszystkie cele są aktualne - co spowodowało, że straciły aktualność?

5. Na jakim etapie wdrażania LSR jest Państwa LGD? Co już udało się zrobić, a co jeszcze przed Państwem?

- a. Czy, niezależnie od etapu, udało się Państwu osiągnąć przyjęte wskaźniki? Jeśli tak, co przyczyniło się do tego sukcesu? Dopytać o wpływ takich cech jak:
  - i. sprawność organizacyjna LGD;
  - ii. trafność wskaźników – proszę podać przykłady takich wskaźników, których trafność była niska.
- b. Czy są jakieś wskaźniki, których osiągnięcie może być zagrożone?
  - i. Jeżeli tak, proszę wskazać które?
  - ii. Co spowodowało trudność w ich osiągnięciu? Tu w szczególności dopytać o:
    1. trafność wskaźników (jeśli tak – proszę podać przykład wskaźnika, który jest nietrafny);
    2. trafność diagnozy, na której opierała się LSR
    3. sprawność organizacyjna LGD; kompetencje pracowników; tempo i organizacja pracy (w tym Rady LGD),
- c. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?

6. Czy postawione cele można było osiągnąć lepiej, szybciej, łatwiej, gdyby zastosowane były inne rozwiązania? Jakże musiałyby to być rozwiązania?

- a. Jakie mechanizmy, powiązania, regulacje w szczególności przyspieszały wdrażanie LSR?
- b. A jakie mu przeszkadzały?
- c. Jakie wcześniejsze doświadczenia LGD wpływają na typ, zakres i łatwość wdrażania działań na rzecz rozwoju lokalnego?

7. Co P. zdaniem utrudnia wdrażanie LGD? Proszę podać przykłady konkretnych problemów, których P. doświadczyliście:

- a. Po stronie LGD
- b. W związku ze współpracą z JST?

8. Jak – pod wpływem wdrażania RLKS – zmieniło się LGD i wyobrażenia Państwa o tym, czym ona jest?

- a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?

- i. Czy pod wpływem wdrażania RLKS zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jak oceniono wzrost/spadek/stagnację poziomu aktywności?
  - b. Jak wdrażanie LSR wpłynęło na komunikację między partnerami działań lokalnych?
  - c. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 9. **Jakie zmiany należy wprowadzić, aby usprawnić wdrażanie LSR?**
  - iv. **Rezultaty działań**
- 10. **Jak –według P. wiedzy – realizacja LSR wpłynęła na kierunek i tempo zmian na obszarze LGD?**
  - a. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?
  - b. Czy przyjęte wskaźniki pozwalają na włączenie grup narażonych na wykluczenie społeczne? Dlaczego?
  - c. Jak zmienia się potencjał turystyczny obszaru LGD?
  - d. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
    - i. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
  - e. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
  - f. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?
- 11. **Jak – pod wpływem wdrażania LSR– zmieniła się LGD i wyobrażenia mieszkańców o tym, czym ona jest?**
  - a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?
    - i. Czy zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jaka jest podstawa oceny tej zmiany (lub jej braku)?
    - ii. Jakie inne działania (niezależnie od wdrażania LSR) wpływają na aktywność mieszkańców?
  - b. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 12. **Czym jest według P. „zrównoważony rozwój” – czy cele LSR sprzyjają osiągnięciu tego stanu? Dlaczego?**
  - a. Jakie obszary tematyczne należy zaplanować dla RLKS, żeby stanowiły odpowiedź na lokalne wyzwania i jednocześnie mogły być realizowane na poziomie LGD?
  - b. Które cele obecnie sformułowane w LSR P. zdaniem wpłyną najbardziej na kierunek działań w kolejnych latach?
  - c. Czy przyjęte rozwiązania dotyczące wdrażania LSR będą miały wpływ na kierunek rozwoju powiatu w przyszłości? Na czym będzie polegał ten wpływ – jakie działania i rozwiązania przyjęte obecnie mogą mieć długofalowe (pozytywne lub negatywne) konsekwencje?
  - d. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany? Co należałoby poprawić?
- 13. **Czy dla realizacji celów LSR niezbędne jest rozszerzenie finansowania o środki z RPO?**